

INVESTĪCIJU KLIMATS LATVIJĀ: ĀRVALSTU INVESTORU SKATĪJUMS

**Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss
2015**

Arnis Sauka

Par autoru

Dr. Arnis Sauka ir Rīgas Ekonomikas augstskolas (Stockholm School of Economics in Riga) asociētais profesors un Ilgtspējīga biznesa centra direktors. Pirms doktorantūras studijām Zīgenas Universitātē (Vācijā) Arnis bija viesdoktorants Jenčēpingas Starptautiskajā biznesa skolā (Zviedrijā) un Londonas Universitātē (AK). Galvenās jomas viņa pētniecības interešu lokā ir ēnu ekonomika, uzņēmumu internacionalizācija, uzņēmējdarbības stratēģijas, konkurētspēja un uzņēmēju sociālais pienesums.

E-mail: arnis.sauka@sse.riga.edu

The Centre for Sustainable Business
at SSE Riga
is powered by

Pateicības

Esam pateicīgi Ārvalstu investoru padomes Latvijā (FICIL) Ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības darba grupai Guntara Krola ("EY") vadībā, īpašs paldies Oliveram Bramvelam ("Norvik banka") un Jūlijai Māsānei-Osei ("KPMG") par izstrādātajām vadlīnijām gadījumu izpētei. Liels paldies FICIL par interviju organizēšanu, kā arī visiem intervētājiem un uzņēmumiem, kas piedalījās intervijās. Pateicamies arī SEB par finansiālo atbalstu Rīgas Ekonomikas augstskolas Ilgtspējīga biznesa centram, bez kā šī pētījuma tapšana nebūtu bijusi iespējama.

© Autors, Rīgas Ekonomikas augstskola, FICIL, 2015. gada septembrī

Priekšvārds

Ārvalstu investoru padome Latvijā (FICIL) pārstāv trīsdesmit lielākos dažādu valstu un nozaru uzņēmumus, kuri veikuši nozīmīgas investīcijas mūsu valstī, kā arī divpadsmit valstu tirdzniecības palātas Latvijā. FICIL korporatīvie biedri ir veikuši aptuveni 30% no visām tiešajām ārvalstu investīcijām Latvijā reģistrēto uzņēmumu pamatkapitālos, un tie iemaksā valsts budžetā apmēram 15% no nodokļu ieņēmumiem. Pēdējie gadi Latvijai nav bijuši viegli: vispirms ekonomiku smagi skāra finanšu krīze, pēc tam sekoja nopietni sarežģījumi ģeopolitiskajā situācijā kaimiņvalstīs. Tas ir ietekmējis arī investīciju plūsmu - investori ir kļuvuši piesardzīgāki un tiešo ārvalstu investīciju pieplūdums pēdējā laikā ir samazinājies. Novērojama arī tāda tendence kā investīciju īpatsvara pieaugums paplašināšanās kapitālā, salīdzinot ar investīcijām jaunos objektos.

Investori pieņem lēmumus uzsākt darbību konkrētā vietā, vispirms izvērtējot būtiskus izšķirošos faktorus, piemēram, kvalificēta darbaspēka pieejamību, piekļuvi resursiem, tirgus apjomu vai produktivitātes pieaugumu. Tiek ņemti vērā arī valdību piedāvātie atbalsti, taču tiem ir otršķirīga nozīme. Diemžēl daudzu iemeslu dēļ Latvija neizceļas kā ieteicama vai pašsaprotama investīciju izvēles vieta. Tātad ir vērts padomāt par to, ko varētu un vajadzētu darīt, lai arī turpmāk valstī ienāktu jaunas investīcijas un investori. No tā ir ne viens vien ieguvums: jaunas darbavietas, pieaugoša labvēlīga ietekme uz ekonomiku, esošo uzņēmumu konkurētspējas pieaugums, dzīves kvalitātes paaugstināšanās. Labi funkcionējoša, plaukstoša un ar globālo pasauli saistīta ekonomika var palīdzēt mazināt negatīvo ietekmi, kādu pašlaik sagādā ģeopolitiskie sarežģījumi.

Kopā ar Rīgas Ekonomikas augstskolu aptaujājot Latvijā esošos investorus, esam guvuši vērtīgu ieskatu Latvijas investīciju klimatā. Uzņēmumi, kas ir pieņēmuši lēmumu investēt Latvijā, dalījās ar savu analīzi attiecībā uz investīciju klimatu Latvijā, nākotnes investīciju plāniem un faktoriem, kuri rada bažas. Es ceru, ka šī informācija kalpos kā labs līdzeklis, lai uzlabotu vispārējo investīciju klimatu Latvijā.

FICIL misija ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana aktīvā sadarbībā ar Latvijas valdību. Mēs vēlamies, lai esošie investori turpina veikt savas investīcijas šeit, un, protams, vēlamies, lai Latvijā ienāk arī daudzi jauni investori. FICIL vārdā izsaku cerību, ka Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss sniegs vērtīgu informāciju, lai veicinātu mūsu dialogu ar valdību un panāktu ilgtermiņa un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi.

Ģirts Greiškals

FICIL izpilddirektors

Saturs

I. IEVADS UN METODIKA	5
II. GALVENIE REZULTĀTI: ĀRVALSTU INVESTORU SKATĪJUMS UZ INVESTĪCIJU KLIMATU LATVIJĀ	8
1. Galvenās jomas, par kurām investoriem ir bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu attīstību Latvijā.	8
2. Jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga.	15
3. Kāpēc uzņēmumi ir veikuši ieguldījumus Latvijā un kādi varētu būt turpmākos ieguldījumus veicinoši faktori. Turpmākie investīciju plāni.	18
4. Neatbilstības starp gaidām un realitāti, Latvijas iespēju izvērtējums un ieteikumi, kā popularizēt Latviju kā investīciju galamērķi.	22
III. ĀRVALSTU INVESTORU UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDES UZTVERES INDEKSS 2015	28
IV. GADĪJUMU IZPĒTĒ IEGŪTIE CITĀTI	31
1. Galvenās jomas, par kurām investoriem ir bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu attīstību Latvijā.	31
- demogrāfija un darbaspēka pieejamība (27)	
- izglītība, zinātne un pievienotā vērtība (30)	
- likumdošana un valdības atbalsts (32)	
- neētiska / nelikumīga rīcība un negodīga konkurence (35)	
- nenoteiktība (36)	
- tiesu sistēma (37)	
- veselības aprūpe (38)	
- sadarbība / tīklošanās / īstermiņa domāšana (38)	
- ekonomikas izaugsme un labklājība (38)	
- infrastruktūra (39)	
- sociālā nevienlīdzība (39)	
- publiskais iepirkums (40)	
- ekoloģija (40)	
- citi jautājumi (40)	
2. Jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga.	48
- vide Latvijā (politikas un biznesa līmenī) (41)	
- loģistika (42)	
- infrastruktūra (43)	
- finanšu infrastruktūra / tirgus regulējums (43)	
- izglītība / cilvēki / biznesa centri (43)	
- citi jautājumi (44)	
3. Kāpēc uzņēmumi ir veikuši ieguldījumus Latvijā un kādi varētu būt turpmākos ieguldījumus veicinoši faktori.	53
4. Vai iepriekšējā gadā Latvijas investīciju klimats ir kļuvis pievilcīgāks un vai turpmākajos gados jūs vēlētos investēt mazāk vai vairāk?	58
5. Galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti investīciju veikšanas brīdī	62

6. Latvijas neizmantotā potenciāla izvērtējums

64

- nozarei specifiskais (tūrisms, medicīnas / farmācijas rūpniecība / finanses, u.c.) (53)
- cilvēki / cilvēkresursi / zināšanas / izglītība (54)
- uzņēmējdarbības vide (55)
- Latvijas pozicionēšana starptautiskā mērogā (56)
- sociālie jautājumi (56)
- citi jautājumi (56)

7. Ieteikumi, kā popularizēt Latviju kā investīciju galamērķi: dalībnieki un metodes

ATSAUCES

73

1. PIELIKUMS: Temati, ko jāturpina apspriest attiecībā uz faktoriem, kas potenciāli ietekmē Latvijas konkurētspēju 74
2. PIELIKUMS: Īsumā par uzņēmumiem / ārvalstu investoriem Latvijā, kuri piedalījās pētījumā 76
3. PIELIKUMS: Latvijas ekonomikas konkurētspējas faktoru novērtējuma rādītāji 80

I. IEVADS UN METODIKA

Šā pētījuma mērķis ir veicināt, lai politiskie lēmumi turpmākai labvēlīga investīciju klimata attīstībai Latvijā vairāk būtu balstīti pierādījumos. Šo mērķi ceram panākt, apkopojot būtiskākās bažas un ierosinājumus, ko izsaka galvenie ārvalstu investori Latvijā – uzņēmumu pārstāvji, kas ir pieņēmuši lēmumu investēt šajā valstī un ir darbojušies te ievērojamu laika posmu. Pētījums balstīts uz aptaujā iegūtiem datiem – ārvalstu investori tika aptaujāti, izmantojot mini gadījumu izpētes metodiku; aptauja tika radīta, pateicoties Ārvalstu investoru padomes Latvijā (FICIL) Ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības darba grupas kopējiem centieniem. Šī grupa tika izveidota 2014. gadā pēc FICIL iniciatīvas un tajā ir sekojoši dalībnieki:

Aldis Alliks, "ALLIKS un PARTNERI"
Valts Ābols, "GlaxoSmithKline"
Ingrīda Blūma, "Food Union"
Oliver Bramwell, "Norvik banka"
Agnese Garda, "Klavins Ellex"
Aivars Jurcāns, "KPMG"
Kristīne Kalvāne, "KPMG"
Kaspars Kauliņš, "Pedersen&Partners"
Mats Kjaer, Rīgas Ekonomikas augstskola
Guntars Krols, "EY"
Hamid Ladjevardi, "American Baltic Investments"
Jānis Loze, "Loze & Partners"
Alla Mamikina, "Pfizer"
Jūlija Māsāne-Ose, "KPMG"
Toby Moore, "Imprimatur Capital"
Edgars Pīgoznis, "Food Union"
Mārtiņš Pujats, "Telia Sonera"
Arnis Sauka, Rīgas Ekonomikas augstskola
Normunds Staņēvičs, "Food Union"
Juris Stinka, "Philip Morris Latvia"
Nellijs Titova, Rīgas Ekonomikas augstskola
Juris Ulmanis, Rīgas Biznesa skola
Ieva Urbanoviča, "Varul"

Metodiku mini gadījumu izpētes veikšanai izstrādāja Oliveri Bramvels ("Norvik banka"), Jūlija Māsāne-Ose ("KPMG") un Arnis Sauka (Rīgas Ekonomikas augstskola). Metodika tika apspriesta arī plašākas FICIL Ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības darba grupas ietvaros, kas palīdzēja tālāk attīstīt gadījumu izpētei izstrādātās interviju vadlīnijas. Padziļinātas intervijas ar ārvalstu investoriem – galvenokārt FICIL biedriem – tika veiktas FICIL pārraudzībā. Intervijas sastāvēja no šādām galvenajām daļām:

Vispirms mēs lūdzām ārvalstu investoriem identificēt 3-5 galvenās jomas, kas rada bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu ekonomisko attīstību Latvijā. Respondentiem tika lūgts norādīt gan tūlītējas / īstermiņa attīstības prioritātes, gan arī ilgtermiņa prioritātes. Tad diskusija tika turpināta ar šādiem jautājumiem: “Kāpēc esat investējuši Latvijā, un kas vēl, ja neskaita iepriekš minēto bažu novēršanu, varētu veicināt to, lai jūs šajā valstī palielinātu investīcijas?” un “Lūdzu nosauciet jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga, iekļaujot uzņēmējdarbības attīstības vidi!” Kad vien iespējams, respondentiem tika lūgts sniegt piemērus, kas ilustrētu izteiktos viedokļus.

Interviju turpinājumā investoriem tika lūgts izvērtēt galvenos Latvijas ekonomikas konkurētspējas faktorus. Mēs investoriem sniedzām sarakstu ar svarīgākajiem faktoriem, kas ietekmē uzņēmumus, atbilstoši FICIL Ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības darba grupas diskusiju rezultātiem. Respondenti tika lūgti novērtēt šos faktorus ar atzīmi no 1 līdz 5, kur 1 nozīmē, ka Latvija nav konkurētspējīga attiecībā uz šo faktoru, un 5 nozīmē, ka Latvija ir ļoti konkurētspējīga šajā ziņā. Šie faktori ir apkopoti 1. tabulā, un tie tika izmantoti, lai aprēķinātu "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indeksu 2015" (skat. III nodaļu).

1. tabula: Faktori, kas potenciāli ietekmē Latvijas konkurētspēju

Biznesa kultūra
Demogrāfija (iedzīvotāju skaita pieaugums)
Izglītība un zinātne / inovācijas
Veselības aprūpes sistēma
Sociālā aizsardzība
Infrastruktūra (ceļi, elektrība, u. c.)
Iekšzemes pieprasījums
Ārējais pieprasījums (eksports)
Nozares tradīcijas
Darbspēka pieejamība (vadības līmenī)
Darbspēka pieejamība (roku darba / zemākā līmenī)
Darbspēka efektivitāte
Zemas ražošanas izmaksas
Monētārā politika
Nodokļu sistēma
Tiesību sistēma
Attieksme pret ārvalstu investoriem
Investīciju stimuli
Aizsardzība
Enerģijas resursi
<i>Cits (lūdzu, norādiet)</i>

Avots: FICIL aptauja

Lai iegūtu dziļāku priekšstatu par katra 1. tabulā minētā faktora ietekmi, intervijas turpinājumā tika apspriesti jautājumi, kas saistīti ar 1. pielikumā apkopotajiem tematiem.

Intervijas beigās mēs jautājām respondentiem, kādus ieteikumus viņi sniegtu politikas veidotājiem par galvenajām prioritātēm, kas jāīsteno, lai (1) palielinātu ārvalstu investīcijas valstī un (2) uzlabotu uzņēmējdarbības vidi Latvijā. Visbeidzot, mēs lūdzām investoru ieteikumus, kā informēt, ka Latvija ir laba vieta investīcijām – kam ar to vajadzētu nodarboties un kādas būtu vispiemērotākās metodes.

28 mini gadījumu izpēte tika veikta no 2015. gada maijam līdz augustam. 2. pielikumā var īsumā iepazīties ar uzņēmumiem, kuri piedalījās pētījumā. Lielākā daļa uzņēmumu izvēlējās palikt anonīmi, tāpēc šajā ziņojumā rezultāti (II nodaļa) un citāti (IV nodaļa) ir sniegti, nenorādot uzņēmumu nosaukumus.

Par ziņojuma turpmāko saturu. Nākamajā nodaļā, pamatojoties uz mini gadījumu izpēti (intervijām ar 28 atlasītajiem investoriem), apkopoti galvenie aptaujas rezultāti, tostarp – kādas investoru uztverē ir priekšrocības, un kādi - trūkumi, strādājot Latvijā. Savukārt III nodaļā aplūkots, kā investori vērtē Latvijas ekonomisko konkurētspēju, t.i., izklāstīts "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss 2015".

Lai radītu dziļāku priekšstatu par investoru viedokļiem, IV nodaļā papildus sniegti citāti, kas tika iegūti 28 mini gadījumu izpētēs. Citāti sakārtoti līdzīgā veidā kā galveno rezultātu apkopojums II nodaļā. Proti, vispirms aplūkoti tādi jautājumi kā galvenās jomas, kas rada bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu ekonomisko attīstību Latvijā, un – kurās jomās Latvijas ekonomiskā attīstība ir bijusi veiksmīga. Tam seko kopsavilkums par to, kāpēc uzņēmumi ir veikuši investīcijas Latvijā, kādi faktori varētu veicināt turpmākas investīcijas, vai Latvijas investīciju klimata pievilcība pēdējā gada laikā ir uzlabojusies, un vai investori turpmākajos gados plāno ieguldīt vairāk vai mazāk. Nodaļas turpinājumā aplūkotas galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti investēšanas brīdī, un īss Latvijas (neizmantotā) potenciāla izvērtējums. Nodaļas nobeigumā citējam investoru ieteikumus, kā popularizēt Latviju kā labu investīciju galamērķi.

II. GALVENIE REZULTĀTI: ĀRVALSTU INVESTORU SKATĪJUMS UZ INVESTĪCIJU KLIMATU LATVIJĀ

Šajā nodaļā apkopoti galvenie rezultāti no 28 mini gadījumu izpētēm jeb padziļinātām intervijām ar ārvalstu investoriem Latvijā. Detalizētāku informāciju par investoru viedokļiem iespējams izlasīt IV nodaļā, kurā sniegti citāti, kas tika iegūti 28 mini gadījumu izpētēs.

Nodaļas sākumā sniegti galvenie secinājumi par to, kas investoriem sagādā bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu attīstību Latvijā. Pēc tam aplūkotas jomas, kurās, saskaņā ar ārvalstu investoriem Latvijā, valsts ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga. Pēc tam aplūkots, kāpēc uzņēmumi ir veikuši ieguldījumus Latvijā un kādi varētu būt turpmākos ieguldījumus veicinoši faktori. Nākamajā apakšnodaļā analizēts, vai, saskaņā ar investoru viedokli, Latvijas investīciju klimata pievilcība pēdējā gada laikā ir uzlabojusies, un vai investori turpmākajos gados plāno ieguldīt vairāk vai mazāk. Nodaļas beigās sniegts izvērtējums, kādas ir bijušas galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti investēšanas brīdī; secinājumu kopsavilkums par investoru viedokli attiecībā uz Latvijas neizmantoto potenciālu, kā arī ieteikumi, kā popularizēt Latviju kā labu investīciju galamērķi..

1. Galvenās jomas, kas rada investoru bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu attīstību Latvijā.

Runājot par ilgtspējīgas attīstības investīciju klimatu Latvijā, veidojas samērā garš dažādu bažu saraksts, bet virkne problēmu izceļas jo īpaši. Tās var iedalīt trīs plašākos tematos (prioritārā secībā):

- (1) DEMOGRĀFIJA UN DARBASPĒKA PIEEJAMĪBA;**
- (2) IZGLĪTĪBA, ZINĀTNE UN PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA;**
- (3) LIKUMDOŠANA UN VALDĪBAS ATBALSTS**

Faktiski gandrīz visi intervētie investori pauda nopietnas bažas attiecībā uz **demogrāfiju un darbaspēka pieejamību Latvijā**. Uzteicot esošā darbaspēka kvalitāti, lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu uzsvēra, ka pastāv darbaspēka trūkums gan vadošo darbinieku, gan zemi kvalificētā darba veicēju segmentos. Ņemot to vērā, uzņēmumi ļoti aicina rūpēties par kontrolētas, reglamentētas imigrācijas, kā arī gudras reemigrācijas politiku, lai risinātu arvien pieaugošās demogrāfijas problēmas. Tā kā darbinieku trūkums tieši ietekmē uzņēmējdarbību, ir sagaidāms, ka uzņēmumi ar jebkuriem līdzekļiem varētu veikt pasākumus, lai tuvākajā nākotnē importētu darbaspēku (un dažas intervijas liecina, ka tas jau notiek). Lieki teikt, ka politikas

veidotājiem Latvijā vajadzētu būt ļoti piesardzīgiem attiecībā uz šo tendenci, un mēs uzskatām, ka ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai uzlabotu šo situāciju, cik vien ātri iespējams. Šajos citātos atspoguļoti viedokļi, ko pauda lielākā daļa uzņēmumu, kas piedalījās pētījumā:

“Imigrācijas politiku Latvijā nepieciešams kritiski izvērtēt un pārskatīt. Mēs dzīvojam ilūzijās, ka mums ir augsts bezdarba līmenis Eiropā, un ka Nodarbinātības valsts aģentūra pārkvalificē bezdarbniekus, taču ar zemi kvalificētiem darbiniekiem joprojām ir problēmas. Ja mums būtu pieejams darbaspēks no ārpuskopienas valstīm, mēs varētu kļūt konkurētspējīgāki.” (Ražošanas uzņēmums).

“Mums ir vajadzīgi uzlabojumi šajā (t. i., demogrāfiskajā) sfērā. Šī problēma ietver divus aspektus: 1. Kas notiek ar cilvēkiem, kuri dzīvo šeit (vai dzimstība ir augstāka nekā mirstība? Kuru cilvēku ir vairāk - to, kuri izbrauc, vai to, kuri atgriežas?); 2. Jomas, kurās jūtamas padomju laika sekas - imigrācija, iespējas importēt darbaspēku. Interesanti, ka vairākās nozarēs darbaspēks jau tiek importēts, piemēram, no Rumānijas, Bulgārijas un citām valstīm. Bet tas ir uzņēmums, nevis tendence. Valdībai ir jāstrādā pie tā, lai uzlabotu stabilitātes un drošības izjūtu jaunās ģimenēs, kas savukārt veicinātu šo ģimeņu palielināšanos. Bet daļa emigrantu varētu atgriezties, ja vien te būtu jauni un interesanti darba piedāvājumi.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Mūsu bizness ir orientēts uz vietējo tirgu. ... (tāpēc mūsu lielākās bažas Latvijā ir:) demogrāfija, emigrācija, iedzīvotāju novecošanās. Valdība nespēj sniegt atbalstu uzņēmumiem, saglabājot speciālistus Latvijā. ... Mēs apsveram kvalificēta darbaspēku ieviešanu.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Kontrolēta, reglamentēta imigrācija kā viens no veidiem, kā risināt pieaugošo demogrāfisko problēmu.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Ir jāapsver gudra un kontrolēta imigrācija. IKT nozarē fiziska imigrācija varbūt nav tik nepieciešama kā citās nozarēs, jo daudzi nozares uzņēmumi jau izmanto ārvalstu darbaspēku. Ukrainā, Krievijā un Baltkrievijā ir daudz potenciālo darbinieku ar augstu kompetenču līmeni, taču pašreizējā imigrācijas politika ir ļoti ierobežojoša, tādēļ Latvija nespēj pilnībā realizēt savu potenciālu, ko varētu, ja izmantotu augsti kvalificētus darbiniekus no ārvalstīm.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

Nākamais citāts, ko izteica gadījumu izpētē aptaujāts respondents, atspoguļo nopietnas ārvalstu investoru bažas Latvijā, runājot par **izglītību, zinātni un pievienoto vērtību**:

“Izglītība ir viens no galvenajiem aspektiem spēcīgu ekonomisko pamatu nodrošināšanā, bet nepieciešams, lai būtu attiecīga politiskā izvēle. Latvijai ir svarīgi izglītēt cilvēkus un attīstīt jaunas nozares, kas ražotu produktus ar augstu pievienoto vērtību. Pašlaik šeit esošās darbaspēka izmaksu priekšrocības ilgtermiņā tādas nepaliks, tāpēc izglītībai vajadzētu būt uzmanības centrā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

Raugoties no šāda skatupunkta, lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu izsaka neapmierinātību ar izglītības un profesionālās apmācības līmeni Latvijā. Tostarp, uzņēmumi pauž bažas par matemātikas, fizikas un ķīmijas mācīšanas kvalitāti vidusskolās. Liela problēma ražošanas uzņēmumiem ir labu inženieru atrašana, taču acīmredzama ir arī nepieciešamība pēc labi izglītotiem un, pats galvenais, inovatīviem vadītājiem. Gadījumu izpētē bija novērojamas arī nozarēm specifiskas vajadzības gan IKT, gan mazumtirdzniecības un citās nozarēs, bet kopumā visi uzņēmumi pauoda vēlmi, lai pievienotā vērtība un orientācija uz inovācijām Latvijā būtu prioritātes izglītībā un darbinieku apmācībā. Īsāk sakot, šis pētījums vēlreiz uzsver to, kas jau ticis apspriests sabiedriskajos medijos vairākus gadus: nepieciešamas reformas izglītības sistēmā apvienojumā ar lielākiem un labāk pārdomātiem ieguldījumiem gan fundamentālajās, gan lietišķajās zinātnēs (jo tās ietekmē citas citu). Investori uzskata, ka tas varētu sekmēt kvalificēta darbaspēka potenciālu Latvijā, tādējādi radot lielāku pievienoto vērtību, un mēs esam vienisprātis. Turpmāk sniegtie citāti ilustrē investoru viedokļus detalizētāk.

“No valsts viedokļa galvenajām rūpēm būtu jābūt par izglītību un inovācijām - tas nozīmē, jāinvestē cilvēkos, un tieši tas nākotnē nodrošinās vislielāko turību.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Vai augstskolas piedāvā kvalitatīvu darbaspēku? Ir grūti par to spriest attiecībā uz uzņēmējdarbības vadību, sociālajām zinātnēm, juristiem, u.c. Tas vairāk saistīts ar katra indivīda spējām. Attiecībā uz tehniskajām zinātnēm - augstskolu piedāvājums nav pietiekams un ir šķirts no biznesa vajadzībām. Izglītībai ir jāraugās 10-15 gadus uz priekšu. Šobrīd izglītības sistēma atpaliek no uzņēmējdarbības, nevis ir tās dzinējspēks.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ilgttermiņā (risināmās problēmas Latvijā): augstskolu programmu revīzija, lielāka orientēšanās uz tirgu, tostarp arī valodas prasmju piedāvājums. ES fondi varētu paplašināt finansēto apmācību loku, lai atbalstītu nepieciešamo kvalifikāciju (piemēram, valodās). Mēs piederam pie mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, bet nākotnē atbalsts mums var nebūt pieejams mūsu lielā mātes uzņēmuma dēļ. Tā būtu negatīva zīme attiecībā uz ilgtermiņa ieguldījumu politiku Latvijā.” (IT uzņēmums).

“Izglītības sistēmā ir daudz darāmā, lai padarītu to konkurētspējīgāku un lai izglītotie izmantotu savas spējas un zināšanas ar vislielāko efektivitāti. ... Latvijā ir jāievieš duālā profesionālā izglītība pēc Vācijas parauga.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Augstākā izglītība ir ļoti zemā līmenī, salīdzinot ar pasaules standartiem. Neviena Latvijas universitāte nav 1000 labāko pasaules universitāšu sarakstā. Nav iespējams izveidot pārtikušu sabiedrību bez labas izglītības.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Izglītības kvalitāte, diemžēl, nav laba; līdz ar to, uzņēmumiem ir nepieciešams būtiski ieguldīt cilvēkresursos (ir gadījumi, kad tikko Rīgas Tehnisko universitāti absolvējušiem IT speciālistiem nepieciešama papildu apmācība!); domājot ilgtermiņā, mūsu augstākās izglītības

sistēma ir ļoti provinciāla - tā mēs nevarēsim konkurēt. Universitātēm jāklūst starptautiskām; investori aizvien vairāk strādā pārrobežu apstākļos, tāpēc ir īpaši svarīgi, lai universitātēs iegūtās prasmes tiktu apgūtas starptautiskā vidē. Ir svarīgi iegūt starptautisku domāšanas veidu ...” (IT uzņēmums).

Visbeidzot, kā uzsvērts iepriekš, ārvalstu investori Latvijā kā lielu problēmu uztver jautājumu loku, kas attiecas uz **tiesību aktiem un atbalstu no valdības**, tai skaitā uzņēmējdarbības regulējumu, nodokļiem, nodokļu sistēmu un likumdošanu, kas aizsargātu ieguldītājus. Konkrētāk, lielākā daļa uzņēmumu pauž bažas, runājot par nodokļu režīmu, it īpaši - par darbaspēka nodokļu konkurētspēju. Vairāki uzņēmumi pasvīturo arī nepieciešamību uzlabot Latvijas nodokļu sistēmu kopumā. Uzņēmumiem lielākās bažas rada ne tik daudz nodokļu apjoms (ja nerunā par darbaspēka nodokļiem), kā nekonsekventa nodokļu politika. Tas atspoguļojas šajos citātos:

“Nodokļu režīmam jābūt prognozējamam un efektīvi īstenotam. Krīzes laikā pieredze nebija labvēlīga. Darbaspēka nodokļi nav konkurētspējīgi, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju. Ja mums būtu jāmeklē darbinieki Baltijā, mēs tos meklētu Lietuvā vai Igaunijā.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Nodokļu un regulējuma slogs Latvijā augsti kvalificētu profesionāļu nodarbināšanu padara ļoti dārgu, savukārt zemi kvalificētu personālu mēs nevaram atļauties.” (Ražošanas uzņēmums).

“Nodokļu tiesību akti ir liela sistēmiska problēma. Piemēram, nodarbinātības nodokļi ir virs ES vidējā līmeņa ... Izmaiņas notiek tik bieži, ka mēs nespējam, tām izsekojot, attiecīgi mainīt mūsu sistēmas un programmas. Piemēram, nodokļa maksājuma termiņa pagarināšana saistībā ar Krievijas embargo bija kaut kas jauns nodokļu dienestā, viņi nevarēja mūs atbalstīt vai sniegt mums ieteikumus.” (Ražošanas uzņēmums).

Nemot vērā šos atzinumus, mēs uzskatām, ka politikas veidotājiem Latvijā lēmumi būtu jāpieņem, vairāk balstoties uz analītisko pamatojumu. Proti, cik mums zināms, Latvijā nav bijis pienācīgu pētījumu par to, kā atsevišķu nodokļu pieaugums vai samazinājums ietekmēs valsts budžetu. Tā vietā, šķiet, nodokļu izmaiņu ietekme tiek lēsta visai vienkārši - ja kāds nodoklis tiks palielināts par 1%, budžeta ieņēmumi pieaugs līdzīgi. Turklāt politiķiem vajadzētu būt apdomīgākiem attiecībā uz pārāk biežām nodokļu likmes maiņām, jo tas rada neskaidrības par biznesa investīciju "spēles noteikumiem", tādējādi padarot investēšanu daudz grūtāku.

Tiesiskuma īstenošana, tai skaitā ārvalstu investoru interešu aizsardzība, kā arī dialogs starp Latvijas politikas veidotājiem un uzņēmumiem (to pārstāvjiem), kas varētu palīdzēt minēto jautājumu risināšanā, arī, šķiet, ir jautājumi, kas izraisa bažas investoros. Šādu problēmu ilustrē turpmāk sniegtie citāti:

“Tiesiskums ir centrālais jautājums - tā ir pamatvērtība, kas ir jāuztur. Jautājums ir, kā aizsargāt (investorus) konkurētspējīgā veidā. Var radīt apjomīgu regulējumu, taču cerētā aizsardzība pārvēršas birokrātijā, ja tā netiek pienācīgi īstenota. Smalkā robeža starp juridiskā ziņā aizsargājošu vidi un, vienlaikus, konkurētspējas saglabāšanu ir galvenais risināmais uzdevums. Kopumā ar tiesību sistēmu Latvijā viss ir vairāk vai mazāk kārtībā. Lielākā problēma ir, kā tiesību akti tiek interpretēti, piemēroti un īstenoti. Komercedarījumu regulējumu un tā izpildi joprojām varētu uzlabot. Investoriem nepieciešams redzēt, ka likumi darbojas un tiek izpildīti pareizi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Latvijas lēmumu pieņēmēji parasti ātri ievēro visas ES direktīvas un regulas, bet lēni uzsāk jebkādu likumu un noteikumu radīšanu pēc pašu iniciatīvas, bez ārēja spiediena. Dialogam ar sociālajiem partneriem un sabiedrību trūkst turpinājuma. Valdība uzklausa, tomēr priekšlikumi tiek īstenoti ļoti reti...” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem, iepriekš aprakstītajām bažām cieši seko divi citi jautājumi:

(4) NEĒTISKA / NELIKUMĪGA RĪCĪBA UN NEGODĪGA KONKURENCE; (5) NENOTEIKTĪBA

Proti, patiesi nopietnas bažas ārvalstu investoriem Latvijā rada neētisku un / vai nelikumīgu darbību esamība, kā arī ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijas tirgū. Turpmāk lasāmie citāti atspoguļo biežāk izteiktos investoru viedokļus:

“Mēs regulāri nodarbinām darba ņēmējus, kas citur ir saņēmuši algu bez nodokļiem, kas viņos rada nestabilitātes izjūtu. Mēs piedāvājam šo sociālo stabilitāti, maksājam nodokļus un par dažiem darbiniekiem mēs pat veicam iemaksas 3. līmeņa pensiju fondā.” (Ražošanas uzņēmums).

“Degvielas nozarē ir daudz ēnu ekonomikas. Aprēķinātie skaitļi ir dažādi, jo atšķiras aprēķina metodes, taču pelēkais tirgus sastāda 15-20%. Daži uzņēmumi, kas darbojas legāli, pārdod degvielu par zemāku cenu, nekā tai būtu jābūt, zinot, kāds ir cenu līmenis, tāpēc tas rada jautājumus - kā un kur tie iegūst savu produktu un cik prasmīgi Valsts ieņēmumu dienests (VID) spēj izsekot potenciālām nodokļu nemaksāšanas shēmām un necaurskatāmai nodokļu grāmatvedībai. Pēdējā laikā VID ir strādājis aktīvāk. Eksistē dažādas VID iniciatīvas, bet jautājums, cik konsekventas tās ir, un cik tālu tās aizsniedzas.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“... pirātisms (Latvijā) tiek plaši akceptēts” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

Investori ne tikvien identificē problēmu, bet arī norāda uz iespējamiem cēloņiem, kā arī risinājumiem:

“(Daudzas problēmas Latvijā) ir saistītas ar augstu uztvertās vai pastāvošās korupcijas līmeni, augstāku nekā Igaunijā un Lietuvā. Ir tikai četri premjerministri Latvijā, kuri nav kļuvuši par miljonāriem. Salīdzinājumam, Igaunijā tikai viens ir miljonārs, un viņš nopietni tiek saukts pie atbildības.” (Ražošanas uzņēmums).

“Tiesību sistēmai jādarbojas tā, lai līdzīgās situācijās tiktu pieņemti līdzīgi lēmumi. Lūk, tas ir godīgums. Prognozējamība ir svarīga - līdzīga attieksme līdzīgās situācijās, arī rezultātiem jābūt līdzīgiem. Prognozējamība rada drošību. Ja ir plaša interpretācijas iespēja, līdz korupcijai atliek vairs tikai viens solis. Ja nav precedenta, būs dažādi viedokļi.” (Enerģētikas uzņēmums).

Rīgas Ekonomikas augstskola (ar SEB atbalstu) kopā ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un Finanšu ministriju kopš 2010. gada katru gadu maijā rīko konferenci par ēnu ekonomiku; tajā tiek aplūkoti Baltijas valstu ēnu ekonomikas indeksa dati (SSE Riga Shadow Economy Index for Baltic Countries) un tiek apspriests, kas ir sasniegts ēnu ekonomikas samazināšanā. Konferencē parasti nosaka arī turpmākos uzdevumus, kas būtu jāīsteno politikas veidotājiem, lai cīnītos ar ēnu ekonomiku Latvijā. Pēdējos ieteikumus ir apkopojuši T. Putniņš un A. Sauka (2015, 41., 42. lpp.):

“Indeksa rezultāti uzsver nepieciešamību politikas veidotājiem turpināt reformas un pasākumus, lai apkarotu ēnu ekonomiku, it īpaši Latvijā. Mēs uzskatām, ka ēnu ekonomikas rādītāju neatbilstība, kas paplašinās starp Latviju un kaimiņvalstīm (tā bija gandrīz izzudusi 2012. gadā), daļēji ir skaidrojama ar Latvijas politikas veidotāju centienu samazināšanos ēnu ekonomikas apkarošanā. 2011. un 2012. gada dati apliecina, ka nopietniem, liela mēroga pasākumiem ēnu ekonomikas apkarošanā ir nozīme, un tie var samazināt ēnu ekonomikas apjomu. Apmaiņā pret finanšu palīdzību krīzes laikā Latvijas valdība apņēmas veikt vairāk nekā 60 dažādus pasākumus, 2010.-2013. gada periodā apkarojot ēnu ekonomiku; lielākā daļa reformu stājās spēkā 2010. un 2011. gadā. ... Tagad Latvijas politikas veidotājiem vajadzētu īstenot otru liela mēroga un nozīmības pasākumu kopumu, kas būtu vērsts uz ēnu ekonomikas apkarošanu, līdzīgi kā tika darīts 2010.-2013. gada periodā. Reformas varētu vērsties pret uzņēmējdarbības ieņēmumu slēpšanu, kā arī pret pārkāpumiem būvniecības nozarē - šīs ir visproblemātiskākās jomas ēnu ekonomikas sakarā. ... Pirmkārt, ēnu ekonomiku ir iespējams samazināt, samazinot neapmierinātību ar nodokļu sistēmu.

Šī jautājuma risināšanā varētu ietvert tādas darbības kā nodokļu politikas stabilizēšanu (retākas izmaiņas procedūrās un nodokļu likmēs), padarot nodokļus, no uzņēmumu un darba ņēmēju skatu punkta, "godīgākus"; kā arī lielāku atklātību par to, kā nodokļi tiek tērēti. Otrkārt, ēnu ekonomikas aktivitātes varētu samazināt, palielinot pārkāpumu atklāšanas iespējamību. To varētu panākt, biežāk veicot nodokļu auditu, dažādos veidos mudinot ziņošanu par nodokļu pārkāpumiem, kā arī ieguldot tehnoloģijās, kas

var palīdzēt konstatēt izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Treškārt, ir novērojams, ka tautību sajaukumam arī ir ietekme uz ēnu ekonomikas līmeni, iespējams, tāpēc, ka minoritāšu pārstāvji mazāk izjūt savu iesaistīšanos sabiedrībā un valsts līmeņa lēmumu pieņemšanā. Tādēļ ēnu ekonomikas samazināšanos var veicināt arī, risinot sociālās kohēzijas un mazākumtautību integrācijas jautājumus.”

Attiecībā uz **nenoteiktību** ārvalstu investorus Latvijā uztrauc ne tikai tiesiskā regulējuma neprognozējamība, bet arī ilgtermiņa valsts politikas un plānu trūkums, kā arī politiskās stabilitātes trūkums valdībā. Turpmāk lasāmie citāti parāda viedokļus, kādi ir lielākajai daļai ārvalstu investoru attiecībā uz šo problēmu:

“Kopumā jūtami uzlabojumi, taču dažas neparedzamas lietas var iznīcināt visu labo, kas ticis darīts iepriekš. Tas būtu līdzīgi kā sēdēt uz krēsla, kuram valdība piepeši nozāģētu vienu kāju. Tāpēc prognozējamība ir tik svarīga.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Lēmumu pieņemšana Latvijā ir tik nepārredzama, ka mums nav iespējams plānot nākotni.”
(Enerģētikas uzņēmums).

“Latvijā trūkst prognozējamības, it īpaši attiecībā uz tiesisko regulējumu.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Valdība nav stabila. Nepastāv uzticama sistēma, ar kuras palīdzību varētu saprast, kā rīkoties ar dabas resursiem. Nepastāv konsekventa pieeja atļauju iegūšanai vai plānošanai. Ir pārāk liela paļaušanās uz Krievijas tirgu eksporta ziņā un Krievijas investīcijām Latvijā.”
(Ražošanas uzņēmums).

Uzņēmumi uzsver arī, ka ģeopolitiskā situācija nenoteiktību padarījusi vēl smagāku:

“Ukrainas krīze ir skārusi mūs pastarpinātā veidā – tā kā mēs eksportējam uz Krieviju, ir radušies sarežģījumi ar kravas/logistikas uzņēmumiem, jo viņu biznesu ir ietekmējušas sankcijas.” (Ražošanas uzņēmums).

Visā visumā, lai arī nenoteiktība parasti ir raksturīga mazāk attīstītām ekonomikas vidēm (piemēram, valstīm atrodoties agrīnajās fāzēs pārejā uz tirgus ekonomiku), saskaņā ar daudzu ārvalstu investoru pausto, Latvijā tā joprojām ir problēma pat 2015. gadā. Var uzskatīt: nenoteiktība uzņēmējdarbības vidē – nodokļu sistēmā, kā izskaidrots iepriekš, tiesību sistēmā, kā arī citās jomās –, iespējams, ir viens no iemesliem, kāpēc daži uzņēmumi nevēlas investēt Latvijā. Ņemot to vērā, mēs vēlreiz mudinām ievērot analītiskāku, ilgtermiņā orientētu politikas pieeju, kas samazinātu nepieciešamību pārāk bieži izdarīt izmaiņas, piemēram, nodokļu likmēs. Šāda valdības rīcība, citstarp, varētu arī palielināt uzņēmēju, tai skaitā ārvalstu investoru, uzticību Latvijas politikas veidotājiem, kam, kā izteikts iepriekš, ir ietekme uz citu jautājumu risināšanu, piemēram, ēnu ekonomikas mazināšanu.

Ir virkne citu jautājumu, kas arī uztrauc investorus, lai arī mazākā mērā. Starp tiem ir problēmas šādās jomās:

(6) TIESU SISTĒMA; (7) VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMA

Piemēram, daži respondenti norāda uz problēmām attiecībā uz godīgumu (korupcijas līmeni) un tiesu sistēmas integritāti Latvijā:

“Korupcija (ir problēma) tiesu sistēmā: kā tiek manipulēts, lai piekļūtu noteiktam tiesnesim. Iepirkumi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Stāvokli nepieciešams būtiski uzlabot. Latvijā ir daudz labu likumu, bet to īstenošana un izpilde atpaliek. Tiesa sistēmai ir jādarbojas ātrāk un jākļūst pārredzamāka.”
(Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

Daži respondenti izteicās arī par to, ka veselības aprūpes sistēmā nav pārredzamības. Jāsecina arī, ka veselības apdrošināšanas izmaksas var būt problēma uzņēmumiem, kas investē Latvijā:

“Diezgan nepārredzama sistēma, kas ietekmē darbinieku produktivitāti un pieejamību. Izmaksas veselības apdrošināšanā Latvijā nemitīgi pieaug, tādējādi ietekmējot uzņēmējdarbības izmaksas. IKT izmantošana veselības aprūpes sistēmā varētu atrisināt daudzas problēmas; taču pašreiz e-veselības sistēma nedarbojas, kā vajadzētu.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

Protams, ir vēl citi jautājumi, kurus ārvalstu investori pieminēja interviju gaitā. Tie ietver spēju sadarboties, īstermiņa domāšanu, Latvijas lēno ekonomisko izaugsmi, problēmas ar konkrētas infrastruktūras nepieejamību, sociālo nevienlīdzību, u.c. Šīs problēmas atspoguļojas citātos, kas sniegti IV nodaļā; tās attiecas uz jomām, kurās nepieciešami politikas uzlabojumi.

2. Jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga.

Papildus paustajām bažām, kas apkopotas iepriekšējā apakšnodaļā, ārvalstu investori Latvijā dalījās arī ar savu viedokli attiecībā uz investīciju klimatu Latvijā. Konkrēti, mēs lūdzām investorus izvērtēt jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga, un secinājumi ir šādi:

Nav šaubu, ka ārvalstu investori Latvijā ir visvairāk apmierināti ar

(1) VIDI (progresu tajā)

Latvijā, gan politiskajā, gan uzņēmējdarbības līmenī.

It īpaši investori ir apmierināti ar to, kā tika pārvarēta nesēnā krīze, ar stabilitāti, ko rada Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai un NATO, un progresu, kas vērojams Latvijas Valsts ieņēmumu dienesta darbā. Lūk, daži citāti no intervijām, kas pārstāv investoru viedokli:

“Kopumā mēs esam saskārušies ar sarežģītu, bet ļoti labvēlīgu vietējo vidi gan politiskajā, gan biznesa līmenī. Mēs negaidījām, ka Latvijas integrācija rietumu virzienā notiks tik ātri, ka tā kļūs par ES, NATO un eirozonas dalībvalsti tik īsā laikā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Krīzes pārvarēšana ir labs Latvijas panākumu piemērs. Un izaugsme turpinās. ... Mikrouzņēmumu nodokļa ieviešana ir vēl viens labs piemērs.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Valsts ieņēmumu dienests rāda pozitīvas (attīstības) tendences.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvija ir saglabājusi zemu parāda līmeni – labs rādītājs makroekonomiskajā līmenī. Tas liecina, ka mums ir bijis piesardzīgs finanšu ministrs.” (Ražošanas uzņēmums).

“(No starptautiskiem pētījumiem) var redzēt, ka ir daudz uzlabojumu salīdzinošā perspektīvā. ... Aplūkojot starptautisko praksi, mūsu likumdevēji vai ministrijas bieži vien raugās tikai ķeksīšu līmenī; būtu nepieciešams iedziļināties salīdzinošajos pētījumos pēc būtības, kas, protams, aizņem vairāk laika un resursu un prasa personisku iesaistīšanos.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Viens panākums bija tas, kā Latvija tika galā ar smago ekonomisko krīzi 2008.-2009. gadā. ... Protams, tam bija daudz blakusparādību – daudzi cilvēki pameta valsti, lai atrastu sev iztiku citās valstīs, bet kopumā tas, kā Latvija pārvaldīja situāciju, manuprāt, rada arī pozitīvu un nozīmīgu iesaistītību attiecībā uz turpmāko prognozējamo uzņēmējdarbības vides attīstību Latvijā, parādot, ka Latvijā ir vienlīdzīgas konkurences apstākļi un ka nebūs nekādu radikālu izmaiņu nodokļu sistēmā vai ekonomikas politikā. ... Izmaiņas politiskajā vidē pēdējo 10 gadu laikā ir bijušas uz labo pusi.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

Kā nākamais pozitīvais Latvijas investīciju klimata aspekts ir minēta

(2) LOGISTIKA UN VISPĀRĒJĀ INFRASTRUKTŪRA

Tas ietver ārvalstu tiešo investoru apmierinātību ar tranzīta un transporta sistēmu, piemēram:

“Tranzīts un transports ir attīstījušies pozitīvi. Tā ir joma, kas tiek politizēta, taču Latvija var izmantot un attīstīt savas ģeogrāfiskās atrašanās vietas priekšrocības.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Transports un loģistika ir labi attīstīti. Labi, ka Latvija ir izdevies attīstīt lidostu un pozicionēt Rīgu kā vietu, kurai ir viegli piekļūt.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“... labs savienojums ar Ziemeļvalstīm, bieži lidojumi.” (IT uzņēmums).

... citstarp, viegla piekļuve Ziemeļvalstīm un citām valstīm no lidostas "Rīga" un ostas, biroja telpu un IT infrastruktūras pieejamība.

Pozitīvas atsauksmes no investoriem saņēma arī

(3) FINANŠU INFRASTRUKTŪRA / TIRGUS REGULĒJUMS

“Finanšu tirgus regulējums Latvijā ir ļoti labi organizēts un ļoti atbalstošs (regulatori: Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Latvijas Banka, Finanšu ministrija). Mēs neesam saskārušies ar nekādiem regulatoru izraisītiem šķēršļiem Latvijā. Regulatori ir izrādījuši gatavību uzturēt konstruktīvu dialogu, balstoties uz savstarpēju sapratni. Šajā aspektā Latvija noteikti izceļas, salīdzinot ar Igauniju un Lietuvu.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Finanšu nozare ir labi attīstīta.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Pastāv spēcīga finanšu nozares līdzdalība, finanšu infrastruktūra ir laba (jo īpaši salīdzinājumā ar 20. gs. 90. gadiem).” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

Visbeidzot, ārvalstu investoru uzskatā, pie Latvijas biznesa vides priekšrocībām pieder arī

(4) DALĪTO PAKALPOJUMU CENTRI un (5) DARBASPĒKA EFEKTIVITĀTE:

“Latvijas konkurētspējīgas priekšrocības ir dalīto pakalpojumu centri un liela talantīgo darbinieku izvēles iespēja salīdzinājumā ar Lietuvu; piemēram, Latvijā tagad ir vairāki lieli

dalīto pakalpojumu centri ar vairāk nekā 1000 un 500 darbiniekiem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Darbaspēka efektivitāte Latvijā nav zemāka kā Vācijā vai Skandināvijas valstīs. Latvieši ir ļoti spējīgi daudzfunkcionalitātē (t.i., tiem padodas dažādu funkciju veikšana). Latvieši ir gatavi strādāt vairāk un ilgāk. Tas ir saistīts ar efektivitāti. Var būt arī tā, ka kāds paveic visu līdz četriem un dodas mājās. Efektivitātes līmenis ir tāds pats kā Vācijā vai Skandināvijas valstīs.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Vēl viens pozitīvs aspekts ir efektivitāte. Skandināviem ir ļoti pozitīvs priekšstats par latviešiem šai ziņā, un latvieši tiek uzskatīti par labākiem darbiniekiem nekā skandināvi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

Ņemot vērā minēto, mēs ceram, ka, papildus politikas pasākumiem, kas palīdzētu novērst nopietnākās ārvalstu investoru bažas, Latvijas politikas veidotāji turpinās arī stiprināt jomas, kuras investori pašlaik uztver pozitīvi. Mūsuprāt, būtu lietderīgi arī informēt par šīm jomām, piesaistot potenciālās papildu investīcijas Latvijā.

3. Kāpēc uzņēmumi ir veikuši ieguldījumus Latvijā un kādi varētu būt turpmākos ieguldījumus veicinoši faktori. Turpmākie investīciju plāni.

Pārskata turpinājumā sniegsim aptaujas rezultātus attiecībā uz iemesliem, kuru dēļ investori ir izvēlējušies veikt ieguldījumus Latvijā. Šajā nodaļā mēs arī pievēršsimies jautājumam, vai ārvalstu investori plāno palielināt vai samazināt investīcijas tuvākajos gados, un vai, saskaņā ar investoru viedokļiem, iepriekšējā gadā Latvijas investīciju klimats ir kļuvis pievilcīgāks.

Iemesli, kāpēc uzņēmumi ir izvēlējušies investēt Latvijā, protams, ir dažādi. **Globālie uzņēmumi**, piemēram, norāda, ka lēmums ienākt Latvijā nācis ļoti dabiski, jo uzņēmuma...

(1) POLITIKA IR BŪT KLĀTESOŠIEM VISĀS EIROPAS (UN CITU REĢIONU) VALSTĪS, JA VIEN TAS IESPĒJAMS.

Turklāt tie uzņēmumi, kas ienāca Latvijas tirgū uzreiz pēc valsts neatkarības atgūšanas 20. gs. 90. gadu sākumā bieži vien vienkārši

(2) SASKATĪJA LABU INVESTĪCIJU IESPĒJU JAUNOS, AUGOŠOS TIRGOS

Tāda veida lēmumus ilustrē šie citāti:

“Latvijā esam 20 gadus. Ieguldījām šeit ar domu par jaunu tirgu apgūšanu. Tajā brīdī tās bija investīcijas, kas ātri atmaksājās. Mēs esam globāla organizācija, tāpēc vēlamies būt visās valstīs. Mūsu pakalpojumu portfelis šobrīd ir atšķirīgs, salīdzinot ar laiku pirms 20 gadiem, jo ir mainījusies tirgus brieduma pakāpe.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mums tas ir jautājums par tirgus pārklājumu; mēs šeit esam pēc definīcijas.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mēs esam veikuši investīcijas Latvijā, jo uzņēmuma stratēģija bija - būt klātesošiem dažādās ģeogrāfiskās atrašanās vietās. Vai mēs ieguldītu atkal? – Noteikti. Mēs šeit izveidojām pārstāvniecību, vēl pirms Latvija bija Eiropas Savienībā, un Latvijas iestāšanās ES, NATO un eirozonā apstiprināja, ka mūsu izvēle bijusi pareiza.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Pēc izmaiņām 20. gs. 90. gados Rietumu uzņēmumi, meklējot iespējas, kā palielināt savu tirgus daļu, veica investīcijas valstīs, kas atradās uz austrumu pusi. Baltijas reģions bija mūsu pašreizējo investoru uzmanības lokā līdz ar Centrāleiropu; abi uzņēmumi kļuva par mūsu uzņēmuma akcionāriem. Toreizējais investīciju lēmums no šodienas viedokļa bija veiksmes stāsts. Uzņēmums tika pilnībā pārstrukturēts, tika veiktas lielas investīcijas. Uzņēmums kļuva rentabls; tomēr tas ir pilnībā regulēts.” (Enerģētikas uzņēmums).

“20. gs. 90. gados investēšana Latvijā bija fantastiska iespēja.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

Taču mūsu pētījumā ir identificēti arī daudzi citi konkrēti faktori, kuri veicinājuši uzņēmumu lēmumus investēt Latvijā. Tie ir:

(3) DARBASPĒKA KVALITĀTE UN UZŅĒMĒJDARBĪBAI LABVĒLĪGA VIDE:

“Mēs esam mārketinga pārdošanas organizācija; mūsu konsultantu bāze apkalpo lielu Centrāleiropas un Austrumeiropas reģionu. Galvenais faktors, kas mudināja izveidot biroju Latvijā, bija IT cilvēkresursu kvalitāte.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Tas bija stratēģisks lēmums, un Latvija sevi ir pieteikusi ļoti labi. Šeit ir atrodami talantīgi, cītīgi strādājoši cilvēki ar labu darba ētiku; tie runā vairākās valodās un ir uz rezultātiem orientēti. Latvijā investīcijas nepalielināsim. Nesen tika pieņemts lēmums izveidot jaunu dalīto pakalpojumu centru Lietuvā. Faktori par labu Lietuvai ietver tiesiskumu un labvēlīgāku uzņēmējdarbības vidi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Iemesls ir zemas darbaspēka izmaksas un vietējā metālrūpniecības piegādes ķēde. Mēs galvenokārt nodarbinām jauniešus un viņi ir motivēti. Viens iemesls ir, ka atrodamies Ventspils brīvajā zonā. Ventspils pilsētas attieksme ir ļoti laba. Pilsēta ir veikusi investīcijas mūsu dēļ. Mēs regulāri tiekamies ar pilsētas domi un varam apspriest problēmas, ja nepieciešams.” (Ražošanas uzņēmums).

(4) TICĪBA LATVIJAS PASTĀVĪGAJAI ATTĪSTĪBAI:

“... tas bija tāpēc, ka uzņēmums ticēja: Latvijā un Baltijas valstīs izveidosies par pārtikušām un eiropeskām valstīm; domājot, ka tirgi varētu attīstīties demokrātiski; ka tur būs tirgus ekonomika... ” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Makrolīmenī mēs redzam Latvijas ekonomikas izaugsmes potenciālu. Pēdējos gados Latvijas un citu Baltijas valstu ekonomikas ir bijušas visstraujāk augošās ekonomikas Eiropas Savienībā.” (Ražošanas uzņēmums).

(5) LABA LATVIJAS STRATĒGISKĀ ATRAŠANĀS VIETA:

“Attiecībā uz nozarei specifiskiem iemesliem – Latvijas atrašanās vieta ir stratēģiski ļoti izdevīga, jo no tās viegli sasniedzama gan Krievija, gan ES, un tajā ir moderna infrastruktūra, kas ļauj viegli pārvadāt preces, tai skaitā arī – preces ar īsu izmantošanas laiku, piemēram, piena produktus.” (Ražošanas uzņēmums).

Runājot par **plāniem tuvākajos gados Latvijā veikt lielākas vai mazākas investīcijas**, investoru viedokļi, protams, atšķiras. Daži uzņēmumi (piem., mazumtirdzniecības sektorā) uzskata, ka Latvijas tirgū sasniegts briedums, bet citi (piem., banku sektorā) plāno palielināt investīcijas. Tomēr, attiecībā uz lielāko daļu no aptaujātajiem uzņēmumiem, **investīciju lielums ir atkarīgs no dažādiem iekšējiem un ārējiem faktoriem**, kas aplūkoti 1. nodaļā. Šie citāti parāda kopējo tendenci:

“(Runājot par investīciju palielināšanu) pastāv tendence: ja valsts un ekonomika attīstās, vajadzība pēc ārējiem pakalpojumiem aug. Darbības kļūst sarežģītākas un uzņēmumiem iekšēji bieži vien nav atbilstošas kompetences. Objektīvi mēs saistām papildu investīcijas mūsu darbībā ar diviem galvenajiem procesiem: lielu vienreizēju projektu esamību, kas rada nepieciešamību pēc papildu pakalpojumiem (piemēram, enerģētikas projekti, "Rail Baltica"); uzņēmējdarbības vides nobriešanu un profesionālo pakalpojumu izmantošanas pieaugumu. Vēl varētu arī attīstīt dalīto pakalpojumu centrus un no Latvijas sniegt pakalpojumus citām valstīm, taču pieejamais mērogs šeit ir mazs, jo pietrūkst atbilstoša darbaspēka.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“... konkurence ir palielinājusies, bet iztrūkst kvalificēta darbaspēka pieauguma. Grūti atrast piemērotus cilvēkus. Grūti paplašināties. Plāni būtu vērienīgāki, ja situācija darba tirgū būtu

atšķirīga. Mūsu vajadzības ir saistītas ar trim jomām: IT prasmes (nodrošināt labus risinājumus mūsu klientu tehniskajām problēmām); valodu prasmes (jo tirgus ir Ziemeļvalstīs) un klientu apkalpošanas prasmes (mūsu klientiem ir svarīgi, kādu apkalpošanu sniedz palīdzības dienesta personāls).” (IT uzņēmums).

“Tas, vai mēs turpināsim ieguldīt Latvijā, atkarīgs no izdevībām, kas radīsies. Mēs veiksīm ieguldījumus, kas uzlabos mūsu biznesu. Latvijā ieguldījumiem ir diezgan zems risks, taču nav arī milzīgu iespēju; bet ieguldīt tomēr ir vērts, tirgus šeit ir ļoti prognozējams. Pat ar visām ģeopolitiskajām izmaiņām un raizēm, te ir relatīvi stabili un droši. Salīdzinot ar attīstītajām valstīm, izdevumu līmenis ir daudz zemāks, un atdeve ir daudz lielāka. Mūsu darbinieku zināšanu līmenis, ja vien ir tikuši atrasti īstie cilvēki, ir ļoti labs - vienā līmenī ar Centrāleiropu. Ieguldījumu atdeve Latvijā ir ļoti laba.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

Visvbeidzot, mēs investoriem vaicājām, **vai iepriekšējā gadā Latvijas investīciju klimats ir kļuvis pievilcīgāks**. Atbilde bieži vien bija "nē", un iemesls tam bija ģeopolitiskās problēmas:

“Pagājušajā gadā - nē, Ukrainas notikumu un ģeopolitiskās nenoteiktības dēļ. Un tas ietekmē vēl vairāk, ja uzņēmuma vadība neatrodas Latvijā... .” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Latvija ir tikpat konkurētspējīga kā pērn. Tas, kas notika Ukrainā, ietekmēja cilvēku domas par valstīm, kas robežojas Krieviju. Nav notikušas būtiskas izmaiņas Latvijas konkurētspējā. Bet konflikts, iespējams, ietekmējis to, ka šis tas ir kļuvis lētāks – piemēram, iesaistīšanās izmaksas dažās jomās, tādās kā nekustamā īpašuma projekti, ir kļuvušas nedaudz zemākas, nekā tas bija pērn šajā laikā, un tas piesaista vairāk cilvēku.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

Taču daži no aptaujātajiem uzņēmumiem šķita noskaņoti pozitīvi, jo īpaši, runājot par dažādām **iekšējām ietekmēm uz investīciju pievilcību** Latvijā:

“... Ir bijuši vairāki negatīvi ārējie ietekmējošie faktori, Ukraina un Krievija – viņu lejupslīde – un tas ir mudinājis uzlabot stāvokli šeit. Piemēram, Valsts ieņēmumu dienests un tiesu sistēma ir spēruši dažus mazus solīšus pareizajā virzienā.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Kopumā Latvija iet pareizajā virzienā. Nodokļi ir viens no izdevīgākajiem aspektiem. Tiesību sistēmas regulējums ir vājāks. Mūsu investori ir diezgan apmierināti ar saviem ieguldījumiem Latvijā. Jautājums ir, kā izmantot zināšanas un ieguvumus, kas mums ir Latvijā, lai izvērstu uzņēmējdarbību citās valstīs. Latvijā ir jābūt radošiem, lai izdzīvotu, un to mēs varam izmantot citos tirgos.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Investīciju klimats ir kļuvis nedaudz pievilcīgāks. ... Divi vai trīs šausmu stāsti var sabojāt kopumā labu sistēmu. Šajā ziņā ir uzlabojums. Pašreizējā valdība ir ļoti nesteidzīga attiecībā uz jebkādam izmaiņām un reformām. Faktiski reformas ir piepauzētas jau ilgāk par gadu. ES

prezidentūra bieži tiek minēta kā viens no iemesliem; taču visu valsts politikas līmeņa aktivitāšu aizturēšana ES prezidentvalsts statusa dēļ ir nepareiza.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Klimats noteikti ir uzlabojies pēdējos gados, un pievienošanās eirozonai ir apliecinājums tam. Šie apstākļi nav ideāli, bet tie nekur nav ideāli. Pievienošanās eirozonai nozīmē, ka esam izpildījuši noteiktu kritēriju kopumu, un mēs esam izpildījuši to labāk nekā daudzas Rietumeiropas valstis.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

Detalizētākus viedokļus par minētajiem jautājumiem var izlasīt 4. nodaļas IV daļā, kur apkopoti citāti no intervijām.

4. Neatbilstības starp gaidām un realitāti, Latvijas potenciāla izvērtējums un ieteikumi, kā popularizēt Latvija kā investīciju galamērķi

Interviju noslēgumā mēs aplūkojām šos trīs jautājumus:

- **kādas ir bijušas galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti, investēšanas brīdī Latvijā;**
- **Latvijas neizmantotā potenciāla izvērtējums un**
- **ieteikumi, kā popularizēt Latvija kā investīciju galamērķi.**

Šajā apakšnodaļā apkopoti galvenie pētījuma secinājumi attiecībā uz šiem trīs jautājumiem.

4.1. Galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti, investēšanas brīdī Latvijā

Daudzi investori uzsvēra, ka ir bijis jākonstatē vismaz dažas **neatbilstības** starp gaidām un realitāti. Proti, vairāki investori nebija gaidījuši, ka notiks

(1) ĻOTI STRAUJAS DEMOGRĀFISKĀS PĀRMAIŅAS UN EMIGRĀCIJA

Savukārt citi vēlreiz uzsver būtisko vajadzību veikt

(2) STRUKTURĀLĀS REFORMAS IZGLĪTĪBAS, VESELĪBAS APRŪPES UN TIESĪBU SISTĒMĀ.

“Negatīvu pārsteigumu raisa tiesību sistēma, tas, ka lietas notiek tik lēni; daži tiešām dīvaini tiesas lēmumi. Sabiedrībai ir svarīgi, lai pastāv juridiska infrastruktūra, kas darbojas - tas rada stabilitāti un prognozējamību. Par šo problēmu jau bija dzirdēts, taču lielu pārsteigumu radīja tas, ka tā ir tik endēmiska.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Mums nebija ne jausmas, kādas juridiskajās cīņas mums būs jāiesaistās... .” (Enerģētikas uzņēmums).

“Vissimptomātiskākā problēma ir maksātnespējas process, kas šobrīd pārspēj jebko citu. Viss pārējais ir labi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

Gadījumu izpētēs tika minētas arī dažas

(3) NOZARĒM SPECIFISKAS PROBLĒMAS,

piemēram:

“Investīciju gaidas lielā mērā noteica brīvā tirgus pieejamība ES. Bet piensaimniecības nozarē tā nav bijusi piedzīvota, jo ES valstis aizsargā savu lauksaimniecības uzņēmējdarbību un darīs tā arī turpmāk. Latvijas valdība neko daudz nav darījusi, lai izmantotu zemu CO2 emisiju kā ieguvumu.” (Ražošanas uzņēmums).

Daudzi uzņēmumi tomēr pauda pozitīvu attieksmi attiecībā uz gaidu un realitātes salīdzinājumu:

“Mums nav bijis nekādu pārsteigumu un nav neatbilstību starp cerībām un realitāti.”
(Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Mūsu gaidas ir tikušas pārsniegtas, un ekonomiskie mērķi ir sasniegti ar uzviņu.” (Ražošanas uzņēmums).

4.2. Latvijas neizmantotā potenciāla izvērtējums

Ārvalstu investori izvirzīja vairākas

(1) NOZARĒM SPECIFISKAS PROBLĒMAS,

runājot par Latvijas neizmantoto potenciālu. Tas atspoguļojas šajos citātos:

“Medicīnas / farmācijas rūpniecībai ir iespēja paplašināties. Latvijā tam ir labs pamats, labas tradīcijas un potenciāls.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Pārtikas un dzērienu nozarē vēl ir daudz potenciāla. Arī lauksaimniecībā – var redzēt, ka ir daudz nelietotu zemes gabalu, kuri tiek izmantoti tikai, lai saņemtu ES subsīdijas. Farmācijā ir arī potenciāls.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Pašreizējās nozarēs ir potenciāls uzlabot pievienotās vērtības līmeni. Potenciāls ir pārtikas ražošanai, arī biznesa centriem. Palielināt eksportu. Finanšu nozarē - apkalpot Eiropas austrumu daļu (Krieviju). Digitāli, uz eksportu orientēti IT pakalpojumi.”
(Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Lauksaimniecība bija interesanta pirms krīzes un būs atkal; tuvākajā nākotnē to būs vērts finansēt.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

.... un daudzi investori atkārtoti uzsvēra, ka ir

(2) POTENCIĀLS ATTĪSTĪT CILVĒKRESURSUS LATVIJĀ:

“Izglītībai un pētniecībai ir potenciāls Latvijā – lai radītu produktus ar pievienoto vērtību.”
(Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Laba izglītība, valodu prasmes.” (Ražošanas uzņēmums).

“Izglītībai, augstākā līmeņa izglītības shēmām (ir attīstības potenciāls); meklēt jaunas Latvijas zinātniskā potenciāla izmantošanas iespējas.” (Enerģētikas uzņēmums).

Runājot par neatbilstību starp gaidām un realitāti, investori minēja vairākus vispārīgus jautājumus, ko ietekmē

(3) VISPĀRĒJĀ UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE:

“Rīga ir dabisks centrs un vārti uz citām valstīm, bet šī priekšrocība nav pilnībā attīstīta. Biznesa mezgls, laba, rekreācijai piemērota daba. Jāizmanto vides potenciāls.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“(Latvijai vajadzētu būt) līdzīgākai Šveicei, tikai austrumu virzienā. Latvijai joprojām ir nedaudz slidena reputācija, īpaši attiecībā uz tiesisko vidi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Nav jēgas veidot lielas rūpnīcas Kuldīgā. Tur nav cilvēku, nav dzelzceļa, tā ir tālu no ostām. Ir jādomā reālistiski.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Pietrūkst patriotiskas domāšanas visos līmeņos; ideja strādāt valsts labā, nevis tikai pašu labā.... Laba pārvaldība valsts uzņēmumos ir vēl viena joma ar potenciālu.”
(Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

Tālāk daži investori izvirzīja jautājumu par to,

(4) KĀ LATVIJA TIEK POZICIONĒTA STARPTAUTISKI:

“Latvija tiek izmantota kā vārti uz austrumiem, bet grūti spriest, kāds tam ir nākotnes potenciāls.” (Enerģētikas uzņēmums).

“... atšķirībā no Igaunijas vai Slovākijas, Latvijai nav savas īpašas nišas, ar ko to padarīt slavenu.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Mēs atgriežamies pie jautājuma par Latvijas tēlu. Nav skaidrs, ko mēs kā valsts gribam sasniegt. Visi zina, kādas ir mūsu problēmas, bet nekas īsti nemainās. Iespējams, mums būtu jānomaina politika, kā arī valsts ierēdņi. Ir nepieciešamas izmaiņas dinastijās. Un tām jābūt pamatīgām izmaiņām. Mums arī vajadzētu veicināt ideju, ka jāsakārto sistēma (kaut kādu iemeslu dēļ visi lielie projekti noiet greizi - e-sistēmas, vilcienu iegāde, bibliotēka). Atbildes nav, bet neviens pat arī nemeklē atbildi uz to, kāpēc mēs civildienesta līmenī netiekam galā ar nevienu vērienīgu projektu. Iespējamais iemesls varētu būt īpašumtiesību izjūtas trūkums (arī problēmas ar pilnvarām un atbildību).” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvijai vajadzētu izcelt sevi Lietuvas, Igaunijas un citu valstu vidū. Tranzīts, loģistika varētu izcelt Latviju starp citām valstīm.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

4.3. Ieteikumi, kā popularizēt Latviju kā investīciju galamērķi.

Un, visbeidzot, mēs saņemām virkni ieteikumu, kā popularizēt Latviju kā investīciju galamērķi. Visinteresantākie no tiem ir šie:

“Var veidot kampaņas. Bet visdrīzāk vajadzētu strādāt, lai izmainītu domāšanas veidu. Mums vajag atrisināt problēmas (par kurām liecina mūsu rādītāji globālajā konkurētspējas indeksā, "Doing Business" reitingā, u.c.); valdībai ir jānosaka kā prioritāte tas, ka mēs ieņemam pienācīgu vietu starptautiskajos reitingos, "Doing Business" un citos, un jārunā par to. ...

Cilvēkiem jātic Latvijai. Ja Latvijas iedzīvotāji uzskatīs, ka Latvija ir laba valsts, kurā investēt, viņi runās par to. Ja mēs skatāmies uz Latvijas rādītājiem starptautiskajos indeksos, tie ir diezgan labi. Ja es būtu premjerministrs, es izvirzītu mērķi panākt, lai Latvijai būtu labi starptautiskie rādītāji un, ja uz to liek uzsvaru, tas nav tik grūti panākams. Un runāt par to. Tad tam būs rezultāts. Es neticu reklāmas kampaņām. Ir jāizmaina cilvēku domāšanas veids un jāpanāk, lai investori jūtas šeit gaidīti.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Privātajiem uzņēmumiem un publiskajam sektoram vajadzētu kopīgi runāt par to, ka Latvija ir laba vieta investīcijām. Daudzos gadījumos privātais sektors ir gatavs to darīt, bet publiskā sektora attieksme mēdz būt kritiska attiecībā uz to, kā tas tiek darīts.” (Ražošanas uzņēmums).

“Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra dara labu darbu. Tā ir atsaucīga pret investoru vajadzībām. Tā ir noderīgs instruments, un tās nozīmi nevajadzētu mazināt. Katrai ministrijai ir jāatbalsta ārvalstu investīcijas, kas saistītas ar tās būtību un darbības jomu. Vajadzētu sniegt atbalstu investoriem vismaz komunikācijā. ... Ideālā gadījumā, ierakstot Latvijas vārdu interneta meklētājā, nevajadzētu uzdukties sliktiem stāstiem par investīcijām un investoriem Latvijā. Ja ar investīcijām saistītās problēmas tiks risinātas pārredzamā veidā, tā būs labākā reklāma Latvijai.” (Pakalpojumu uzņēmums).

“Esošie investori ir labākie komunikatori: viņu veiksmes (piemēram, atrisinot kaut ko, paplašinoties, u. tml.), ir stāsti, ko vērts pastāstīt. Arī vietējo iedzīvotāju veiksmes stāstus, ja tādi ir. Ir jābūt tādiem piemēriem, un kādam ir ar to jānodarbojas.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Singapūra šajā sakarā paveica ļoti interesantu darbu. Viņi izveidoja integrētu mārketinga kampaņu valstī – iekšējo un ārējo. Tika stāstīts par valsti un tās pievilcīgajiem aspektiem gan valsts iekšienē, gan starptautiskajā sabiedrībā. Lai to paveiktu, viņi sadarbojās ar labākajām reklāmas aģentūrām visā pasaulē, un iztērēja diezgan daudz līdzekļu. Šī viņu pieeja ir ļoti svarīga valsts stratēģijas sastāvdaļa. Latvijas uzdevums būtu saprast, ka tai ir nepieciešama valsts stratēģija, kas pirmām kārtām integrētu visus nodomus un plānus ar mērķi piesaistīt uzņēmējus un veicināt cilvēku atgriešanos valstī. Piemēram, Singapūra veica lielus ieguldījumus un attīstīja biotehnoloģijas nozari. Viņi radīja universitāti, importēja labākos šīs jomas speciālistus no visas pasaules, izdeva daudz naudas un 10 gadu laikā bija radījuši pasaules klases centru. Un tas, kā viņi stāstīja par to, bija satriecoši. Tas tika darīts profesionāli universitātēs un skolās, caur uzņēmumiem gan valstī, gan starptautiskā mērogā, un izmantojot ierastās sistēmas, vai tā būtu prese vai sociālie mediji, u.c. Tas viss bija integrēts, savienots kopā un savstarpēji saistīts, un tieši tas pietrūkst Latvijai: pašlaik nekas nav saistīts, informēšana notiek fragmentāri. Ir maza, jauka kampaņa par to, kā Latvijā var pavadīt rāmas, atslābinošas brīvdienas; ideja ir pievilcīga, un tajā virzienā varētu vēl daudz ko darīt. Bet tam nav nekāda sakara ar uzņēmējdarbības sabiedrību. Latvijai vajadzētu ieguldīt sadarbībā ar kādu ļoti labi pazīstamu starptautisku reklāmas kompāniju, lai izstrādātu labākās idejas, kā piesaistīt biznesu valstī. Jāspēj arī attīstīt biznesa piemērus. ... Piemēram, attiecībā uz latviešiem, kas atgriežas valstī: holandieši, kas ir strādājis ārzemēs un atgriezies Nīderlandē, pirmos 10 gadus saņem nodokļu brīvdienas par pirmajiem 30% no saviem ar nodokli apliekamajiem ienākumiem. Šādi tiek veicināts, lai cilvēki atgriežas atpakaļ. Viņi vēlas atgūt šos cilvēkus, jo tie ārvalstīs pelna vairāk naudas nekā mājās, un atgriežoties viņi savu nopelnīto atved līdzī. Atgriezušies viņi ienes savu pieredzi, viņi uzsāk biznesu, viņi attīstās un investē šos 30%, kurus viņi būtu samaksājuši nodokļos. Tamlīdzīgus piemērus vajadzētu apsvērt arī Latvijai. Singapūrā, ja cilvēks daudz ceļo, viņš maksā nodokļus tikai par laiku, kad viņš ir atradies valstī. Tas veicina reģionālo centru izveidi, ko Latvijā būtu reālas iespējas darīt - kļūt par reģionālo pakalpojumu centru Skandināvijas tirgiem, kā arī Baltijai. Bet tam ir nepieciešami labi darbinieki un vēlme atrasties šeit; Singapūrā nodokļu sistēma ir ļoti atšķirīga, visiem ir vienāda nodokļu likme.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Tam vajadzētu būt biznesam, kas piesaistītu citus uzņēmējus investēt jēl kur. Tas nav kaut kas tāds, ko būtu jākontrolē vai jāpārvalda valstij. Uzņēmējdarbības pārstāvjiem būtu jāuzņemas vadošā loma, piemēram, redzot, ka iespējama sinerģija starp dažādiem biznesiem, kas atrodas šeit un kas varētu ienākt līdz ar ārvalstu investoriem; [Latvijas] mārketingam – noteiktas vienošanās ar valdību ietvaros – būtu jābūt uzņēmēju rokās. Labākais mārketinga būtu pelnoši uzņēmumi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

III. ĀRVALSTU INVESTORU UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDES UZTVERES INDEKSS 2015

Šajā nodaļā sniegts "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss 2015" – ārvalstu investoru vērtējums par Latvijas ekonomisko konkurētspēju. Tomēr, pirms pievēršamies indeksam, jāmin dažas atrunas. Proti, lai arī indeksi parasti tiek izstrādāti, izmantojot kvantitatīvus datus, mēs uzskatām, ka dažās situācijās, piemēram, šajā, ir lietderīgi veidot indeksus, balstoties uz gadījumu izpēti pieejā. Tas ir tādēļ, ka mūsu pētījums balstās uz Latvijas galveno investoruzņēmumu ļoti kvalificētu pārstāvju / vadītāju atzinumiem; viņiem ir vērtīga ekspertu līmeņa informācija attiecībā uz pētāmo problēmu.

Tomēr Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indeksa skaitļi būtu jāinterpretē piesardzīgi, ņemot vērā, ka (1) aptaujā piedalījās galvenokārt relatīvi lielu uzņēmumu pārstāvji, līdz ar to rezultāti drīzāk atspoguļo tieši lielāko uzņēmumu viedokļus, (2) izlase sastāv galvenokārt no FICIL biedriem, tādējādi potenciāli radot atlases neobjektivitāti. Tādējādi mēs iesakām izmantot šos skaitļus kā papildu informāciju pie datiem, kas sniegti šī pētījuma II- IV nodaļā, t.i., kā īsu aproksimāciju, kuras mērķis ir izskaidrot vispārējo Latvijas konkurētspējas izvērtējumu dažu (galveno) Latvijas investoru uzskatā.

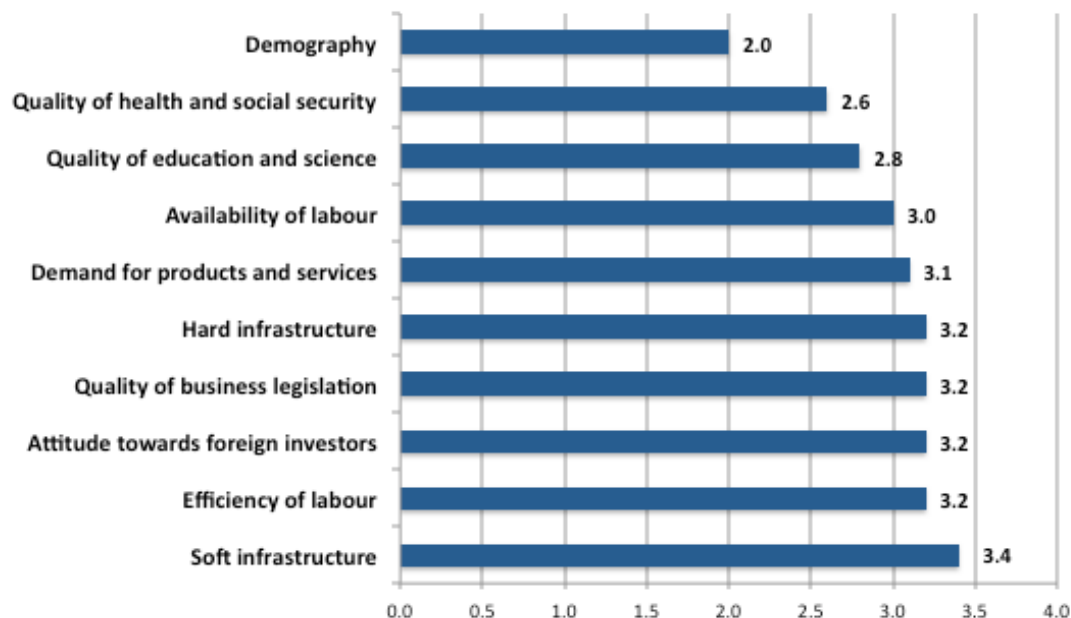
Kā norādīts ievadā, pētījumā mēs noskaidrojām galvenos faktorus, kas potenciāli ietekmē Latvijas konkurētspēju, pamatojoties uz padziļinātām diskusijām, kas notika FICIL ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības darba grupā, kurā ir pārstāvēti dažādu jomu eksperti. Līdz ar to, Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss – ārvalstu investoru vērtējums par Latvijas ekonomisko konkurētspēju – sastāv no šādiem 10 rādītājiem:

Darbaspēka kvalitāte
Darbaspēka efektivitāte
Pieprasījums pēc produktiem un pakalpojumiem
Attieksme pret ārvalstu investoriem
Uzņēmējdarbības likumdošanas kvalitāte
Izglītības un zinātnes kvalitāte
Veselības aprūpes un sociālās aizsardzības kvalitāte
Pamata infrastruktūra
Nemateriālā infrastruktūra
Demogrāfija

Interviju gaitā mēs lūdzām 28 aptaujai atlasītos ārvalstu investorus Latvijā novērtēt visus šos rādītājus – potenciālos Latvijas ekonomiskās konkurētspējas faktorus. Papildus mēs lūdzām viņiem arī novērtēt dzīves līmeni Latvijā. Mēs sniedzām viņiem

izvērtējuma skalu no 1 līdz 5, kur 1 nozīmē, ka Latvija nav konkurētspējīga, un 5 nozīmē, ka Latvija ir ļoti konkurētspējīga konkrētajā rādītājā. Daži rādītāji ietvēra vienu punktu, bet citi – vairākus; sīkāk skat. 3. pielikumā. Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss tika aprēķināts kā katra rādītāja vienkāršs vidējais lielums; 26 no 28 intervētajiem investoriem sniedza novērtējumu par vairumu no rādītājiem. Rezultāti ir apkopoti 1. diagrammā.

1. diagramma. "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss 2015": ārvalstu investoru vērtējums par Latvijas ekonomisko konkurētspēju.

(Skala no 1 līdz 5, kur 1 nozīmē, ka Latvija nav konkurētspējīga, un 5 nozīmē, ka Latvija ir ļoti konkurētspējīga. N= 25)

Avots: FICIL aptauja

Kā redzams 1. diagrammā, ārvalstu investoru Latvijā sniegtais potenciālo ekonomikas faktoru vērtējums pārsvarā ir virs vidējā līmeņa. Proti, investori visaugstāk vērtē nemateriālo infrastruktūru - to, kas tika mērīts kā "biznesa kultūra Latvijā" (3,4 no 5), bet viszemāk – demogrāfiju (tikai 2,0 no 5)." "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss 2015" atspoguļotā neapmierinātība ar demogrāfisko situāciju saskan arī ar vispārējiem komentāriem par galvenajām investoru bažām, kas aprakstītas II nodaļā. Līdzīgi, sabalsojoties ar vispārējiem komentāriem, "Ārvalstu investoru uzņēmējdarbības vides uztveres indekss 2015" uzrāda problēmas veselības un sociālās sistēmas kvalitātē (2,6) un izglītības un zinātnes kvalitātē (2,8). Runājot par veselības aprūpes un sociālās aizsardzības kvalitāti, jāatzīmē, ka elements "veselības sistēma" tiek vērtēts nedaudz zemāk nekā elements "sociālā aizsardzība" (attiecīgi 2,5 and 2,8).

Darbaspēka pieejamības novērtējums, ko sniedza ārvalstu investori Latvijā, sasniedz 3,0; investori vērtē vadības līmeņa darbaspēka pieejamību ar 3,4 un zemi kvalificētā darba veicēju pieejamību – ar 2,7. Pieprasījums pēc produktiem un pakalpojumiem ir

novērtēts ar 3,1 (iekšzemes pieprasījums: 2,8; ārējais pieprasījums (eksports): 3,3 un nozares tradīcijas: 3,4).

Nākamie četri potenciālie Latvijas ekonomikas faktori, tas ir, pamata infrastruktūra, uzņēmējdarbības likumdošanas kvalitāte, attieksme pret ārvalstu investoriem, un darbaspēka efektivitāte vērtēti ar 3,2. Pamata infrastruktūras mērījums sastāv no četrām elementu vidējām vērtībām, proti, (1) "aizsardzība" vērtēta ar 3,4 (kā uzsvēra vairums investoru, galvenokārt – pateicoties Latvijas attiecībām ar NATO), (2) zemas ražošanas izmaksas: 3,3, (3) infrastruktūra (ceļi, elektrība): 3,1 un (4) energoresursi: 2,8. Vēl lielāka daudzveidība redzama investoru vērtējumos attiecībā uz uzņēmējdarbības likumdošanas kvalitātes elementiem (monetārā politika: 4,0; nodokļu sistēma: 3,1, tiesiskā sistēma: 2,6), kā arī, vērtējot elementus attieksmē pret ārvalstu investoriem (attieksme pret ārvalstu investoriem: 3,6; investīciju stimuli: 2,8).

Aptaujas beigās lūdzām investoriem, lai viņi novērtē vispārējo dzīves līmeni Latvijā. Kaut kādu iemeslu dēļ tikai 16 investori atbildēja uz šo jautājumu, dodot vērtējumu 3,4.

IV. GADĪJUMU IZPĒTĒ IEGŪTIE CITĀTI

Šajā nodaļā apkopoti galvenie citāti no mini gadījumu izpētēm, sniedzot detalizētāku informāciju par viedokļiem, ko pauda ārvalstu investori Latvijā.

1. Galvenās jomas, kas rada bažas attiecībā uz investīciju klimata ilgtspējīgu attīstību Latvijas tirgū.

- **Demogrāfija un darbaspēka pieejamība**

“Iedzīvotāju skaits sarūk, tāpēc iepirkšanās centru attīstīšana iekšējā tirgū un cerības palielināt apgrozījumu ir problemātiskas. Jaunā paaudze emigrē un tas tiešā veidā ietekmē investīcijas Latvijā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Kontrolēta, reglamentēta imigrācija kā viens no veidiem, kā risināt pieaugošo demogrāfisko problēmu.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Piekluve darbaspēkam ir problemātiska ne tikai mazumtirdzniecībā, bet arī viesnīcu nozarē. Pastāv arī zināmas problēmas atrast nomniekus iepirkšanās centros.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“... (politikas veidotājiem) ir jānāk klajā ar efektīvu reemigrācijas politiku, un šim jautājumam jābūt politiskai prioritātei. Noteikti būs vieglāk, radot aktīvu reemigrācijas politiku, nekā atvērtu un atvieglinātu imigrācijas politiku.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Demogrāfija ir acīmredzama problēma... .” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Imigrācijas politiku Latvijā nepieciešams kritiski izvērtēt un pārskatīt. Mēs dzīvojam ilūzijās, ka mums ir augsts bezdarba līmenis Eiropā, un ka Nodarbinātības valsts aģentūra pārkvalificē bezdarbniekus, taču ar zemi kvalificētiem darbiniekiem joprojām ir problēmas. Ja mums būtu pieejams darbaspēks no ārpuskopienas valstīm, mēs varētu kļūt konkurētspējīgāki.” (Ražošanas uzņēmums).

“Ilgttermiņā mēs plānojam būtiski palielināt mūsu ražošanu eksporta tirgiem. Tomēr, lai ievērojami paplašinātu ražošanas jaudas, mums, protams, vajadzēs pieņemt darbā vairāk cilvēku. Taču mēs jau tagad saskaramies ar grūtībām atrast cilvēkus ar tehnisko izglītību vietējā darba tirgū. ... Vēl lielāka un sarežģītāka problēma (nekā augsti kvalificēta darbaspēka pieejamība), kas būs jārisina tuvākajā nākotnē, ir motivētu zemākas kvalifikācijas darbinieku trūkums. Saldējuma sezonā mums nepieciešami 250-300 papildu darbinieki. Tas nav nekas ārkārtīgi sarežģīts; tā ir saldējuma iepakšana un pārdošana. 20-25% no šiem cilvēkiem atstāja darbu, pat nepabrīdinot

mūs...” (Ražošanas uzņēmums).

“Atrasts cilvēkus nav viegli. Mēs esam franšīzes uzņēmums, un tāpēc mums nevajag daudz darbinieku. Bet mazumtirdzniecībā tā ir reāla problēma. Pārdevējs mūsu veikalos laimīgi nav tas pievilcīgākais darbs. Darbaspēks pamet Latviju. Bezdarbs ārpus Rīgas pastāv, taču Rīgā ir darbaspēka deficīts. Ir grūti atrast mazkvalificētus darbiniekus. Valdība ne ar kādiem risinājumiem to nepalīdz. Problēma, ko mazumtirgotāji asociācija mēģina atrisināt: lūgt, lai valdība neprasa transportlīdzekļa, iedzīvotāju ienākuma u.c. nodokļus par darbaspēku, kas tiek importēts no citām pašvaldībām un pilsētām. Tomēr neizskatās, ka tuvākajā nākotnē kaut kas uzlabosies.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Runājot par risinājumiem – ES cilvēkiem ir pārvietošanās brīvība. Kad Latvijā vidējā alga būs tāda pašā līmenī kā citur ES, tad varēs piesaistīt darbaspēku. Krieviski runājošie varētu viegli pielāgoties. Bet zemu apmaksātā darbaspēka dzīves standartiem jābūt pietiekami labiem.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Vēl viens aspekts ir kvalificēta darbaspēka pieejamība pietiekamā apjomā un par saprātīgu cenu. Piemēra pēc, dalīto pakalpojumu centri nopietni ietekmē citus uzņēmumus – drīz mēs, iespējams, nevarēsim atļauties darbaspēku, kas mums ir nepieciešams. Pirms kāda laika mēs bakaluru programmu absolventiem varējām maksāt 600-700 EUR mēnesī. Mēs vairs nevaram atrast cilvēkus par šādu algu. Ātri atrast 30 profesionāļus ar līdzīgām prasmēm un kompetenci būtu neiespējami. Mums būtu nepieciešams mēģināt piesaistīt cilvēkus no citiem uzņēmumiem, kas jau ir ieguldījuši viņu apmācībā. Attiecībā uz tiem bezdarbniekiem, kuri šobrīd ir reģionos, es nedomāju, ka būtu iespējams apmācīt viņus līdz līmenim, kāds mums ir nepieciešams. Viņi atrodas citā Maslova piramīdas līmenī.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“IKT nozarē Latvija bieži vien atpaliek no Igaunijas, kas ir ļoti atvērta moderno tehnoloģiju izmēģināšanai. Cilvēkresursi kopumā ir diezgan labi, IKT speciālistu kvalitāte ir laba, bet problēma ir daudzumā – nav pietiekams skaits nepieciešamo speciālistu.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Ir jāapsver gudra un kontrolēta imigrācija. IKT nozarē fiziska imigrācija varbūt nav tik nepieciešama kā citās nozarēs, jo daudzi nozares uzņēmumi jau izmanto ārvalstu darbaspēku. Ukrainā, Krievijā un Baltkrievijā ir daudz potenciālo darbinieku ar augstu kompetenču līmeni, taču pašreizējā imigrācija politika ir ļoti ierobežojosa, tādēļ Latvija nespēj pilnībā realizēt savu potenciālu, ko varētu, ja izmantotu augsti kvalificētus darbiniekus no ārvalstīm.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Grūtākais Latvijas uzdevums ir darba devēju vajadzībām atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka nodrošināšana. Lai attīstītu ekonomiku, būtu jāliek lielāks uzsvars uz

(augstāko) profesionālo izglītību. Pakalpojumu eksports ir viens no būtiskiem nākotnes ekonomikas attīstības virzieniem. Mūsdienās, dzīvojot digitālajā laikmetā, tehnoloģijas ļauj nodrošināt daudzus pakalpojumus attālināti – veikt grāmatvedības, personāla pārvaldes, IT atbalsta, attīstību, un daudzas citas funkcijas atbalsta birojos. Tas nozīmē, ka pakalpojumu ziņā daudz ko varētu izdarīt no Latvijas – galvenokārt Ziemeļvalstīm (jo tur ir ir augsts izmaksu līmenis), bet arī – Centrāleiropas un Rietumeiropas valstīm. Latvijai ir nepieciešams piegādāt pienācīgi kvalificētu darbaspēku.” (IT uzņēmums).

“Latvijai ir iespējas, ko vēl var izmantot; Latvijā, salīdzinot ar Baltijas kaimiņvalstīm, joprojām pastāv potenciāls dalīto pakalpojumu nozarē, bet IT darbaspēka pieejamība vai Ziemeļvalstu valodu prasmes ir problēma. Joprojām ir pieejams cilvēku loks ar angļu valodas zināšanām, kas piemērots zemākā līmeņa darbiem dalīto pakalpojumu nozarē.” (IT uzņēmums).

“Mazumtirdzniecībā un dalīto pakalpojumu centros darbaspēka pieejamība jau ir problēma īstermiņā un tā pāraugs ilgtermiņa problēmā. 20. gs. 90. gadu demogrāfiskais kritums jau skar mūs tiešā veidā. Risinājumi: palielināt dzimstību, sākt domāt par imigrācijas politiku.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Darbaspēka pieejamība: ir grūti atrast pieredzējušus darbiniekus, un ir grūti noturēt darbiniekus 6-7 gadus, jo viņi vienkārši atstāj Latviju.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mums ir vajadzīgi uzlabojumi šajā (t. i., demogrāfiskajā) sfērā. Šī problēma ietver divus aspektus: 1. Kas notiek ar cilvēkiem, kuri dzīvo šeit (vai dzimstība ir augstāka nekā mirstība? Kuru cilvēku ir vairāk – to, kuri izbrauc, vai to, kuri atgriežas?); 2. Jomas, kurās jūtamas padomju laika sekas – imigrācija, iespējas importēt darbaspēku. Interesanti, ka vairākās nozarēs darbaspēks jau tiek importēts, piemēram, no Rumānijas, Bulgārijas un citām valstīm. Bet tas ir izņēmums, nevis tendence. Valdībai ir jāstrādā pie tā, lai uzlabotu stabilitātes un drošības izjūtu jaunās ģimenēs, kas savukārt veicinātu šo ģimeņu palielināšanos. Bet daļa emigrantu varētu atgriezties, ja vien te būtu jauni un interesanti darba piedāvājumi.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Mūsu bizness ir orientēts uz vietējo tirgu. ... (tāpēc mūsu lielākās bažas Latvijā ir:) demogrāfija, emigrācija, iedzīvotāju novecošanās. Valdība nespēj sniegt atbalstu uzņēmumiem, saglabājot speciālistus Latvijā. Mēs apsveram kvalificēta darbaspēka ievešanu.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Cilvēkresursi, darbaspēka pieejamība. Darbinieku ar 6-7 gadu pieredzi trūkums. Mērķtiecīgās personāla atlases (headhunting) sekas ir neadekvāts algu palielinājums. Latvija ir vajadzīga gudra imigrācijas un reemigrācijas politika. Darba devējiem trūkst

instrumentu, lai saglabātu darbiniekus, ja tos pārvilina mērķtiecīgajā atlasē; piemēram, ja darbinieks ir saņēmis darba devēja apmaksātu apmācību, darba devējs nevar prasīt, lai darbinieks atmaksātu šo naudu, dodoties uz citu uzņēmumu.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ir vairāki jautājumi, kas saistīti ar demogrāfiju – piemēram, ir jādomā, kā veiksmīgāk veicināt jauno māmiņu atgriešanos darbā pēc grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma. Būtu labāk, ja māmiņas varētu strādāt vismaz nepilnu laiku grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma laikā. Būtu jārada lielāka elastība.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvija ir jādomā par gudru imigrāciju. Tai būtu jāreklamē sevi kā vietu, uz kuru vērts doties, kā labu galamērķi. Investīciju aģentūra Latvijā diemžēl ir pilnīgi satrunējusi un vienkārši nespēj neko paveikt! Tai vajadzētu pamācīties no Lietuvas. Šeit tā neapšaubāmi nedara to, kas tai jādara. Mēs esam mēģinājuši strādāt kopīgi, bet bez rezultāta. Bieži vien tā nespēj pat iedot mums dažus vienkāršus pamatdatus par Latvijā strādājošiem uzņēmumiem; gala beigās mēs paši atrodam šo informāciju.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Iedzīvotāju skaits sarūk. Mēs esam ieguldījuši laukos, bet cilvēki dodas prom no turienes (uz Rīgu vai ārzemēm), tāpēc mēs neplānojam vairs veikt investīcijas tur. Visi mūsu projekti tagad ir ap Rīgu.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Biroja darbiniekus atrast ir viegli. Tehnisko personālu – grūti. Pastāv problēmas ar attieksmi / atbildību.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Novecošanās un iedzīvotāju skaita samazināšanās mums ir problēma. Ne tikai, runājot par mūsu klientiem, potenciālajiem klientiem un patērētājiem, bet arī attiecībā uz iespējām atrast atbilstošos darbiniekus. Arvien sarūk pieejamā darbaspēka apjoms, gan zemi kvalificēta darba veicēju, gan vadošo darbinieku. Viens no iemesliem, kāpēc mums vajag automatizēt [mūsu procesus] ir tas, ka pieejams arvien mazāk un mazāk tehnisko darbinieku, kas spētu pildīt vienkāršus uzdevumus par saprātīgu samaksu.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Labi latviešu speciālisti var atrast darbu citur, kur var nopelnīt daudz vairāk nekā šeit. Otrkārt, ir ātri augošas nozares, kas kvalificētiem darbiniekiem maksā lielas algas; piemēram, IT nozare ir ļoti konkurētspējīga. Ir grūti atrast pieredzējušus profesionāļus IT nozarē, finanšu nozarē arī. Iespējams atrast daudzus grāmatvežus, taču ļoti labus finanšu speciālistus atrast ir ļoti grūti. Tas pats ar mārketingu. Un tas ir tāpēc, ka mēs nekonkurējam tikai Latvijā; mēs konkurējam visā Baltijā un mūsu kaimiņvalstīs, kas ietver Poliju, Vāciju, Lielbritāniju, kā arī Norvēģiju, Zviedriju un Somiju.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Emigrācija (ir problēma) – cilvēki ir aizbraukuši un tas ir ietekmējis patērētāju bāzi, kas tagad ir par ceturtdaļu mazāka, nekā agrāk.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Darbinieki: prasmju bāze, nākotnes darbinieki – gudra imigrācija, ierobežojot intelektuālā darbaspēka emigrāciju. Risinājums: profesionālās izglītības centri, kas ļautu cilvēkiem (vidusskolas periodā vai pēc tā) saprast, kādas nozares pieejamas pēc universitātes absolvēšanas, kā strādā tirgi, utt. Tas būtu jāsponsorē uzņēmumiem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Pie mums strādā aptuveni 600 cilvēku. Cilvēki koncentrējas uz vienu organizāciju, vienu karjeru. Mēs esam meklējuši darbaspēku no ārpuses: a) mazumtirdzniecības tīklos un b) galvenajā atbalsta birojā. A) Personāla mainība ir 15-20%. Grūtības atrast cilvēkus šim darbam. Tā ir iekšēja problēma, ko var atrisināt organizācijas ietvaros. 2 mēnešu apmācības programma darbiniekiem. Bet mums ir nepieciešama arī kompensācijas programma, prēmijas utt., lai novērstu darbinieku došanos uz citiem uzņēmumiem (bankām). Cilvēki jau ir, tāpēc galvenā problēma ir piedāvāt viņiem to, ko viņi vēlas. B) atrast darbiniekus galvenajam birojam ir grūtāk. Ir ierobežoti resursi. 8-10 bankas ir mūsu tiešās konkurentes. Cilvēkus apmierina strādāšana vienā un tajā pašā amatā ilgu laiku; viņi necenšas mainīt darbu. Darbiniekiem trūkst pieredzes un tempa, dinamikas. Mūsu bankā ir atšķirīga kultūra, mums ir ātrs temps, mēs esam varbūt agresīvāki.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Demogrāfija – samazinās iedzīvotāju skaits, ir zema dzimstība un darbspējīgā vecuma iedzīvotāju emigrācija (diemžēl). Mums ir daži cilvēki, kas ir atgriezušies; bet es redzu, ka daudzi latvieši strādā ārzemēs, piemēram, Londonā, bāros un viesnīcās, un tie ir jauni un izglītoti cilvēki. Tas ir biedējoši. Algas Latvijā pašlaik pieaug un atšķirība lēnām samazināsies, tā ir pirktpējas paritāte. Problēma ir tā, ka mēs tā īsti neaicinām cilvēkus atgriezties.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Izglītība, zinātne un pievienotā vērtība**

“Izglītība ir viens no galvenajiem aspektiem spēcīgu ekonomisko pamatu nodrošināšanā, bet nepieciešams, lai būtu attiecīga politiskā izvēle. Latvijai ir svarīgi izglītēt cilvēkus un attīstīt jaunas nozares, kas ražotu produktus ar augstu pievienoto vērtību. Pašlaik šeit esošās darbaspēka izmaksu priekšrocības ilgtermiņā tādas nepaliks, tāpēc izglītībai vajadzētu būt uzmanības centrā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“IKT izglītībai vajadzētu kļūt iekļaujošākai. IKT tiek lietotas daudzās nozarēs. Informātikai nevajadzētu būt atsevišķam priekšmetam, ko māca no 5. klases, tā vietā IKT elementi būtu jāmača visos priekšmetos, sākot no pirmsskolas. Šis jautājums ir ļoti cieši saistīts ar skolotāju IKT izglītību. Vēl viens jautājums ir speciālā IKT

izglītība, kas būtu jāpadziļina, piemēram, programmēšanā, utt. Esošās biznesa skolas arī ietver IKT savās mācību programmās tikai retumis un vispārējā līmenī.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Inovācijas un tehnoloģijas – pēdējos gados situācija ir uzlabojusies. Eksistē daži pētniecības un attīstības projekti sadarbībā starp universitātēm un uzņēmumiem ("Valmieras stikla šķiedra", "GroGlass"). Vēl ir daudz kas darāms, lai veicinātu šo sadarbību. Pēdējo gadu laikā Latvijā strauji attīstās uzsācējuzņēmumi, taču, iespējams, tas ir, pateicoties "Skype" stāstam Igaunijā vai "GetJar" Lietuvā. "Ask.fm" un "infogr.am" Latvijā ir ļoti veiksmīgi attīstības piemēri pēdējo pāris gadu laikā, kas, cerams, sagatavos ceļu citiem panākumiem nākotnē. Ja tiks veiktas nepieciešamās investīcijas izglītībā, attīstīsies tehnoloģijas un inovācijas, kas tradicionāli apsteidz citas nozares.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Augstākā izglītība ir ļoti zemā līmenī, salīdzinot ar pasaules standartiem. Neviena Latvijas universitāte nav 1000 labāko pasaules universitāšu sarakstā. Nav iespējams izveidot pārtikušu sabiedrību bez labas izglītības.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Lai tiktu galā ar problēmu, ka trūkst augsti kvalificētu speciālistu tehniskajās jomās, risinājums varētu būt (1) matemātikas, fizikas, ķīmijas pastiprināšana vidusskolās. Par to valdība runājusi daudz, bet tas nav ticis īstenots. Dažos Latvijas reģionos gala eksāmenu matemātikā spēj nokārtot tikai 8% skolēnu; (2) kvalificētas tehniskās augstākās izglītības (pēcdiploma) programmas – ir vairākas skolas, kurās tiek piedāvātas šī izglītība. Uzsvars dažās mācību programmas ir novirzījies no konkrētākiem priekšmetiem (inženierzinātne) uz plašākiem (filozofija, menedžments, socioloģija). Rīgas Tehniskā koledža bija etalons reģionālajā tehnisko prasmju izglītībā. Pašlaik tikai 16% no mācību priekšmetiem koledžas programmās ir specifiski tehnisks saturs. Pārējā programmas daļa ir vispārīga. Ja cilvēks ir absolvējis tehnisku (profesionālo) skolu, mēs (darba devēji), sagaidām, lai viņš būtu ar daudz dziļāku izpratni par tehniskām lietām.” (Ražošanas uzņēmums).

“No valsts viedokļa galvenajām rūpēm būtu jābūt par izglītību un inovācijām – tas nozīmē, jāinvestē cilvēkos, un tieši tas nākotnē nodrošinās vislielāko turību.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Ir grūti atrast labus inženierus. Absolventi no universitātēm nāk bez praktiskām zināšanām. Mēs nosūtām viņus uz Šveici vairāku mēnešu ilgā praksē mūsu mātes uzņēmumā. Visi atgriežas Latvijā un ir motivēti. Tāpēc ir svarīgi attīstīt duālo izglītības sistēmu. ... Mēs varētu palielināt investīcijas un pārvietot vairāk ražošanas no Šveices uz Latviju, bet tam šķērslis ir inženieru trūkums. ... Mēs tagad esam noskaņoti ieguldīt robotu iegādē, jo mēs nevaram atrast pietiekami daudz sertificētu metinātāju.” (Ražošanas uzņēmums).

“Jauniešu bezdarbs ir vēl viens aspekts, kas rada raizes – tie, kas absolvē, nav ieinteresēti uzsākt profesionālo dzīvi. Pret šo ir līdzeklis – padarīt par nepieņemamu tādu situāciju, ka kāds 19 vai 20 gadu vecumā beidz izglītšanos un paliek bez profesijas. Pašlaik ir tā, ka jaunieši pabeidz skolu, un nav iemācīties neko citu, kā tikai nokārtot centralizēto eksāmenu.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Vai augstskolas piedāvā kvalitatīvu darbaspēku? Ir grūti par to spriest attiecībā uz uzņēmējdarbības vadību, sociālajām zinātnēm, juristiem, u.c. Tas vairāk saistīts ar katra indivīda spējām. Attiecībā uz tehniskajām zinātnēm - augstskolu piedāvājums nav pietiekams un ir šķirts no biznesa vajadzībām. Izglītībai ir jāaugās 10-15 gadus uz priekšu. Šobrīd izglītības sistēma atpaliek no uzņēmējdarbības, nevis ir tās dzinējspēks.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Personāls bieži vien ir pamatīgi jāapmāca; tas sagādā problēmas. Turklāt darbaspēks noveco.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Ilgttermiņā (risināmās problēmas Latvijā): augstskolu programmu revīzija, lielāka orientēšanās uz tirgu, tostarp arī valodas prasmju piedāvājums. ES fondi varētu paplašināt finansēto apmācību loku, lai atbalstītu nepieciešamo kvalifikāciju (piemēram, valodās). Mēs piederam pie mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, bet nākotnē atbalsts mums var nebūt pieejams mūsu lielā mātes uzņēmuma dēļ. Tā būtu negatīva zīme attiecībā uz ilgtermiņa ieguldījumu politiku Latvijā.” (IT uzņēmums).

“Nepieciešamās darbinieku kvalifikācijas trūkums. Pašlaik darbaspēka pieejamība nav lielākā problēma. Tomēr darbaspēka kvalitāte gan ir. Puse no cilvēkiem, kas piesakās uz mazumtirdzniecības vakancēm, nav kvalificēti; viņu prasmes nav atbilstošas. Nākotnē mums būs jādomā, kā iesaistīt dažādu segmentu darbaspēka pārstāvjus, piemēram, vecāka gadagājuma cilvēkus, studentus, mātes-mājsaimnieces, kuras būtu gatavas strādāt pāris stundas dienā. Tas prasītu arī zināmu elastību no darba devējiem.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Pašlaik, kad valda darbaspēka trūkums, mēs pieņemam cilvēkus, kuri nav sagaidāmajā (prasmju) līmenī, tāpēc mēs investējam resursus, lai palielinātu pamatlīmeni. Tā vietā, lai investētu lielākas pievienotās vērtības radīšanā un produktivitātē, mēs pievēršamies pamatlīmenim. Ja pamatlīmenis būtu kārtībā, mēs varētu palielināt pievienotās vērtības attīstību.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Izglītības sistēmā ir daudz darāmā, lai padarītu to konkurētspējīgāku un lai izglītotie izmantotu savas spējas un zināšanas ar vislielāko efektivitāti. ... Latvijā ir jāievieš duālā profesionālā izglītība pēc Vācijas parauga.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Izglītības kvalitāte, diemžēl, nav laba; līdz ar to, uzņēmumiem ir nepieciešams būtiski ieguldīt cilvēkresursos (ir gadījumi, kad tikko Rīgas Tehnisko universitāti absolvējušiem IT speciālistiem nepieciešama papildu apmācība!); domājot ilgtermiņā, mūsu augstākās izglītības sistēma ir ļoti provinciāla – tā mēs nevarēsim konkurēt. Universitātēm jāklūst starptautiskām; investori aizvien vairāk strādā pārrobežu apstākļos, tāpēc ir īpaši svarīgi, lai universitātēs iegūtās prasmes tiktu apgūtas starptautiskā vidē. Ir svarīgi iegūt starptautisku domāšanas veidu Arī sociālo prasmju nereti trūkst - prezentēšana, komandas darbs, utt. Sociālās prasmes un emocionālā inteliģence ir ļoti svarīgas, bet lielākajā daļā gadījumu tās jaunos darbiniekos iztrūkst. Dažās valstīs emocionālā inteliģence ir izglītības daļa. Tuvākajā nākotnē problēma būs valodu, it īpaši - krievu valodas, zināšanas.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvijai vairāk jādomā par to, kas ir mūsu eksporta labums. Mēs kļūstam arvien vairāk un vairāk digitalizēti. Tajā pašā laikā, RTU gadā absolvē tikai 200 speciālistu. "Accenture" vien nepieciešami 200 speciālisti gadā. Tātad izglītības plānošana jāpielāgo darba devēju vajadzībām. Kaut kas jau ir paveikts Izglītības ministrijas līmenī, bet temps nav pietiekams.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Ar pamatizglītību viss ir kārtībā, ja salīdzina ar Somiju. Tomēr, attiecībā uz augstāko izglītību, es nesaprotu, kā iespējams mācīties pilna laika studiju programmā un tajā pašā laikā strādāt pilnu darba slodzi. Tam jāliecina par augstākās izglītības kvalitāti.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Prasmes. Varbūt runa ir ne tik daudz par to, cik cilvēki ir pieejami, bet par to, ko viņi spēj darīt. Ddarbaspēka kvalitāte ir sarukusi.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

- **Likumdošana un valdības atbalsts**

“Latvijas lēmumu pieņēmēji parasti ātri ievēro visas ES direktīvas un regulas, bet lēni uzsāk jebkādu likumu un noteikumu radīšanu pēc pašu iniciatīvas, bez ārēja spiediena. Dialogam ar sociālajiem partneriem un sabiedrību trūkst turpinājuma. Valdība uzklausa, tomēr priekšlikumi tiek īstenoti ļoti reti, piemēram, attiecībā uz mākoņdatošanu. Birokrātija – valsts sektora darbinieki ir ieinteresēti atrast attaisnojumus, kāpēc kaut ko nevar izdarīt, nevis koncentrēties uz to, ko vajadzētu / varētu darīt, jo īpaši Izglītības un zinātnes ministrijā, Ekonomikas ministrijā, Tieslietu ministrijā, un dažreiz, sīkākās lietās, arī Finanšu ministrijā.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Nodokļu režīmam jābūt prognozējamam un efektīvi īstenotam. Krīzes laikā pieredze nebija labvēlīga. Darbaspēka nodokļi nav konkurētspējīgi, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju. Ja mums būtu jāmeklē darbinieki Baltijā, mēs tos meklētu Lietuvā vai Igaunijā.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Nodokļu un regulējuma slogs Latvijā augsti kvalificētu profesionāļu nodarbināšanu padara ļoti dārgu, savukārt zemi kvalificētu personālu mēs nevaram atļauties.” (Ražošanas uzņēmums).

“Nodokļu tiesību akti ir liela sistēmiska problēma. Piemēram, nodarbinātības nodokļi ir virs ES vidējā līmeņa ... Izmaiņas notiek tik bieži, ka mēs nespējam, tām izsekojot, attiecīgi mainīt mūsu sistēmas un programmas. Piemēram, nodokļa maksājuma termiņa pagarināšana attiecībā uz embargo, tas bija kaut kas jauns pat nodokļu dienestā, viņi nevarēja mūs atbalstīt vai sniegt mums ieteikumus.” (Ražošanas uzņēmums).

“Akcionāru interešu aizsardzība. Intelektuālā īpašuma aizsardzība. Valdes locekļu atbildība. Akcionāru privātās intereses un to ietekme uz uzņēmējdarbību var ļoti negatīvi ietekmēt vadības dzīvi; Latvijā tas netiek regulēts vai kontrolēts.” (Ražošanas uzņēmums).

“Būvniecības likums nākotnē varētu būt problēma, jo likums ir ierobežojošs, taču tas nenozīmē, ka kvalitāte uzlabosies. Galvenā risināmā problēma Latvijai šajos 20 gados bijušas politiskā korupcija, birokrātija. Salīdzinot ar Igauniju, kas ir vēl mazāka valsts: viņi ir patrioti, un neizskatās, ka viņi domātu tikai par savu labumu, viņiem rūp valsts. Ja valsts pārvalde šeit rīkotos tāpat, būtu iespējams ietaupīt daudz naudas.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Tiesiskums ir centrālais jautājums – tā ir pamatvērtība, kas ir jāuztur. Jautājums ir, kā aizsargāt (investorus) konkurētspējīgā veidā. Var radīt apjomīgu regulējumu, taču cerētā aizsardzība pārvēršas birokrātijā, ja tā netiek pienācīgi īstenota. Smalkā robeža starp juridiskā ziņā aizsargājošu vidi un, vienlaikus, konkurētspējas saglabāšanu ir galvenais risināmais uzdevums. Kopumā ar tiesību sistēmu Latvijā viss ir vairāk vai mazāk kārtībā. Lielākā problēma ir, kā tiesību akti tiek interpretēti, piemēroti un īstenoti. Komercedarījumu regulējumu un tā izpildi joprojām varētu uzlabot. Investoriem nepieciešams redzēt, ka likumi darbojas un tiek izpildīti pareizi. Piemēram, bankām bija bažas par reiderisma problēmām un maksātnespējas uzbrukumiem. Augstākās tiesas lēmumi un daži pasākumi tagad ir palīdzējuši (tie jau palīdzējuši atrisināt "Swedbank" lietu, arī "Norvik" lietas virziens šķiet pozitīvs). Lai panāktu kontrolējošu ietekmi no tiesu puses, vispirms nepieciešams, lai sabiedriskā doma būtu tāda pati. Tātad pašlaik ir dažas uzlabošanās pazīmes, tomēr pagaidām vēl ne sistēmiskā līmenī.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Viena problēma ir darba likumdošana, kas ir smagnēja un satur nelabvēlīgus noteikumus attiecībā uz virsstundām un elastīgu darba laiku. Darba laiks atkarībā no klientiem svārstās no 35 stundām līdz 55 nedēļā, bet tiesiskais regulējums nav visai elastīgs. ... Sociālais nodoklis visiem ir 33% apmērā, kas ir sociāli netaisnīgi. Mūsu firma maksā studiju maksu par vairākiem studentiem (Latvijas Lauksaimniecības

universitātē), un šie izdevumi tiek aplikti ar nodokli, kas nav prātīgi.” (Ražošanas uzņēmums).

“Turpināt veikt grozījumus likumos, lai padarītu tos labvēlīgākus, veikt grozījumus tiesu praksē, maksātspējas procesā. Maksātspējas režīma grūtības investoru dzīvi neatvieglo. Tas nav godīgs process.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Nodokļu režīms. Attīstīt holdinga režīmu.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Nodokļu sistēmas trūkumi, salīdzinot ar citām valstīm Centrāleiropā – Latvijas sistēma ir tikpat sarežģīta. ... Sociālās apdrošināšanas nodoklis ir diezgan augsts, lai arī ne tik augsts kā Ziemeļvalstīs, un tas veicina to, ka daļa algas tiek maksāta aploksnē. Droši vien tas notiek vairumā valstu, mums visiem ir pelēkā vai melnā ekonomika. ... Bet kopumā nodokļu sistēma ir relatīvi stabila un viegli saprotama. Ja salīdzina ar Igauniju, attiecībā uz uzņēmumiem tā izskatās ļoti neizdevīga, taču, runājot par dividendēm, nebūt tā nav. Bet sociālās apdrošināšanas puse gan – cik tā izmaksā un ko darbinieks par to iegūst. Sociālā aizsardzība un veselības aprūpe var tikt uzlabota.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ir iespējami uzlabojumi nodokļu sistēmā. Nākotnē kopējais nodokļu slogs palielināsies, bet šobrīd tas ir konkurētspējīgs. Neskatoties uz to, zemi nodokļi nav laba lieta pati par sevi, jo sociālā politika, demogrāfijas un sociālā drošība iespējama tikai, pateicoties nodokļu ieņēmumiem. Stabila, caurspīdīga, vienkārša nodokļu politika un konkurētspējīgs kopējais nodokļu slogs ir svarīgi, lai piesaistītu investorus, jo īpaši mazos un vidējos uzņēmumus.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Ilgtspējīgs un uzticams tiesiskais regulējums. ... Ilgtspējīga un uzticama normatīvo aktu bāze.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Vairāki likumi, kas attiecas uz mūsu uzņēmumu, ir zemas kvalitātes, tajos ir daudz vietas interpretācijai, kas var tikt ļaunprātīgi izmantots. Jaunākais likums ir ticis rakstīts atsevišķu tirgus dalībnieku interesēs.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Viena daļa no mūsu investīcijām tiek novirzīta, lai uzturētu uzņēmuma tehnoloģijas, aprīkojumu, iekārtas. Otrā investīciju daļa tiek izmantota, lai radītu jaunus produktus, attīstītu tehnoloģiju, utt. – katru gadu mēs ieguldām apmēram 2-3 miljonus eiro, neskatoties uz valdības atbalstu. Atbalsts no valdības ir ļoti svarīgs – mēs esam izveidojuši biroju Igaunijā, jo tur ir labāki apstākļi un atbalsts no valdības, salīdzinot ar Latviju. Piemēram, Igaunija piedāvā sistēmu, pēc kuras var izvēlēties vispirms maksāt dividendes un tad nodokļus – nauda būtībā paliek rūpnīcā, ja tā tiek ieguldīta; ja tā ieguldīta netiek, tad nauda aiziet nodokļos. Tas nodrošina to, ka uzņēmumi tiek

veicināti investēt. Mums ir biroji visās Baltijas valstīs – Latvijas nodokļu dēļ Lietuvas un Latvijas biroji ir saistīti kopā, bet Igaunijā ir atsevišķs birojs.” (Ražošanas uzņēmums).

“Kāpēc netiek pazemināts ieguldījumu griestu augstums, kas ļauj sākt saņemt nodokļu atlaides? Ieguldījumu līmenis, lai saņemtu nodokļu atlaides, ir tik liels, ka faktiski jāuzbūvē rūpnīca. Manuprāt, būtu normāli saņemt nodokļu atlaides arī, ieguldot 2-3 miljonus eiro gadā.” (Ražošanas uzņēmums).

“Tiesiskā vide (ir problēma). Juridiskā infrastruktūra attiecībā uz maksātnespējas administrāciju, korupcija.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Tiesu prāvas, tiesību aizsardzība varētu daudz ko palīdzēt.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Galvenā problēma ir tiesību sistēma, un tas ir gan īstermiņa, gan ilgtermiņa jautājums. Galvenā problēma tiešām saistīta ar atklātību, pārredzamību, juridiskās sistēmas stabilitāti. Vēl viena problēma ir politiska iejaukšanās regulēšanā.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Tiesiskums arī rada bažas - ir ticis panākts zināms progress pēdējos 22 gados, kopš esmu šeit. Bet pēdējo 2 gadu laikā nav noticis it nekāds progress. Ir jāuzlabo daudzas jomas, viena no tām – maksātnespējas likums. Ir dažas jomas, kas ir kārtībā – zemesgrāmata darbojas labi. Tātad ir arī labas lietas. Bet mēs esam maza valsts un ir mazai valstij nepieciešams būt labākai nekā citām.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Neētiska / nelikumīga rīcība un negodīga konkurence**

“Programmatūras pirātisma līmenis joprojām ir ļoti augsts (54% Latvijā, ~40% Rietumeiropā), bet stāvoklis lēnām uzlabojas. Cīņai ar ēnu ekonomiku un korupciju jābūt valdības uzmanības centrā, jo vispārējā izpratne par uzņēmējdarbības vidi (aploksņu algas, programmatūras pirātisms un citi pelēkie aspekti uzņēmējdarbības veikšanā) ir nepieņemama.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“(Daudzas problēmas Latvijā) ir saistītas ar augstu uztvertās vai pastāvošās korupcijas līmeni, augstāku nekā Igaunijā un Lietuvā. Latvijā ir tikai četri premjerministri, kuri nav kļuvuši par miljoniāriem. Salīdzinājumam, Igaunijā tikai viens ir miljonārs, un viņš nopietni tiek saukts pie atbildības.” (Ražošanas uzņēmums).

“Ēnu ekonomika arī rada bažas, jo tā aptver daudzas jomas: cigaretes un alkoholu, kas ir lielākais valdības ienākumu avots. Svarīga ir gatavība maksāt nodokļus, caurskatāmība un augsti biznesa standarti. Patiesībā ēnu ekonomika atstāj legāli darbojošos uzņēmumus sliktākā situācijā. Valsts ieņēmumu dienests ir sācis darīt kaut

ko darīt lietas labā, bet tas ir grūti. Mēs to saprotam, bet Valsts ieņēmumu dienests ir tas, kas var kaut ko var darīt lietas labā, un viņi zina, kuri uzņēmumi krāpjas, taču neko pret to nepasāk.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Tiesību sistēmai jādarbojas tā, lai līdzīgās situācijās tiktu pieņemti līdzīgi lēmumi. Tas būtu godīgi pēc būtības. Prognozējamība ir svarīga – līdzīga attieksme līdzīgās situācijās, arī rezultātiem jābūt līdzīgiem. Prognozējamība rada drošību. Ja ir plaša interpretācijas iespēja, līdz korupcijai atliek vairs tikai viens solis. Ja nav precedenta, būs dažādi viedokļi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mēs regulāri nodarbinām darba ņēmējus, kas citur ir saņēmuši algu bez nodokļiem, kas viņos rada nestabilitātes izjūtu. Mēs piedāvājam šo sociālo stabilitāti, maksājam nodokļus un par dažiem darbiniekiem mēs pat veicam iemaksas 3. līmeņa pensiju fondā.” (Ražošanas uzņēmums).

“Degvielas nozarē ir daudz ēnu ekonomikas. Aprēķinātie skaitļi ir dažādi, jo atšķiras skaitīšanas metodes, taču pelēkais tirgus sastāda 15-20%. Daži uzņēmumi, kas darbojas legāli, pārdod degvielu par zemāku cenu, nekā tai būtu jābūt, zinot, kāds ir cenu līmenis, tāpēc tas rada jautājumus – kā un kur tie iegūst savu produktu un cik prasmīgi Valsts ieņēmumu dienests spēj izsekot potenciālām nodokļu nemaksāšanas shēmām un necaurskatāmāi nodokļu grāmatvedībai. Pēdējā laikā VID ir strādājis aktīvāk. Eksistē dažādas VID iniciatīvas, bet jautājums, cik konsekventas tās ir, un cik tālu tās aizsniedzas.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“... pirātisms (Latvijā) tiek plaši akceptēts.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Komercediji un sabiedriskie mediji. Sabiedriskie mediji piedalās reklāmas tirgū, kas sarežģī tirgus situāciju, jo tie saņem naudu no valsts, un tajā pašā laikā tie var piedalīties komerciālajā tirgū, kas ietekmē cenas un reklāmas tirgus attīstību. Tā ir negodīga konkurence. Mēs ceram, ka 1-2 gadu laikā sabiedriskie mediji atstās reklāmas tirgu, kā tas ir Lietuvā un Igaunijā.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Vēl viena problēma ir ēnu ekonomika – mēs nevaram konkurēt ar cenu, ko citi uzņēmumi piedāvā. Mēs esam aprēķinājuši mūsu kopējās izmaksas par vienu produkcijas tonnu, un daudzos gadījumos sanāk tā, ka cena atšķiras. Prezентējot mērķi un stratēģiju vadībai, tai rodas jautājums, kāpēc nevar piedāvāt zemāku cenu, un atbilde ir – ēnu ekonomika.” (Ražošanas uzņēmums).

“Ēnu ekonomika (ir problēma) akcīzes nodokļa precēm. Nelikumīgās degvielas tirgus joprojām ir liels (10-20%).” (Enerģētikas uzņēmums).

“Ēnu ekonomika: nelegālā alkohola ražošana un imports, nodokļu piemērošana. Ir sasniegti nelieli uzlabojumi un pats svarīgākais būtu saglabāt šo pozitīvo tendenci. Jūtu piesardzīgu optimismu. Tomēr situācija ir nestabila. Sabiedrības uzticība iestādēm ir vāja. Korupcija ir daudz mazāka, nekā pirms 10-15 gadiem.” (Ražošanas/vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

- **Nenoteiktība**

“Lēmumu pieņemšana Latvijā ir tik nepārredzama, ka mums nav iespējams plānot nākotni.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Latvijā trūkst prognozējamības, it īpaši attiecībā uz tiesisko regulējumu.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Ilgtermiņa valsts politikas trūkums (ir problēma), lai gan tiek radīti daudzi dokumenti. Vajadzīga pēctecība un ilgtermiņa plānu īstenošana.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Kopumā jūtami uzlabojumi, taču dažas neparedzamas lietas var iznīcināt visu labo, kas ticis darīts iepriekš. Tas būtu līdzīgi kā sēdēt uz krēsla, kuram valdība piepeši nozāģētu vienu kāju. Tāpēc prognozējamība ir tik svarīga.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ukrainas krīze ir skārusi mūs pastarpinātā veidā – tā kā mēs eksportējam uz Krieviju, ir radušies sarežģījumi ar kravas/logistikas uzņēmumiem, jo viņu biznesu ir ietekmējušas sankcijas.” (Ražošanas uzņēmums).

“Biznesa ilgtspēja rada bažas. Mēs investējām 2010. un 2011. gadā, kad situācija Latvijas aviācijā likās laba. Pēc tam stāvoklis pasliktinājās. Visticamāk, to ietekmēja ekonomiskā krīze. Tas atstāja iespaidu uz mūsu investīciju atdevi. Centāties pielāgoties šīm pārmaiņām. Bet kopumā mēs domājam, ka tiem, kas ienāca Latvijā pirms krīzes, būtu vajadzējis saņemt zināmu atbalstu.” (Pakalpojumu uzņēmums).

“Viena problēma: politiskā nenoteiktība. Trūkst skaidras izpratnes par politisko sistēmu, politisko partiju, koalīciju ilgtermiņa politikas mērķiem utt. Pastāv daudzas stratēģijas un plāni, bet tie nedarbojas. Ir vajadzīgs reāls ilgtermiņa redzējums par to, kāda Latvija būs pēc 20-30 gadiem. Poliitiki nedomā tālāk par nākamajām vēlēšanām, tāpēc 4 gadi ir maksimums. Ārzemniekos tas rada nenoteiktības izjūtu.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Attīstot biznesu, mēs nemitīgi saskaramies ar prasībām saņemt atļaujas kādām darbībām (būvniecībai u.c.), un te bieži notiek politiska iejaukšanās (atļauju nav iespējams saņemt)... ES fondi – valdībai vairāk rūp ES fondu izmantošana un

apguve un nekā dinamiskas uzņēmējdarbības vides attīstīšana.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Valdība nav stabila. Nepastāv uzticama sistēma, ar kuras palīdzību varētu saprast, kā rīkoties ar dabas resursiem. Nepastāv konsekventa pieeja atļauju iegūšanai vai plānošanai. Ir pārāk liela paļaušanās uz Krievijas tirgu eksporta ziņā un Krievijas investīcijām Latvijā.” (Ražošanas uzņēmums).

“Izmaiņas ar atpakaļejošu spēku attiecībā uz nozari rada zaudējumus un padara nozares uzņēmējdarbības vidi neprognozējamu, kas savukārt izraisa nenoteiktību attiecībā uz nākotnes ieguldījumiem. Neskaidrība par enerģijas tirgus nākotni.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Politiskā sistēma Latvijā: koalīcija sistēma – tā sarežģī jebkura lēmuma pieņemšanu.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Īpašas bažas rada ārējā drošība – Latvija šodien ir drošāka nekā pirms gada, bet ir mazāk droša nekā pirms diviem gadiem.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Tiesu sistēma**

“Tiesu sistēma, juridiskā efektivitāte. Tiesu sistēmas godīgums un integritāte.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Tiesām ir nepieciešams ievērot jurisprudenci un lēmumiem jābūt publiski pieejamiem (bez maksas), lai advokāti un plašāka sabiedrība varētu tiem piekļūt, apspriest un mācīties no tiem.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Korupcija (ir problēma) tiesu sistēmā: kā tiek manipulēts, lai piekļūtu noteiktam tiesnesim. Iepirkumi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Stāvokli nepieciešams būtiski uzlabot. Latvijā ir daudz labu likumu, bet to īstenošana un izpilde atpaliek. Tiesa sistēmai ir jādarbojas ātrāk un jāklūst pārredzamāka.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Svarīgs aspekts ir valsts tēls un kultūras faktori, jo lēmumi (par investīcijām, u.c.) bieži tiek pieņemti citā valstī. Latvijas gadījumā ir vairāki faktori, kas bojā valsts tēlu, piemēram, tiesu sistēma (slikta publicitāte dažu ļoti skaļu un skandaložu gadījumu dēļ), un tas atstāj ietekmi uz investoru iespaidiem un priekšstatiem par Latviju, tiem atrodoties savās mītnes valstīs. Problemātiskiem vajadzētu būt atsevišķiem gadījumiem, nevis visai sistēmai.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

- **Veselības aprūpe**

“Diezgan necaurskatāma sistēma, kas ietekmē darbinieku produktivitāti un pieejamību. Izmaksas veselības apdrošināšanā Latvijā nemitīgi pieaug, tādējādi ietekmējot uzņēmējdarbības izmaksas. IKT izmantošana veselības aprūpes sistēmā varētu atrisināt daudzas problēmas; taču pašreiz e-veselības sistēma nedarbojas, kā vajadzētu.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Veselības apdrošināšana ietekmē uzņēmējdarbības izmaksas Latvijā un Lietuvā. Igaunijā šis vispār nav jautājums – nav nepieciešamības / pieprasījuma darbiniekus apdrošināt.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Veselības apdrošināšanas sistēma nav pietiekami moderna darba ņēmējiem un neaptver sarežģītus gadījumus.” (Ražošanas uzņēmums).

- **Sadarbība / tīklošanās / īstermiņa domāšana**

“Viena no galvenajām problēmām Latvijā ir tā, ka spēja sadarboties ir ļoti vāja. Piemēram, Igaunijā dati par tirdzniecības centru nomniekiem ir plaši pieejami, tas, praktisku iemeslu dēļ, ir ļoti noderīgi; mēs mēģinājām uzsākt šādu praksi arī Latvijā, bet neveiksmīgi. Pastāv daudz aizdomu un trūkst caurskatāmības. Plašākā nozīmē, neuzticēšanās sabiedrībā ir liela problēma. Ievērojama birokrātija un trūkst atklātības – tas viss palēnina biznesu.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Laika horizonts: sabiedrībā ir ļoti izplatīta īstermiņa domāšana. Latviešiem ir īss domāšanas horizonts. Šī iemesla dēļ ir ļoti grūti veikt ilgtspējīgus ieguldījumus. Iemesli: vēsture (nacionālā valsts pastāvēja 21 gadu, tagad mazliet ilgāk, un cilvēki jautā, vai tā turpinās pastāvēt.) ... Tas ir raksturīgs zemas uzticības sabiedrībām. Trūkst uzticības valdībai, iestādēm; nav prognozējamības, nepārtrauktības. ... Ilgtermiņā laiks to dziedēs. Īstermiņā – izglītība varētu palīdzēt.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvija mēģina ieviest visu, ko ES ierosina, un latvieši to dara ļoti burtiski - tā vietā, lai īstenotu regulu un direktīvu nozīmi, jēgu / būtību; tas ierobežo uzņēmumus. Nevienam nevēlas uzņemties atbildību; atbildības ir ļoti šauri definētas (piemēram, ministrijās). Latvieši neredz kopainu, un tā ir lielākā problēma valstī.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Problēma ir tā, ka valdības līmenī biznesa prasības tiek īstenotas un pastāv stimulu mehānismi, tomēr pašvaldību līmenī valda bezpalīdzība. Pašvaldību un valdības politikām jābūt saskaņotām.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Mums trūkst ilgtermiņa domāšanas.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

- **Ekonomikas izaugsme un labklājība**

“Mūsu bizness ir orientēts uz vietējo tirgu. Ir faktori, par kuriem mums ir jādomā, piemēram, ekonomiskā labklājība – cilvēkiem nav naudas, Džini indekss ir ļoti augsts, pirātisms ir plaši akceptēts, nākamajos 10 gados mēs nepietuvosiemies ES vidējam līmenim. Latvija ir ļoti maza, daudzi uzņēmumi ir monopoli, tas viss ietekmē ekonomiku, jo īpaši – valsts monopoli, piemēram, "Lattelecom".” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Ekonomiskā izaugsme. Ja ekonomika neaug, mums ir grūti augt šajā valstī.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ekonomiskā izaugsme un cilvēku labklājība arī rada bažas. 80% no mūsu klientiem ir privātpersonas. Enerģijas nabadzība ir problēma. Ja ekonomiskā izaugsme apstājas, tas palielina enerģijas nabadzību.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Krievija un tās ietekme uz mūsu ekonomiku; tas, ko cilvēki domā par sociālo kārtību, kā cilvēki jūtas attiecībā uz savu pozīciju Baltijā; Krievija turpina darīt šo to neparastu, kas satrauc daudzus cilvēkus. Ir redzams, ka ieguldījumus militārajā jomā palielina gan valdības Latvijā, Baltijā, gan arī mūsu partneri NATO un ES. Tas palielina spiedi. Pastāv vispārējas bažas par nākamajiem 10 gadiem – ekonomiskais spiediens attiecībā uz tādām lietām kā pensijas, veselības aprūpe, izglītība – visas šīs izmaksas ar laiku pieaugs, un tas padarīs ekonomikas nākotni sarežģītu, ņemot vērā iedzīvotāju skaitu valstī.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Galvenais uzdevums ir biznesa izaugsme (akciju tirgus pieaugums), kas ir atkarīga no vispārējās attīstības finanšu tirgos (iesk. publiski uzskaitītās valsts akcijas, vietējos pensiju fondus u.c.) Galvenie jautājumi: 1) Kāds ir valsts ilgtermiņa plāns attiecībā uz valsts uzņēmumu pārvaldi un apsaimniekošanu? Ja tiek apsvērta privatizācija, to varētu organizēt kā sākotnējo publisko piedāvājumu, lai radītu izaugsmi. 2) Parāda vērtspapīru tirgus veicināšana.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Turpmāka depozitārija izaugsme saistībā ar jauno ES direktīvu, kas liberalizē tirgu depozitārijiem Eiropā.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

- **Infrastruktūra**

“Viens no šķēršļiem investīcijām ir A klases biroja telpu trūkums Rīgā.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Ir jāturpina uzlabot infrastruktūru. Nevajadzētu cīnīties pret tādiem projektiem kā "Rail Baltica".... Ir jādomā par energoresursu diversifikāciju un nodrošināšanu.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Reģionālā politika arī ir problēma – piemēram, infrastruktūra ārpus Rīgas ir nesakārtota. Ir jābūt sistēmiskai pieeja infrastruktūras attīstībai; pašlaik ir daudz ierobežojumu, un pašvaldības ir ļoti ierobežotas savās darbībās. Tas būtu svarīgi, piemēram, uzņēmumiem, kas domā par ārpalpojumiem dažām no savām funkcijām. Manuprāt, nav skaidrs, kā darbojas speciālās ekonomiskās zonas. Kādi ir principi? Vai tur varētu darboties dalīto pakalpojumu centrs un gūt labumu no speciālā režīma? Runājot par infrastruktūru plašāk, "AirBaltic" ir bijis nozīmīgs aktīvs. Bet Rīgas transports un ceļi ir problēma. Piemēram, ir gandrīz neiespējami nokļūt Daugavpilī – tur izveidot dalīto pakalpojumu centru būtu pārāk dārgi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

- **Sociālā nevienlīdzība**

“Latvijā liela problēma ir sociālā nevienlīdzība – vajadzētu būt vairāk cilvēkiem, kuru ienākumi ir vidējā diapazonā. Šāda situācija nenāk par labu ne uzņēmējdarbībai, ne valdībai.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Viena no galvenajām problēmām, ar ko mums jāsaskaras, ir pieaugošā nevienlīdzība sabiedrībā, jo īpaši reģionos, un tam būs ilgtermiņa ietekme. Nepastāv ekonomiski aktīvs vidusslānis ar potenciālu radīt mazos un vidējos uzņēmumus. Ir ļoti daudz cilvēku, kuri ir kļuvuši par pastāvīgu zemu atalgota darbaspēka segmenta daļu. Spriežot pēc neoficiāliem pierādījumiem, ja viņi kādreiz arī domātu par saimniecisko darbību, tas būtu kaut kas ļoti primitīvs, neliels un nesarežģīts. Latvijā ir tipiski, ka tie, kam ir labas algas, bieži vien spiesti ar tām palīdzēt daudziem citiem ģimenes locekļiem.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

- **Publiskais iepirkums**

“Publiskais iepirkums un e-pārvalde – ieviešanas un izmantošanas kvalitāte svārstās no zemas līdz augstai atkarībā no jomas. Labi e-sistēmu piemēri: Ceļu satiksmes drošības direkcija, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Uzņēmumu reģistrs, Valsts ieņēmumu dienests. Zemas efektivitātes piemēri: juridiskā / tiesu e-sistēma, Valsts policija, izglītības sistēma IKTIK, e-veselība. Publiskajā iepirkumā zemākās cenas princips jāaizstāj ar saimnieciskā izdevīguma principu (labākā cenas un vērtības attiecība).” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Ekonomiskā izaugsme ir cieši saistīta ar publiskā sektora caurskatāmību, to, cik caurspīdīga ir lēmumu pieņemšana valdībā (piemēram, publiskā iepirkuma tiesību akti un to īstenošana).” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

- **Ekoloģija**

“Līdz nesenam laikam mums bija laba ekoloģiskās aizsardzības īstenošana. Tāpēc mēs 2012. gadā saņēmām atzinību Jēlas universitātes pētījumā, kur Latvija tika nosaukta kā 2. zaļākā valsts pasaulē. Bet tagad mēs esat atkrituši līdz 40. vietai. Neviena nav pacenties kaut ko darīt, lai mēs saglabātu augsto vietu. Mēs noripojām lejā, jo netika ieguldīti nekādi līdzekļi vai laiks, lai kaut ko darītu lietas labā. VARAM nav veltījusi nekādus resursus, lai saglabātu Latvijas vietu labāko valstu trijniekā.” (Ražošanas uzņēmums).

- **Citi jautājumi**

“Jāpielāgojas izmaiņām enerģētikas nozarē pēdējos gados, kas nozīmē, ka klientu uzvedība mainās, klienti vēlas, lai būtu vairāk decentralizētu enerģijas risinājumu, kas, iespējams, mainīs tehnoloģiju, un zinātnei būs milzīga ietekme uz turpmākajiem produktiem un produktu portfeliem, ko piedāvā klientiem.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Mūsu bizness ir ļoti regulēts, jo mēs tirgū esam dominējošā stāvoklī. Mēs esam priecīgi, ka 2014. gada decembrī noteikumi tika atviegloti. Iepriekš mēs sava tirgū dominējošā stāvokļa dēļ nevarējām paaugstināt cenas citādi, kā tikai valsts inflācijas oficiālo likmju ietvaros. Reklāmas tirgus nevar augt, ja mūsu uzņēmums neaug.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Krīzes periodā netika ne uzsākta, ne pabeigta neviena strukturālā reforma. Latvija neko nedarīja šai ziņā, pretstatā Igaunijai un Lietuvai.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Es domāju, ka nākamo 10 gadu laikā būs ievērojams algu pieaugums; citādi es nedomāju, ka šī valsts var izdzīvot, un tas nozīmē, ka mums jābūt efektīvākiem ražošanā. Būs nepieciešama zināma automatizācija tur, kur iespējams, un pārējais ir atkarīgs no procesa, ko mēs gatavojamies mainīt, kas nozīmē, ka mēs nodarbināsim mazāk cilvēku un maksāsim lielākas algas tiem, kas strādās.” (Ražošanas/vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Runājot par mūsu prognozēm: patērētāji kļūst grūtāk atrodam, darbinieki kļūst grūtāk atrodam, ir palielinājusies konkurence par darbaspēku un ar to saistītās izmaksas pieaug. Tam varētu pievienot vēl vienu faktoru mazumtirdzniecības pusē: mūsu klienti, galvenokārt mazumtirdzniecības ķēdes, un piegādātāji, piemēram, loģistikas piegādātāji vai stikla piegādātāji, kļūst arvien stiprāki un dominējošāki, un viņi uzliek milzīgu spiedienu mūsu peļņai un mūsu spējai veicināt noietu; noietu veicināšanas pasākumu izmaksas pieaug. Kas attiecas uz piegādātājiem, atrast labus vietējos piegādātājus kļūst grūtāk un dārgāk, jo pieaug izmaksas visam, vai tās būtu izejvielas vai darbaspēks. Tātad prognozes ir sarežģītas, teiksim tā.” (Ražošanas/vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

2. Jomas, kurās Latvijas ekonomikas attīstība ir bijusi veiksmīga.

- **Vide Latvijā (politikas un biznesa līmenī)**

“Kopumā mēs esam saskārušies ar sarežģītu, bet ļoti labvēlīgu vietējo vidi gan politiskajā, gan biznesa līmenī. Mēs negaidījām, ka Latvijas integrācija rietumu virzienā notiks tik ātri, ka tā kļūs par ES, NATO un eirozonas dalībvalsti tik īsā laikā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Tūrisms arī attīstās. Pagājušajā gadā tas pieauga par 14%, neraugoties uz Krievijas / Ukrainas konfliktu. Šogad es sagaidu, ka tas turpinās pieaugt.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Augsto tehnoloģiju un farmācijas nozares ir vēsturiski bijušas sekmīgas ("Valmieras stikla šķiedra", "GroGlass" tam ir labi piemēri), noturot augstu pievienoto vērtību. Uzsācējuzņēmumi – "Infogr.am", "Ask.fm", "Giraffe 360" – ir lieliski piemēri IKT nozarē.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Ļoti laba pieredze darba grupā Finanšu ministrijas paspārnē – kompetenti ierēdņi, jēgpilns dialogs ar mērķi rast risinājumus.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Valsts ieņēmumu dienests parāda pozitīvas (attīstības) tendences.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Darbojas daži mazie biznesa inkubatori.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvija ir saglabājusi zemu parāda līmeni – labs rādītājs makroekonomiskajā līmenī. Tas liecina, ka mums ir bijis piesardzīgs finanšu ministrs.” (Ražošanas uzņēmums).

“Krīzes pārvarēšana ir labs Latvijas panākumu piemērs. Un izaugsme turpinās. ... Mikrouzņēmumu nodokļa ieviešana ir vēl viens labs piemērs.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Uzņēmumi pēta un salīdzina jurisdikcijas, pētot, kur investēt, kur nodibināt savus centrus, kur nodibināt meitas uzņēmumus. (No starptautiskiem pētījumiem) var redzēt, ka ir daudz uzlabojumu salīdzinošā perspektīvā. ... Aplūkojot starptautisko praksi, mūsu likumdevēji vai ministrijas bieži vien raugās tikai ķeksīšu līmenī; būtu nepieciešams iedziļināties salīdzinošajos pētījumos pēc būtības, kas, protams, aizņem vairāk laika un resursu un prasa personisku iesaistīšanos.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Latvija ir kļuvusi par labu pakalpojumu sniedzēju; tādēļ te ir tik daudz dalīto pakalpojumu centru. Un nepietiek cilvēku, lai nodrošinātu tajos personālu (it īpaši - revidentus).” (Enerģētikas uzņēmums).

“Valsts ieņēmumu dienesta uzņēmumu "baltais saraksts". Tas pašlaik attiecas uz lielajiem uzņēmumiem, bet varbūt tas būtu arī labs stimulš mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kas maksā nodokļus.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Nodokļu politika, nodokļu sistēma. Kopējais nodokļu slogs ir ievērojami mazāks nekā daudzās citās valstīs. Tas ir labi vai slikti? – Mums ir jāsaprot, kurp mēs ejam. Ilgtermiņā Latvija nebūs zemu nodokļu valsts, bet nodokļu politikai ir jābūt samērīgai. Mums ir jāturpina samazināt birokrātiju.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Izmaiņas politiskajā vidē pēdējo 10 gadu laikā ir bijušas uz labo pusi. Korupcija nav tik liela kā agrāk. Tomēr pēdējo 2 gadu laikā situācija ir pasliktinājusies un korupcijas ziņā ir stagnācija. Valsts ietekme uz uzņēmumu piederību (kas var piederēt valstij un pašvaldībām, it īpaši Rīgas pašvaldībai), ir nelabvēlīga, tā ir monopolizējoša. Tā nav tieša korupcija, nav iespējams iekļūt tirgū, samaksājot kukuli, jo tirgus vienkārši ir slēgts, pilns.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Latvijas panākumi ir saistīti ar galvenajām nozarēm, kas mums bija jau iepriekš. Iestāšanās Eiropas Savienībā bija politisks lēmums, kas tika pilnībā īstenots. 20 gados mēs esam centušies noiet attīstības ceļu, kas citām valstīm ir prasījis 100 gadus. Kopš 20. gs. 90. gadiem ir notikusi liela attīstība, un pārmaiņu temps bija straujš.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Latvijas nodokļu režīms ir diezgan konkurētspējīgs, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Iestāšanās ES, eirozonā, digitalizācija, IT (3G, 4G); IT infrastruktūra ir ļoti laba; iedzīvotāju ienākuma nodoklis nedaudz iet uz leju (sociālais nodoklis, akcīzes nodoklis ir pārāk augsts).” (Enerģētikas uzņēmums).

- **Loģistika**

“Tranzīts un transports ir attīstījušies pozitīvi. Tā ir joma, kas tiek politizēta, taču Latvija var izmantot un attīstīt savas ģeogrāfiskās atrašanās vietas priekšrocības.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“"AirBaltic" joprojām nodrošina lidojumus, Rīgu var sasniegt no dažādiem galamērķiem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Transports un loģistika ir labi attīstīti. Labi, ka Latvija ir izdevies attīstīt lidostu un pozicionēt Rīgu kā vietu, kurai ir viegli piekļūt.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“... labs savienojums ar Ziemeļvalstīm, bieži lidojumi.” (IT uzņēmums).

“Tranzīts ir veiksmē – mēs gūstam labumu no mūsu ģeogrāfiskās atrašanās vietas.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Infrastruktūra**

“Infrastruktūra mums nav liela problēma, tā vairāk ir problēma rūpnieciskiem ieguldījumiem reģionos. Mums pieejamība ir svarīga, un tā ir laba, it īpaši lidosta "Rīga".” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Infrastruktūra IT nozarē ir laba. Ceļi ir jāuzlabo. "Rail Baltica" – noderīgs un vajadzīgs projekts, kam būtu jāsavieno Latviju ar pārējo Eiropu. Gaisa satiksme – ļoti labs piemērs Latvijas sasniegumiem reģionālā mērogā.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“IT (e-pakalpojumu, kā arī valsts un pašvaldību pakalpojumu līmenis kopumā ir augsts). Panākumus rada tas, ka bieži vien šajās jomās ir ļoti stabils pamats (piemēram, attiecībā uz "Latvija.lv" - valsts maksāja augstu cenu par tās attīstību, bet, pateicoties tam, to ir iespējams arvien pilnveidot).” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Laba biroju pieejamība pēc būvniecības buma, laba IKT infrastruktūra, energoresursi, elektrība.” (IT uzņēmums).

“Infrastruktūra, īpaši ceļi, ir pamatīgi uzlabojusies, bet, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju, tā joprojām atpaliek, it īpaši ceļu kvalitāte, sevišķi pilsētās.” (Enerģētikas uzņēmums).

- **Finanšu infrastruktūra / tirgus regulējums**

“Pastāv spēcīga finanšu nozares līdzdalība, finanšu infrastruktūra ir laba (jo īpaši salīdzinājumā ar 20. gs. 90. gadiem).” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Finanšu tirgus regulējums Latvijā ir ļoti labi organizēts un ļoti atbalstošs (regulatori: Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Latvijas Banka, Finanšu ministrija). Mēs neesam saskārušies ar nekādiem regulatoru izraisītiem šķēršļiem Latvijā. Regulatori ir izrādījuši gatavību uzturēt konstruktīvu dialogu, balstoties uz savstarpēju sapratni.

Šajā aspektā Latvija noteikti izceļas, salīdzinot ar Igauniju un Lietuvu.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Nerezidentu banku pakalpojumi piedāvā iespējas izaugsmei.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Finanšu nozare ir labi attīstīta.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

- **Izglītība / cilvēki / biznesa centri**

“Latvijas konkurētspējas priekšrocības ir dalīto pakalpojumu centri un liela talantīgo darbinieku izvēles iespēja salīdzinājumā ar Lietuvu; piemēram, Latvijā tagad ir vairāki lieli dalīto pakalpojumu centri ar vairāk nekā 1000 un 500 darbiniekiem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Rīgas Ekonomikas augstskola piedāvā labāko biznesa izglītību reģionā un daudzi REA absolventi ir izveidojuši inovatīvus un veiksmīgus uzņēmumus finanšu pakalpojumu nozarē, tostarp "Mintos", "4Finance" un "Mogo".” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Biznesa centri.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Darbaspēka efektivitāte Latvijā nav zemāka kā Vācijā vai Skandināvijas valstīs. Latvieši ir ļoti spējīgi daudzfunkcionalitātē (t.i., tiem padodas dažādu funkciju veikšana). Latvieši ir gatavi strādāt vairāk un ilgāk. Tas ir saistīts ar efektivitāti. Var būt arī tā, ka kāds paveic visu līdz četriem un dodas mājās. Efektivitātes līmenis ir tāds pats kā Vācijā vai Skandināvijas valstīs.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Darbaspēks ir priekšrocība Baltijā. Latvijā ir pieejami daudzi kvalitatīvi darbinieki, tomēr ķīmijas un būvniecības nozarēs izvēle nav pārāk liela, arī – speciālistiem ir mazāk iespēju. Investīcijām tas ir pievilcīgi – jums ir labas augstskolas, bet cilvēki lielākoties izvēlas nevis inženierzinātnes, bet citas nozares. Piemēram, tagad ir tehniski orientēta universitāte, tomēr, cilvēkam absolvējot specializēto augstskolu, uzņēmumu skaits, kas piedāvā darba vietas, nemainās – un atkal tāds pats skaits cilvēku cīnās, lai atrastu darbu. Mans viedoklis ir tāds – lai cilvēki paliktu vai atgrieztos, nepieciešams darbs un sociālās garantijas.” (Ražošanas uzņēmums).

“Vēl viens pozitīvs aspekts ir efektivitāte. Skandināviem ir ļoti pozitīvs priekšstats par latviešiem šajā ziņā, un latvieši tiek uzskatīti par labākiem darbiniekiem nekā skandināvi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

- **Citi jautājumi**

“Kokapstrāde ir diezgan veiksmīga nozare, kas palīdz palielināt eksportu. Arī IT, bet daudzi IT nozares pārstāvji pamet valsti. Biorūpniecība un atjaunojamie resursi ir nozare, kas attīstās, un var atrast kvalificētu darbaspēku par saprātīgu samaksu.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Pārtikas ražošanas nozare spēja uzlabot produktivitāti, ieviest jauninājumus.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Viesnīcas un SPA iespējas pilsētās un laukos. Ir daudzi sektori – zemas, vidējas, augstas cenas sektori.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Mazās nozares un mazie uzņēmumi – ļoti veiksmīgi, piemēram, tādās jomās kā lietošanu veidošana, ar IT saistītie projekti / uzņēmumi, dizains un arhitektūra, mēbeles, mode. Šobrīd tās ir ļoti dinamiskas nozares. Daudz kas notiek saistībā ar mūziku, ko mēs šeit īsti neredzam, jo tas viss notiek ārpus Latvijas, bet pats darbs notiek Latvijā. Latvija ir viens no pasaules "Slow Food" kustības centriem. Attīstās ekotūrisms, varbūt ne tik strauji, kā vajadzētu, bet attīstās. Arī gados vecāku cilvēku tūrisms, t.s. “sirmais” tūrisms. Tūristu skaits, salīdzinot ar pagājušo gadu, ir pieaudzis par vairāk nekā četrdesmit procentiem, neskatoties uz to, ka Krievijas tūristu skaits ir samazinājies par 40%. Tātad ir dažas lietas, kas ir diezgan dinamiskas. Bet attiecībā uz lielām ražošanas nozarēm, lietām ar globālu ietekmi, ar Eiropas ietekmi – nevaru neko iedomāties.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Pārredzamība palielina lielo darījumu skaitu. Lielāka iedzīvotāju izpratne par to, ka investori no viņiem neko nelaupa. Ja darījumi būtu pārredzami, tas varētu palīdzēt piesaistīt citus investorus.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“MVU ir labā formā – tie ir iemācījušies konkurēt Rietumos, spējuši tikt galā ar vairākām krīzēm, kas notika uz austrumiem no mums, un tie spēj ātri pārorientēties.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

“Arī nodokļu politika, vispārīgi runājot, nav negatīva – drīzāk neitrāla vai pozitīva.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

“Ar izglītību, veselību visumā viss ir kārtībā, pietiekami labi. Tās vismaz nav kavējušas Latvijas attīstību, un tas vien jau ir labi. Izglītību, iespējams, var vērtēt pat pozitīvi, veselības aprūpe uzlabojas, tāpēc to var vērtēt neitrāli vai pozitīvi. Makroekonomiskā politika – uzlabojusies, mēs pierādījām, ka varam turēt vārdu, savilkt jostas, savākt sevi. Un es nedomāju, ka, ja mēs būtu darījuši kaut ko citādi, lai pārvarētu krīzi, cilvēki būtu palikuši. Cilvēki būtu aizbraukuši arī tad, ja mēs būtu izvēlējušies citādu politiku.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

3. Kāpēc uzņēmumi ir veikuši ieguldījumus Latvijā un kādi varētu būt turpmākos ieguldījumus veicinoši faktori?

“20. gs. 90. gados investēšana Latvijā bija fantastiska iespēja.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Faktori (kas veicina investīciju lēmumus) ietver darbaspēka izmaksas, kvalificēta darbaspēka pieejamību, labu infrastruktūru un labu piekļuvi valstij (ar gaisa satiksmi), investīciju stimulus un vispārējo ilgtspējīgumu. ... Mēs meklējam veidus, kā turpināt piesaistīt jaunus darbiniekus. Drīz mēs sāksim apkalpot Dienvidameriku, un šajā nolūkā būs jāpieņem vairāk darbinieku ar attiecīgo svešvalodu zināšanām.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Mēs esam mārketinga pārdošanas organizācija; mūsu konsultantu bāze apkalpo lielu Centrāleiropas un Austrumeiropas reģionu. Galvenais iemesls, kāpēc mēs izveidojām biroju Latvijā, bija IT cilvēkresursu kvalitāte. Tomēr kvalitatīvu darba ņēmēju skaits un pieeja tiem ir ļoti ierobežota, kas kavē turpmāko attīstību. Vēl viens nākotnes investīciju ierobežojums ir augsti darbaspēka nodokļi. Sadarbība ar skolām un augstskolām būtu jāuzlabo – skolas reti izmanto iespēju piedāvāt starptautiski atzītu zināšanu sertifikātu noteiktās programmās. Citi svarīgi faktori būtu: ilgtermiņa darbaspēka nodokļu politika un darbaspēka pieejamība un kvalitāte.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Tas bija stratēģisks lēmums, un Latvija sevi ir pieteikusi ļoti labi. Šeit ir atrodami talantīgi, cītīgi strādājoši cilvēki ar labu darba ētiku; tie runā vairākās valodās un ir uz rezultātiem orientēti. Latvijā investīcijas nepalielināsim. Nesen tika pieņemts lēmums izveidot jaunu dalīto pakalpojumu centru Lietuvā. Faktori par labu Lietuvai ietver tiesiskumu un labvēlīgāku uzņēmējdarbības vidi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“... tas bija tāpēc, ka uzņēmums ticēja: Latvija un Baltijas valstis izveidosies par pārtikušām un eiropeskām valstīm; domājot, ka tirgi varētu attīstīties demokrātiski; ka tur būs tirgus ekonomika. (Mēs plānojam) investēt vairāk: dažreiz mēs izsakāmies negatīvi par to, ko mēs redzam, bet skatoties, kur Latvija bija un kur tā ir tagad, varam redzēt, ka ceļojums notiek pareizajā virzienā.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Sākotnējos iemeslus investēt Latvijā var iedalīt divās galvenajās grupās – makrolīmeņa un nozarei specifiski iemesli. Makrolīmenī mēs redzam izaugsmes potenciālu Latvijas ekonomikā. Pēdējos gados Latvijas un citu Baltijas valstu ekonomikas ir bijušas visstraujāk augošās ekonomikas Eiropas Savienībā. Attiecībā uz nozarei specifiskiem iemesliem – Latvijas atrašanās vieta ir stratēģiski ļoti izdevīga, jo no tās viegli sasniedzama gan Krievija, gan ES, un tajā ir moderna infrastruktūra, kas ļauj viegli pārvadāt preces, tai skaitā arī – preces ar īsu izmantošanas laiku, piemēram, piena produktus.” (Ražošanas uzņēmums).

“Latvijā zināmā mērā eksistē "piena kultūra", kas saistīta ar labu kvalitāti, it īpaši piena pārstrādes rūpniecībā. Daudzi vēsturiskie piena uzņēmumi nodrošināja profesionālu darba tirgu piena pārstrādes nozarē un dibināja uzņēmumus un profesionālās komandas, lai nozarei nodrošinātu labu vidi. Latviešiem tīk iegādāties Latvijā ražotus produktus ne tikai patriotisku jūtu dēļ, bet tāpēc, ka viņi uzticas Latvijas kvalitātei.” (Ražošanas uzņēmums).

“Baltija bija uzlecošā zvaigzne, labs potenciāls, lai izveidotu uzņēmumu, jo te nebija normālas mazumtirdzniecības. Tā bija sākšana no nulles, ieviešot Rietumu zināšanas.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Latvijas tirgū esam sasnieguši briedumu. Citādi ir ar Igauniju un Lietuvu – mēs vēl varam tur augt tur, bet tur ir vietējā vadība. Mūsu īpašnieku stratēģija: mēs esam mazumtirgotāji un tādi paliksim (t.i., nepaplašināsim darbību uz citām nozarēm).” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Iemesls ir zemas darbaspēka izmaksas un vietējā metālrūpniecības piegādes ķēde. Mēs galvenokārt nodarbinām jauniešus un viņi ir motivēti. Viens iemesls ir, ka atrodamies Ventspils brīvajā zonā. Ventspils pilsētas attieksme ir ļoti laba. Pilsēta ir veikusi mums derīgas investīcijas. Mēs regulāri tiekamies ar pilsētas domi un varam apspriest problēmas, ja nepieciešams.” (Ražošanas uzņēmums).

“Mums tas ir jautājums par tirgus pārklājumu; mēs šeit esam pēc definīcijas.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“(Runājot par investīciju palielināšanu) pastāv tendence: ja valsts un ekonomika attīstās, vajadzība pēc ārējiem pakalpojumiem aug. Darbības kļūst sarežģītākas un uzņēmumiem iekšēji bieži vien nav atbilstošas kompetences. Objektīvi mēs saistām papildu investīcijas mūsu darbībā ar diviem galvenajiem procesiem: lielu vienreizēju projektu esamību, kas rada nepieciešamību pēc papildu pakalpojumiem (piemēram, enerģētikas projekti, "Rail Baltica"); uzņēmējdarbības vides nobriešanu un profesionālo pakalpojumu izmantošanas pieaugumu. Vēl varētu arī attīstīt dalīto pakalpojumu centrus un no Latvijas sniegt pakalpojumus citām valstīm, taču pieejamais mērogs šeit ir mazs, jo pietrūkst atbilstoša darbaspēka.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ja mēs būtu varējuši paredzēt nākotni, vai mēs būtu investējuši Latvijā? Mēs droši vien vēlētos veikt ieguldījumus, bet ne tajā pašā apjomā. ... Ir daži aspekti, kas mums palīdzēja pieņemt (investīciju) lēmumu:

1. Aviācija ir nozare, kam ir īpašs spēks Latvijā un vēl plašākā reģionā. Šajā ziņā Rīga ir līdzīga Stambulai.
2. Latvijas ekonomika bija veiksmīga un augoša.

3. Cilvēkresursi Latvijā ir ļoti labi. Tas nebija būtisks aspekts investīciju lēmuma pieņemšanā, bet tagad mēs esam ļoti apmierināti. Uz zemes veicamo pakalpojumu biznesā Rīga ir centrs. Vācijā mēs izmantojam Latvijas pieredzi, lai attīstītu pasažieru apkalpošanu – latvieši pārraudzīja vidējā līmeņa vadību Vācijā.” (Pakalpojumu uzņēmums).

“Mēs 2006. gadā investējām tāpēc, ka bija iespēja iegādāties termināli. Tā kā investīciju klimats visā pasaulē pasliktinājās, un cilvēki nespēja pildīt savas līgumsaistības, mēs galu galā kļuvām par lielāko investoru un iegādājāmies lielāko daļu – 49.98% ... Latvija ir laba vieta mūsu biznesam – laba infrastruktūra, neaizsalstošas ostas.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Ziemeļvalstu uzņēmumiem izmaksu ziņā ir jābūt konkurētspējīgākiem iekšējos tirgos. Eksistē arī daudzi uzņēmumi ar klātbūtni Indijā un citās Āzijas valstīs, kas var piedāvāt pakalpojumus par zemāku cenu. Ziemeļvalstu uzņēmumi meklē iespējas tuvākajās valstīs vai valstīs ar lētākām izmaksām. Latvijas priekšrocība ir tā, ka tā ir Eiropas Savienībā. Ir daudzi klienti finanšu sektorā, kam bieži vien nav pieņemama darba pārvietošana uz Indiju ES noteikumu dēļ. Līdz ar to tā ir iespēja Latvijai. Izmaksu līmenis Latvijā ir 1 pret 4, salīdzinot ar Norvēģiju. Finansiāli Latvija ir interesanta Ziemeļvalstīm.” (IT uzņēmums).

“Mēs redzējām potenciālu valstī. Tas bija dabisks tirgus paplašinājums. Pašlaik tirgus ir piesātināts, mūsu tīkls ir pietiekams. Ir potenciāls ieguldīt biznesa centrā, bet problēma ir darbaspēka pieejamībā, kvalitātē, prasmēs. Reģionālā attīstība ar valsts institūciju decentralizāciju būtu apsveicama.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Mēs esam veikuši investīcijas Latvijā, jo uzņēmuma stratēģija bija – būt klātesoši dažādās ģeogrāfiskās atrašanās vietās. Vai mēs ieguldītu atkal? – Noteikti. Mēs šeit izveidojam pārstāvniecību, vēl pirms Latvija bija Eiropas Savienībā, un Latvijas iestāšanās ES, NATO un eirozonā apstiprināja, ka mūsu izvēle bijusi pareiza.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Pēc izmaiņām 20. gs. 90. gados Rietumu uzņēmumi, meklējot iespējas, kā palielināt savu tirgus daļu, veica investīcijas valstīs, kas atradās uz austrumu pusi. Baltijas reģions bija mūsu pašreizējo investoru uzmanības lokā līdz ar Centrāleiropu; abi uzņēmumi kļuva par mūsu uzņēmuma akcionāriem. Toreizējais investīciju lēmums no šodienas viedokļa bija veiksmes stāsts. Uzņēmums tika pilnībā pārstrukturēts, tika veiktas lielas investīcijas. Uzņēmums kļuva rentabls; tomēr tas ir pilnībā regulēts.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Potenciālais veicinātājs tajā laikā bija uzņēmuma modernizācija; bija jāievieš jaunās tehnoloģijas, jāmodernizē vecās tehnoloģijas; tika palielināta uzņēmuma efektivitāte;

aktīvu drošība ievērojami palielinājās, un tas ir galvenais investīciju ieguvums.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Mēs Latvijā investējām 20. gs. 90. gados. Mūsu uzņēmums investēja valstīs, kurās nebija šāda produkta un kur bija zema konkurence. Vēlāk, lemjot, kur izvietot apraides centru (varianti bija Tallina un Rīga), izvēlējamies Rīgu ģeogrāfiskās atrašanās vietas un tirgus apjoma dēļ; daudz ko nozīmēja arī personības vadībā. Tagad mums ir nepieciešami augsti kvalificēti inženieri (apraides IT aspekta dēļ), kurus šajā valstī atrast ir grūti. ... Mēs esam ļoti oportūnistisks uzņēmums; mēs domājam par to, kā kaut ko izdarīt, nevis par to, kā kaut ko nedarīt. Tas mums ir jautājums - kur mēs redzam iespējas investēt. Reklāmas tirgus stagnē un nepieaug TV jomā. Mums būs jāmeklē citās jomas, kurās augt. Mēs atklājam digitālo TV kā izaugsmes iespēju. Ja vien valdības pieeja dramatiski nemainīsies, mēs nemainīsim savu pieeju valstij. Digitālā paplašināšanās varētu būt veids, kā augt; būtu vieglāk nopirkt kaut ko (uzņēmumu), bet cenas tagad ir nesaprātīgas. Tāpēc mēs ieguldām cilvēkos, mēs izmantojam mūsu TV jaudu un attīstām digitālo sfēru. Investīciju aspekti: nav plānots paplašināt mūsu apraides centrus (to, kas ir Latvijā, un to, kas Londonā). Mēs arī plānojam attīstīt producēšanas uzņēmumu, lai optimizētu satura ražošanu.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Digitālo pakalpojumu ziņā Latvija un Baltijas valstis var kalpot par jaunu produktu izmēģināšanas tirgu (palaišana, testēšana), pirms dodamies tālāk (paplašinoties uz citiem tirgiem, valstīm). Latvija var būt kā citu tirgu paraugs (t.i., izmēģinājuma laukums pirms došanās uz citiem tirgiem).” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums)

“Latvijā esam 20 gadus. Ieguldījām šeit ar domu par jaunu tirgu apgūšanu. Tajā brīdī tās bija investīcijas, kas ātri atmaksājās. Mēs esam globāla organizācija, tāpēc vēlamies būt visās valstīs. Mūsu pakalpojumu portfelis šobrīd ir atšķirīgs, salīdzinot ar laiku pirms 20 gadiem, jo ir mainījusies tirgus brieduma pakāpe. Potenciālie faktori, kas mudinātu investēt vairāk - ekonomiskā izaugsme valstī, politiski uzlabojumi, (darbaspēka) resursu pieejamība.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mēs investējām Latvijā, jo tolaik bija reālas investīciju iespējas šajā valstī, bija pieprasījums un nepieciešamība tirgū. Investīciju stimulants būs - pieaudzis pieprasījums pēc elektroenerģijas un / vai siltumenerģijas, ja tas būs saskaņā ar mūsu investīciju politiku.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Galvenais iemesls investīcijām bija dabas resursu pieejamība, kā arī - netālu no karjera bija vecā rūpnīca. Biznesa modelis un biznesa aprēķinu modelis bija tāds pats, kā jebkurā reģionā (resursi, ražošanas jauda, cilvēki).” (Ražošanas uzņēmums).

“Baltijas valstu lielums ir piemērots Somijas uzņēmumiem. Tās ir ne pārāk lielas, ne pārāk mazas. Kad mājās ir sasniegta spēcīga tirgus daļa, un ir vēlēšanās turpināt izaugsmi, ir jādodas tālāk, un Baltijas valstis ir loģisks solis.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Pirmais iemesls ir saistīts ar Latviju pašu - mūsu akcionārs vēlas būt nozīmīgs cilvēks Latvijā, vēlas veikt ilgtspējīgas investīcijas valstī. Ir pozitīva sajūta par investīcijām Latvijā. No darbinieku viedokļa, mēs esam veikuši investīcijas, lai konsolidētu holdingus, vienkāršotu sarunas ar bankām un citiem svarīgiem mūsu grupas locekļiem, mūsu investoriem, klientiem, kā arī, lai vienkāršotu mūsu Baltijas struktūru, un tas arī daļēji ir bijis investīciju iemesls. Tas ļauj mums veidot pamatu turpmākajām izmaiņām un izaugsmei ... Latvija piedāvā mums vairākas iespējas, kuras varētu būt grūti atkārtot citur. Mēs jau esam šeit, un tas mums nodrošina nepārtrauktības sniegtās priekšrocības. Ir lietas, ko mēs Latvijā varam paveikt ātrāk un lētāk nekā citur, mūsu IT sistēma tam ir labs piemērs. Latvijā šobrīd vairākās jomās notiek milzīgs daudzums jauninājumu tādās jomās kā tehnoloģijas, dizains, māksla, mūzika, kas ir fundamentāli aizraujoši mūsu biznesam, it īpaši uzņēmējdarbības jomām, kurās mēs esam.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Mēs investējam Latvijā ar skatījumu, ka tā ir Eiropas Savienībā, ar Eiropas standartiem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Kopumā tas ir investīciju fonds. Mums ir 10 gadu investīciju periods. Tagad mēs turpinām attīstīt esošās investīcijas. Mēs mīlam Latviju, tai ir nepietiekami izmantotas iespējas - tostarp ģeogrāfiskā atrašanās vieta un cilvēki - tāpēc, ja nebūtu drošības problēmu un demogrāfisko problēmu, mēs ar sajūsmu veiktu nākamās investīcijas. Tiesiskums ir iemesls, kāpēc valsts neattīstās ātrāk. Mums pašiem nav bijis jāsaskaras ar tiesiskuma jautājumu, bet mēs to saskatām kā pastāvošu problēmu.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

4. Vai Latvijas investīciju klimata pievilcība pēdējā gada laikā ir uzlabojusies, un vai turpmākajos gados plānojat ieguldīt vairāk vai mazāk?

“Pagājušajā gadā - nē, Ukrainas notikumu un ģeopolitiskās nenoteiktības dēļ. Un tas ietekmē vēl vairāk, ja uzņēmums atrodas ārpus Latvijas. Tajā pašā laikā tieša ietekme uz biznesu nav liela. Mums ir plāni turpināt investēt Baltijas valstīs; tomēr mūsdienās ir grūtāk panākt, lai investīciju priekšlikumi tiek atbalstīti padomē.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Tā ir nedaudz uzlabojusies, jo inovāciju vide ir izaugusi un attīstījusies ("TechChill", "Tech Hub Riga", uzsācējuzņēmumu kustība un piekļuve riska kapitālam). Šobrīd neplānojam ne palielināt, ne samazināt investīcijas.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Nesen pieņemām lēmumu atvērt kompetences centru Viļņā, Lietuvā. Latvija arī tika izvērtēta, bet netika izvēlēta. Daži no iemesliem: valsts reputācija un spēja sevi prezentēt kā valsti, kas atbalsta ārvalstu investīcijas. Citu ievērojamu investoru klātbūtne ļoti svarīga; piemēram, Lietuva ir piesaistījusi vairākas ASV un pasaules finanšu pakalpojumu sabiedrības, tādas kā "Western Union", "Barclays", "Danske Bank". Vēl viens faktors, kas liek izvēlēties Lietuvu - tā ir lielāka un tāpēc tajā ir lielāka talantīgo darbinieku izvēles iespēja. Tajā pašā laikā Rīga ir lielāka nekā Viļņa. Secinājums - Latvijai nepieciešams labāks mārketingš.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Jā, nedaudz. Ir bijuši vairāki negatīvi ārējie enkuri, Ukraina un Krievija - viņu lejupslīde - un tas ir mudinājis labot stāvokli šeit. Piemēram, Valsts ieņēmumu dienests un tiesu sistēma ir spēruši dažus mazus solīšus pareizajā virzienā.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Mūsu stratēģija ir palielināt ģeogrāfisko klātbūtni tik daudzās valstīs un šādi panākt tik lielu diversifikāciju, lai mēs varētu samazināt atkarību no ārējiem faktoriem. Tomēr ir svarīgi, lai būtu stabils pamats - vietējais tirgus - un tāpēc mēs tuvākajos divos gados plānojam dubultot pārstrādātā svaigpiena apjomu, kā arī nostiprināt savas tirgus pozīcijas gan piena, gan saldējuma segmentos Baltijas valstīs. Mūsuprāt, piena kvotu atcelšana ir vēl viens pozitīvs faktors.” (Ražošanas uzņēmums).

“Kopumā Latvija iet pareizajā virzienā. Nodokļi ir viens no izdevīgākajiem aspektiem. Tiesību sistēmas regulējums ir vājāks. Mūsu investori ir diezgan apmierināti ar saviem ieguldījumiem Latvijā. Jautājums ir, kā izmantot zināšanas un ieguvumus, kas mums ir Latvijā, lai izvērstu uzņēmējdarbību citās valstīs. Latvijā ir jābūt radošiem, lai izdzīvotu, un to mēs varam izmantot citos tirgos.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Investīciju klimats ir kļuvis nedaudz pievilcīgāks. ... Divi vai trīs šausmu stāsti var sabojāt kopumā labu sistēmu. Šajā ziņā ir uzlabojums. Pašreizējā valdība ir ļoti nesteidzīga attiecībā uz jebkurām izmaiņām un reformām. Faktiski reformas ir piepauzētas jau ilgāk par gadu. ES prezidentūra bieži tiek minēta kā viens no iemesliem; taču visu valsts politikas līmeņa aktivitāšu aizturēšana ES prezidentvalsts statusa dēļ ir nepareiza.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Es neredzu lielas izmaiņas. Mums vajadzēja vairākus gadus, lai izveidotu uzņēmumu, kas darbojas nevainojami; tas prasīja aptuveni septiņus gadus. ... Jā, mēs varētu investēt vēl, taču ir grūti atrast inženierus.” (Ražošanas uzņēmums).

“Domājot par investīcijām, mēs izvērtējam aviācijas vēsturi valstī, kā arī ekonomiku kopumā. Aviācija Latvijā bija diezgan veiksmīga nozare un valsts ekonomiskā izaugsme mūsu investīciju brīdī arī bija laba. Krīze bija sāpīga, taču mēs

pielāgojamies. Uzņēmumi un, līdz noteiktam līmenim, arī ministrija saprata mūsu problēmas un atbalstīja mūs. ... Mēs esam ieinteresēti palielināt ieguldījumus Latvijā. Lai gan sākumā mums bija zināma negatīva pieredze, mēs uzskatām, ka mēs esam pieredzējuši sliktāko un tagad varam pārvaldīt jebkura veida riskus. Līdzekļu pieejamība tomēr ir problēma.” (Pakalpojumu uzņēmums).

“Ģeopolitiskās situācijas dēļ investīciju pievilcība nav uzlabojusies. ... Mēs varētu ieguldīt vairāk, bet vispirms mums ir nepieciešams atrisināt akcionāru domstarpības. Mēs gribam arī gūt lielāku skaidrību par valdības plāniem - piemēram, gāzes nozarē: vai ir skaidra stratēģija 2017. gadam? Valdība vēlas, lai mēs investētu, bet pašai valdībai nav skaidras stratēģijas.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Negatīvas izmaiņas, konkurence ir palielinājusies, bet iztrūkst kvalificēta darbaspēka pieauguma. Grūti atrast piemērotus cilvēkus. Grūti paplašināties. Plāni būtu vērienīgāki, ja situācija darba tirgū būtu atšķirīga. Mūsu vajadzības ir saistītas ar trim jomām: IT prasmes (nodrošināt labus risinājumus mūsu klientu tehniskajām problēmām); valodu prasmes (jo tirgus ir Ziemeļvalstīs) un klientu apkalpošanas prasmes (mūsu klientiem ir svarīgi, kādu apkalpošanu sniedz palīdzības dienesta personāls).” (IT uzņēmums).

“Tā varētu būt nedaudz samazinājusies sakarā ar politisko nestabilitāti reģionā. ... Ir neliels potenciāls, lai paplašinātu mūsu tīklu, bet ne pārāk liels, jo mēs jau esam tirgus līderi. Mēs varētu ieguldīt biznesa centrā, bet arī tas ir atkarīgs no darbaspēka pieejamības.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Klimats noteikti ir uzlabojies pēdējos gados, un pievienošanās eirozonai ir apliecinājums tam. Šie apstākļi nav ideāli, bet tie nav ideāli nekur. Pievienošanās eirozonai nozīmē, ka esam izpildījuši kritēriju kopumu, un mēs esam izpildījuši to labāk nekā daudzas Rietumeiropas valstis.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Latvijas pievilcība attiecībā uz investīciju klimatu palielinājusies, tomēr tirgū ir bijuši daži satricinājumi, it īpaši - 2007.–2009. gadu krīze. Tolaik Latvija vēl nebija pievienojusies eiro. No ekonomiskā viedokļa, Latvijas valūta, lai gan fiksēta, sniedza nepieciešamo pamatu manevrēšanai attiecīgajos ekonomiskajos apstākļos. No vēl viena skatu punkta, likumi tika mainīti; efektivitāte kļuva īpaši būtiska pēc uzkarsušās ekonomikas un finanšu krīzes perioda. Tas tika uztverts nopietni, valdība ieviesa un īstenoja pienācīgas reformas, kas noveda pie diezgan strauja krituma Latvijas ekonomikā, bet beigu beigās arī nodrošināja diezgan strauju ekonomikas atveseļošanos.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Potenciāls nākotnes investīciju veicinātājs būtu ilgtspējīga tiesiskā bāze Eiropas enerģētikas politikas kontekstā. Kad tāda būs nodrošināta, uzņēmums investēs jaunās

tehnoloģijās, piemēram, viedo tīklu tehnoloģijā un decentralizētā sistēmā, kas nodrošinātu lielāku komfortu klientiem ne tikai gāzes tirgū, bet arī citās enerģētikas nozarēs. ... Nākotnē investīcijas veicinošie faktori būs atrodamī energoefektivitātē; tas ir saistīts ar mūsu nozari. Braucot pa Latvijas laukiem un pat lielajās pilsētās, piemēram, Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un Ventspilī, redzams, ka daudz ko var darīt attiecībā uz ēku energoefektivitāti - izolācija daudzos aspektos ir diezgan slikta, sākot ar logiem, jumtiem utt. Te mums ir nepieciešama labāka stimulu sistēma, lai veicinātu investīcijas energoefektivitātē. Kad klienti kļūs jutīgi attiecībā uz enerģijas taupīšanu, valdība vai vispārējais politiskais regulējums vairāk nodrošinās stimulu sistēmas, lai investētu šajā nozarē; es pieņemu, ka nākotnē šī būs diezgan pievilcīga uzņēmējdarbības nozare, kas uzlabos dzīves standartus. Energoefektivitātē, ja ņem vidējo patērētās enerģijas daudzumu uz vienu iedzīvotāju vai ekonomisko produktu, redzams, ka Latvija, tāpat kā Lietuva un Igaunija, pēc "Eurostat" datiem, atrodas apakšgalā. Šajā jomā varētu uzlabot daudz ko, bet, ņemot vērā vidējās mājsaimniecības vidējos izdevumus vai tērējamās ienākumus Latvijā, redzams, ka vieta manevram nav liela; šeit mums ir vajadzīgi īstermiņa risinājumi, lai iegūtu ilgtermiņa rezultātus." (Enerģētikas uzņēmums).

"Latvija ir pievilcīga valsts, lai tajā investētu, bet pastāv daži "sarkanie karogi". Apsverot iespējas šeit izveidot milzīgu rūpnīcu ar augstām tehnoloģijām un veikt lielas investīcijas, es vilcinātos. Lielākie faktori (sarkanie karogi): (1) pašreizējais ģeogrāfiskais stāvoklis, (2) resursi. Trūkst resursu - darbinieku ar nepieciešamajām prasmēm un zināšanām, un vēlēšanos strādāt. Kamēr valdība atteiksies saprast, ka mums ir nepieciešams importēt darbaspēku, demogrāfiskā situācija būs kritiska." (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

"Investīciju pievilcība ir palielinājusies pēdējos gados, piemēram, IT jomā, kas ir piesaistījis vairākus IT uzņēmumus. Tas ir bijis iespējams tāpēc, ka Latvijā ir laba IT infrastruktūra (ātrs internets, labs pārklājums, optiskais internets, u.c.). ... Attiecībā uz nozarēm: skandināvu kultūra un Skandināvijas finanšu sektors palīdzēja attīstīt finanšu sektoru Latvijā. "Teliasonera" palīdzēja attīstīt IT sfēru. ... Ja palielināsies uzticība Latvijai, palielināsies investīciju piesaiste." (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

"Latvija ir īstenojusi minimālo prasību līmeni uzņēmējdarbības veikšanai ("Latvija nav banānu republika"). Pievienošanās eirozonai bija pamudinājums uzlabojumiem. ... Minimālo prasību izpilde bija iemesls, kāpēc Latvijas kredītreitings nodrošināja iespēju aizņemties finanšu līdzekļus. Savukārt finanšu resursu pieejamība bija priekšnoteikums, lai piesaistītu investīcijas. ... Nodokļu likmes nav sliktas, bet Igaunijā reinvestīcijas netiek apliktas ar nodokli." (Enerģētikas uzņēmums).

"Pēdējā gada laikā izmaiņas nav novērotas. Pēc "Maxima" notikuma būvniecība ir kļuvusi lēnāka un sarežģītāka. Pirms traģēdijas process no zaļa lauka līdz uzbūvētai degvielas uzpildes stacijai aizņēma gadu; tagad tas aizņem 1,5-2 gadus. Mums jau ir

investīciju plāns tuvākajiem gadiem; investīciju apjoms būs tāds pats.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Latvija ir tikpat konkurētspējīga kā pērn. Tas, kas notika Ukrainā, ietekmēja cilvēku domas par valstīm, kas robežojas Krieviju. Nav notikušas būtiskas izmaiņu Latvijas konkurētspējā. Bet konflikts, iespējams, ietekmējis to, ka šis tas ir kļuvis lētāks - piemēram, iesaistīšanās izmaksas dažās jomās, tādās kā nekustamā īpašuma projekti, ir kļuvušas nedaudz zemākas, nekā tas bija pērn šajā laikā, un tas piesaista vairāk cilvēku. ... Tas, vai mēs turpināsim ieguldīt Latvijā, atkarīgs no izdevībām, kas radīsies. Mēs veiksīm ieguldījumus, kas uzlabos mūsu biznesu. Latvijā ieguldījumiem ir diezgan zems risks, taču nav arī milzīgu iespēju; bet ieguldīt vērts tomēr ir, tirgus šeit ir ļoti prognozējams. Pat ar visām ģeopolitiskajām izmaiņām un raizēm, te ir relatīvi stabili un droši. Salīdzinot ar attīstītajām valstīm, izdevumu līmenis ir daudz zemāks, un atdeve ir daudz lielāka. Mūsu darbinieku zināšanu līmenis, ja vien ir tikuši atrasti īstie cilvēki, ir ļoti labs - vienā līmenī ar Centrāleiropu. Ieguldījumu atdeve Latvijā ir ļoti laba.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Pievilcība nav īpaši mainījusies. Dažas lietas ir uzlabojušās, citas - pasliktinājušās (piemēram, demogrāfija).” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

5. Galvenās neatbilstības starp gaidām un realitāti, izdarot investīcijas

“Demogrāfiskā attīstība un emigrācija, mēs neparedzējām, ka tas notiks tik straujā tempā.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Mums nav bijis nekādu pārsteigumu un nav plaisu starp cerībām un realitāti.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Negatīvas atsauksmes no investoriem tranzīta nozarē, it īpaši attiecībā uz pārvaldību Rīgas un Ventspils brīvostās.” (Tehnoloģiju un IT uzņēmums).

“Ir jāseko strukturālajām reformām izglītības un veselības aprūpes jomā, kā arī tiesu sistēmā, kuras tika izziņotas finanšu krīzes laikā un pēc tās. Arī investīcijas vietējā vadībā ir ļoti svarīgas, lai panāktu biznesa rezultātus; vadībai būtu aktīvai un redzamai.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Negatīvu pārsteigumu raisa tiesību sistēma, tas, ka lietas tiek veiktas tik ilgi; daži tiešām dīvaini tiesas lēmumi. Sabiedrībai ir svarīgi, lai pastāv juridiska infrastruktūra, kas darbojas - tas rada stabilitāti un prognozējamību. Par šo problēmu jau bija dzirdēts, taču lielu pārsteigumu radīja tas, ka tā ir tik endēmiska. Pozitīvs pārsteigums: cilvēki ir diezgan atvērti un pārredzami. Viena refleksija - cilvēki apzinās savas vājās puses, bet viņi saka: tā ir mūsu mentalitāte, un nevēlas neko darīt

lietas labā. Viņi nesaprot dažu jautājumu nopietnību, sevišķi attiecībā uz ārvalstu investoriem.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Investīciju gaidas lielā mērā noteica brīvā tirgus pieejamība ES. Bet piensaimniecības nozarē tā nav bijusi piedzīvota, jo ES valstis aizsargā savu lauksaimniecības uzņēmējdarbību un darīs tā arī turpmāk. Latvijas valdība neko daudz nav darījusi, lai izmantotu zemu CO2 emisiju kā ieguvumu.” (Ražošanas uzņēmums).

“Latvijai nav bijušas lielas neveiksmes. Sākotnēji bija risks investēt Latvijā, bet mēs ņēmām to vērā. Nebija rietumu stila biznesa pieredzes, pastāvēja zināšanu neatbilstība, utt.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Vissimptomātiskākā problēma ir maksātnespējas process, kas šobrīd pārspēj jebko citu. Viss pārējais ir labi.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mums nebija ne jausmas, kādas juridiskajās cīņas mums būs jāiesaistās. Bet ne viss pieredzētais bijis negatīvs. Mēs esam pārceļusi dažas darbības no Lietuvas šurp un veiksim tirdzniecību no šejienes. Mēs labprāt pārvērtējam darbību un ieguldām vairāk naudas, ja rodas attiecīga iespēja; mēs turam mūsu prātus atvērtus.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Es gribētu minēt cilvēkus. Nākot no Rietumeiropas, dažreiz ir atšķirīga izpratne, varbūt ne pilnīgi atšķirīga, tomēr - ir cits skatījums par to, ko cilvēki domā un dara. Dzīves pieredze un biznesa pieredze Rietumeiropā ir attīstījusies ilgāk nekā gadsimta garumā, bet jaunajās dalībvalstīs, piemēram, Latvijā, bija jāizstrādā jauns domāšanas veids aptuveni 20 gadu laikā. Dažreiz rietumnieku cerības ir sarežģītas un pārāk lielas. Un tad jūs nonākat pie izpratnes, ka ne visu iespējams īstenot tik ātri. Vispirms ir jāsatiek cilvēki, jāsaprot, ko viņi ir pieredzējuši, kādas ir viņu iespējas un pēc kā viņi tiecas. Lai sasniegtu vēlamo, jā sāk ar domāšanas izmaiņām, un dažreiz vajag atkāpties atpakaļ, ja ir pārāk ātri aizskriets uz priekšu. Izmaiņas domāšanā ir viens no galvenajiem jautājumiem, satiekoties dažādām kultūrām un realitātēm. Dažu pēdējo gadu laikā izglītības sistēma ir kļuvusi līdzīgāka ES, un tāpat arī - gaidas biznesa vidē. Tā vairs nav tik liela problēma kā pirms 10 gadiem. Tomēr mentalitāte, vēsture un dzīves standarti ir atšķirīgi; tas jāņem vērā, ja vēlas attīstīt uzņēmējdarbības modeļus un idejas nozarē.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Attiecībā uz valsts iekšējo attīstību nav būtisku plaisu starp gaidām un realitāti. Krīzes laikā visi atkārtoti izvērtēja tirgus attīstību. Lielākās novirzes ir tirgus attīstības skaitļos. Mūsu investoriem jāpiecējas, ka viņi kļuva par lielāko spēlētāju tirgū vēl pirms krīzes. Krīze sakrita ar "Lattelecom" monopola iestāšanos. Lielākā novirze bija tajā, ka pēc digitālās televīzijas ieviešanas izplatīšanas izmaksas pieauga 5 reizes, ko mēs negaidījām. Tāpēc ka loģika ir tāda: palielinot pārraidāmo kanālu skaitu,

izplatīšanas izmaksām būtu jāsamazinās. Piemēram, Lietuvā un Igaunijā izplatīšanas izmaksas samazinājās.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“2008. gada krīze radīja lielāko plaisu starp gaidām un realitāti. Lielākā daļa apjomīgo investīciju bija veiktas pirms tās, daļa investīciju - burtiski gadu iepriekš. Nevienš negaidīja to, kas notika 2008. gadā, tas bija šoks. Izvērtējot investīcijas lineāri, mēs pārmaksājām par dažiem iegādātajiem biznesiem, tāpat kā daudzi citi. Neesam pilnībā atguvušies no 2008. gada ietekmes, nevis mūsu darbības dēļ, bet vienkārši tāpēc, ka peļņas robežas saruka, konkurence palielinājās. Kopējais vīna un alkoholisko dzērienu nozares apjoms vērtības ziņā nav atgriezies iepriekšējā līmenī; apjoma ziņā tas ir tāds pats. Tas ir tāpēc, ka krīzes laikā mazumtirgotāji sanāca kopā un izveidoja lielākas grupas, "Rimi", "Maxima", "Iki" kļuva spēcīgāki un paņēma lielāku peļņas daļu no pamata tirgus.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Sākumā nekas nelikās neiespējami, neviens, piemēram, neparedzēja negatīvo demogrāfisko situāciju. Varbūt neatbilstība ir attiecībā uz valsts sakārtošanu juridiskā nozīmē, uz tiesiskumu - tas notiek daudz lēnāk, nekā būtu vajadzējis. Finanšu krīze - mēs nopelnījām naudu, bet arī ieguvām nevajadzīgus īpašumus. Bet tas tāpat bija arī citiem - piemēram, bankām. Es atceros vienu rakstu, kurā bija teikts, ka Latvija drīz panāks Vāciju. Cilvēki ticēja, ka 8% IKP pieaugums ir lielisks un ilgtspējīgs, un ka Latvija ātri panāks izlīdzinājumu.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

6. Latvijas neizmantoto iespēju izvērtējums

- **Nozarei specifiskās (tūrisms, medicīnas / farmācijas rūpniecība / finanses, u.c.)**

“Tūrisms attīstās un turpinās attīstīties. Latvijai ir infrastruktūra un potenciāls, lai paplašinātos. Attiecības attiecībā uz austrumu robežām uzlabosies un tā ir priekšrocība. Tūrisms būtu jāpaplašina arī ārpus Rīgas.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Medicīnas / farmācijas rūpniecībai ir iespēja paplašināties. Latvijā tam ir labs pamats, labas tradīcijas un potenciāls.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Mums ir, piemēram, liels daudzums nerezidentu noguldījumu, salīdzinot ar Igauniju un Lietuvu. No tā pašlaik nav nekāda būtiska labuma. Bet mums ir jādomā par to, kā izdarīt, lai šī nauda strādātu valsts labā. Varbūt varētu attīstīt kādus specifiskus finanšu vai profesionālos produktus? Līdzīgi kā gadījumā ar "Uralchem".” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Pārtikas un dzērienu nozarē vēl ir daudz potenciāla. Arī lauksaimniecībā - var redzēt, ka pastāv daudz nepielietotu zemes gabalu, kuri tiek izmantoti tikai, lai saņemtu ES subsīdijas. Farmācijā ir arī potenciāls.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Pašreizējās nozarēs ir potenciāls uzlabot pievienotās vērtības līmeni. Pārtikas ražošanā ir biznesa centru potenciāls. Palielināt eksportu. Finanšu nozarē - apkalpot Eiropas austrumu daļu (Krieviju). Digitāli, uz eksportu orientēti IT pakalpojumi.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Lauksaimniecība bija interesanta pirms krīzes un būs atkal; tuvākajā nākotnē to būs vērts finansēt.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Ir potenciāls lauksaimniecībā produktiem ar augstu pievienoto vērtību (eko pārtika u.c.), bet Latvijas lauksaimnieki vēlas būt maza mēroga, viņiem nepatīk sadarboties. Ekoloģiskā lauksaimniecība ir iespēja. Radīt materiālus / produktus ar pievienoto vērtību. Augstajām tehnoloģijām ir potenciāls. Pastāv labi piemēri, kā latvieši ir radījuši vairākus labus produktus (piemēram, "airdog"), bet uzņēmumi atstāj Latviju, tiklīdz tie kļūst veiksmīgi. Tāpēc Latvijai ir jāizdomā, kā tos paturēt šeit.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Inovatīva ķīmija (Organiskās sintēzes institūts) (ne masveida ražošana).” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Kino, skaistumkopšana, medicīna, ražošana.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Lauksaimniecībai piemērota zeme, lauksaimniecības zemes izmantošanai ir potenciāls. Farmācijai ir arī potenciāls.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Latvija ir bijusi veiksmīga lauksaimniecībā, bet jaunais likums par zemes īpašumtiesībām novērsīs jebkādu jaunu ārvalstu investīciju iespēju, kas radīs postu. Brīnos, ka tas nav ieguvis lielāku publicitāti. Tas bija muļķīgs un populistisks gājiens. Mums jābūt konkurētspējīgiem. Populisms šeit ir dzīvs un izplatīts.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Cilvēki / cilvēkresursi / zināšanas / izglītība**

“Jauni un radoši uzņēmēji ir uzskatāmi par vēl vienu jomu, kurā es redzu Latviju attīstāties. Radošums ir jāizmanto, lai radītu lielāku pievienoto vērtību, piemēram, koksnes ražošanā, un tas ir jāsasaista ar nozari.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Izglītībai un pētniecībai ir potenciāls Latvijā - lai radītu produktus ar pievienoto vērtību.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Laba izglītība, valodu prasmes.” (Ražošanas uzņēmums).

“Izglītībai, augstākā līmeņa izglītības shēmām (ir attīstības potenciāls); meklēt jaunas Latvijas zinātniskā potenciāla izmantošanas iespējas.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Padomju Savienība iznīcināja vairākas paaudzes attiecībā uz uzņēmējdarbību. Tomēr latvieši ir strādīgi un gudri.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Latvieši nav pietiekami oportunistiski; trūkst mentoringa, cilvēki baidās uzsākt savu biznesu, jo baidās, ka cietīs neveiksmi. Ideja, ka, ja man jāmaksā nodokļi, man tas nebūs izdevīgi, ir ļoti noturīga. Kad latvieši veic uzņēmējdarbību, viņi nedomā par to ilgtermiņā. Cilvēki, kuri ir oportunistiski, vienkārši vēlas ātru peļņu. Pietrūkst labas biznesa domāšanas. Privatizācija: mēs pārāk ātri izpārdevām nepareizās rokās (teorija, ka ātri jāpārdod uzņēmumi tādu biznesmeņu rokās, kas spēj panākt, lai uzņēmums sākt darboties.” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“To cilvēku atgriešanās, kuri ir aizbraukuši pēdējos gados.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

- **Vide, lai veiktu uzņēmējdarbību**

“Rīga ir dabisks centrs un vārti uz citām valstīm, bet šī priekšrocība nav pilnībā attīstīta. Biznesa mezgls, laba, rekreācijai piemērota daba. Jāizmanto vides potenciāls.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“(Latvijai vajadzētu būt) līdzīgākai Šveicei, tikai austrumu virzienā. Latvija joprojām ir ar neredzamu reputāciju, īpaši attiecībā uz tiesisko vidi.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Nav jēgas veidot lielas rūpnīcas Kuldīgā. Tur nav cilvēku, nav dzelzceļa, tā ir tālu no ostām. Ir jādomā reālistiski.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Pietrūkst patriotiskas domāšanas visos līmeņos; ideja strādāt valsts labā, nevis tikai pašu labā.... Laba pārvaldība valsts uzņēmumos ir vēl viena joma ar potenciālu.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Mēs neesam izmantojuši iespēju izmantot Latviju kā alternatīvu Šveicei vai Kiprai. Tā varētu būt nozīmīga stratēģija. Mēs varētu nodrošināt režīmu attiecībā uz uzņēmumiem, kas ir ieinteresēti atrasties pie robežas ar Krieviju. Bet mēs to paši sabojājam, tas ir, valdība.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Neredzu, ka attīstītos ideja par tranzīta mezglu starp austrumiem un rietumiem un dienvidiem un ziemeļiem. Latvija jau ir tranzīta mezgls, bet nav redzams, ka tas attīstītos.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Turpināt attīstīt pasākumus, kas vērsti pret naudas atmazgāšanu. Jāpārlicinās, ka tie tiek efektīvi piemēroti, ņemot par paraugu labākos piemērus no citām valstīm. Latvija varētu būt efektīvs portāls fondiem.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Latvijas kā transporta mezgla attīstība; vajag vairāk saskaņot ostu stratēģijas, lai padarītu tās konkurētspējīgākas. Transporta jomā nepieciešama lielāka efektivitāte.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mums ir milzīgs potenciāls - jūra un piekraste. Kāpēc mēs nepārņemam labu praksi no ārvalstīm? Latvijas likumi liek šķēršļus - vajadzētu būt iespējamam rīkoties daudz vieglāk.” (Ražošanas uzņēmums).

“Tranzīts - arī atkarīgs no ģeopolitikas. Es neesmu eksperts tranzītā, bet es domāju, ka to var izmantot tik daudz, cik tas tiek atļauts.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

- **Pozicionēšana**

“Latvija tiek izmantota kā vārti uz austrumiem, bet es nezinu, kāds tam ir nākotnes potenciāls.” (Enerģētikas uzņēmums).

“... atšķirībā no Igaunijas vai Slovākijas, Latvijai nav savas īpašas nišas, ar ko to padarīt slavenu.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Mēs atgriežamies pie jautājuma par Latvijas tēlu. Nav skaidrs, ko mēs kā valsts gribam sasniegt. Visi zina, kādas ir mūsu problēmas, bet nekas īsti nemainās. Iespējams, mums būtu jānomaina politiķi, kā arī valsts ierēdņi. Ir nepieciešamas izmaiņas dinastijās. Un tām jābūt pamatīgām izmaiņām. Mums arī vajadzētu veicināt ideju, ka jāsakārto sistēma (kaut kādu iemeslu dēļ visi lielie projekti noiet greizi - e-sistēmas, vilcienu iegāde, bibliotēka). Atbildes nav, bet neviens pat arī nemeklē atbildi uz to, kāpēc mēs civildienesta līmenī netiekam galā ar nevienu vērienīgu projektu. Iespējamais iemesls varētu būt īpašumtiesību izjūtas trūkums (arī problēmas ar pilnvarām un atbildību).” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Latvijai vajadzētu izcelt sevi Lietuvas, Igaunijas un citu valstu vidū. Tranzīts, loģistika varētu izcelt Latviju starp citām valstīm.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

- **Sociālie jautājumi**

“Apdrošināšana joprojām ir tirgus, kas jāattīsta. Cilvēki nav pieteikami apdrošināti.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Sociālā politika un attīstības tipa banku vide ir augoša joma (Hipotēku banka un ALTUM), taču, izmantojot attīstības bankas, es gribētu redzēt daudz lielāku konvergenci starp bankas sociālo politiku un finanšu politiku. Tas palīdzētu lauku apvidos, palīdzētu veidot (atšķirīgās kreditēšanas un nodrošinājuma dēļ) tādu dzīvesveidu, kas palielinātu ienākumus uz vienu iedzīvotāju, un pakāpeniski varētu mainīties attiecība starp dzīves dārdzību un ienākumiem uz vienu iedzīvotāju (kas ir viens no emigrācijas iemesliem). Ienākumi uz vienu iedzīvotāju ir salīdzinoši nelieli, taču dzīves izmaksas ir augstas, salīdzinot ar citām valstīm Centrāleiropā.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

- **Citi jautājumi**

“Mums vajadzētu aug daudz ātrāk, izaugsme 2-2,5% robežās nav pietiekama. Netrūkst visādu kavēkļu, taču mums jāaug pietiekami ātri, lai mūsu algas palielinātos pietiekami ātri. Bet tās nedrīkst pieaugt straujāk nekā produktivitāte.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

“Atbalsta biroju piesaiste notiek neveiksmīgi. Mums vajadzētu noskaidrot, tieši ko Viļņa spēja izdarīt.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

7. Ieteikumi, kā informēt, ka Latvija ir laba vieta investīcijām: dalībnieki un metodes

“LIAA ir diezgan efektīva šajā jomā. Tai ir nepieciešamā kompetence galvenajās jomās, tā varētu turpināt paplašināties un kļūt aprīkota ar labākiem instrumentiem.” (Nekustamā īpašuma uzņēmums).

“Var veidot kampaņas. Bet drīzāk vajadzētu strādāt, lai izmainītu domāšanas veidu. Mums vajag atrisināt problēmas (par kurām liecina mūsu rādītāji globālajā konkurētspējas indeksā, "Doing Business" reitingā, u.c.); valdībai ir jānosaka kā prioritāte tas, ka mēs ieņemam pienācīgu vietu starptautiskajos reitingos, "Doing Business" un citos, un jārunā par to. ... Cilvēkiem jātīc Latvijai. Ja Latvijas iedzīvotāji uzskatīs, ka Latvija ir laba valsts, kurā investēt, viņi runās par to. Ja mēs skatāmies uz Latvijas rādītājiem starptautiskajos indeksos, tie ir diezgan labi. Ja es būtu premjerministrs, es izvirzītu mērķi panākt, lai Latvijai būtu labi starptautiskie rādītāji un, ja uz to liek uzsvāru, tas nav tik grūti panākams. Un runāt par to. Tad tam būs rezultāts. Es neticu reklāmas kampaņām. Ir jāizmaina cilvēku domāšana veids un jāpanāk, lai investori jūtas šeit gaidīti.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Privātajiem uzņēmumiem un publiskajam sektoram vajadzētu kopīgi runāt par to, ka Latvija ir laba vieta investīcijām. Daudzos gadījumos privātais sektors ir gatavs to darīt, bet publiskā sektora loma ir ļoti kritiska attiecībā uz to, kā tas tiek darīts.” (Ražošanas uzņēmums).

“Tā noteikti ir jāorganizē kaut kādā veidā. Mums ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, kam ir filiāles dažādās valstīs. Ir svarīgi atrast mums piemērotākos tirgus un tad koncentrēties uz tiem, būt mērķtiecīgākiem. Viss ir atkarīgs attiecībām; sastapšanās personiskā līmenī; Latvijai ir vajadzīgi labi biznesa vēstnieki. ... Latvijas konkurences priekšrocība ir gudri, strādīgi cilvēki ar pareizo attieksmi. Latvija var kalpot kā vienotājs: tajā ir pārāk mazs tirgus pats par sevi, bet to var izmantot par atspēriena punktu, jo cilvēki šeit runā daudzās valodās un ir gatavi mācīties. Labs platforma, no kuras paplašināt uzņēmējdarbību uz citām valstīm. Arī infrastruktūra ir laba.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Valdība un vēstnieki būtu atbilstīgi. Lai gan valdībai ir neliela loma šajā ziņā. Labākā reklāma ir no mutes mutē; tas, ko uzņēmēji pastāsta cits citam. Latvija ir jāattīsta veiksmes stāsti mājās un šie stāsti izplatīsies ārpus robežām.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Zemu darbaspēka izmaksu valsts.” (Ražošanas uzņēmums).

“Varētu būt vēl divas lietas, ko mēs varētu darīt - pirmkārt, ātra un efektīva privatizācija (piemēram, telekomunikācijās, loģistikā, mežsaimniecībā). Ar to saistīti daži riski, bet tie ir viegli pārvaldāmi. Un, otrkārt, esošos investorus vairāk varētu izmantot kā resursu - to peļņa salīdzinājumā ar sākotnējo ieguldījumu ir nesamērīgi liela. Un ir daudz pozitīvu aspektu attiecībā uz Latviju: dzīves līmenis ir augsts (sociālie pakalpojumi, veselības aprūpe, relaksācijas iespējas, u.c.).” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra dara labu darbu. Tā ir atsaucīga pret investoru vajadzībām. Tā ir noderīgs instruments, un tās nozīmi nevajadzētu mazināt. Katrai ministrijai ir jāatbalsta ārvalstu investīcijas, kas saistītas ar tās būtību un darbības jomu. Vajadzētu sniegt atbalstu investoriem vismaz komunikācijā. ... Ideālā gadījumā, ierakstot Latvijas vārdu interneta meklētājā, nevajadzētu uzdurties sliktiem stāstiem par investīcijām un investoriem Latvijā. Ja ar investīcijām saistītās problēmas tiks risinātas pārredzamā veidā, tā būs labākā reklāma Latvijai.” (Pakalpojumu uzņēmums).

“Uzmanība būtu jāpievērš cilvēkiem, kuri zina valodas un ir labi izglītoti. Rīga kā Eiropas kultūras galvaspilsēta bija laba iespēja, bet vēstījumu paust neizdevās. No šī viedokļa regate "The Tall Ships Races" Rīgā 2013. gadā bija daudz labāks pasākums. ... Izteikti līderi valstī arī varētu būt labi vēstnieki, tāpat - veiksmīgi uzņēmēji. ... Arī emigrējušie latvieši varētu būt labi komunikatori. Vienīgā problēma ir tāda, ka latvieši ir ļoti rezervēti.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Elementāras sabiedriskās attiecības par to, ko Latvija ir sasniegusi samērā īsā laika periodā. Tas ir tas, ko valdība var darīt, un ārvalstu investori arī.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Man ir darba pieredze ar LIAA un līdzīgām institūcijām Lietuvā un Igaunijā. LIAA pēdējo gadu laikā ir uzlabojusi savu darbu, taču joprojām dažreiz sajūtama zināma augstprātība, uzskats, ka Latvijā viss ir kārtībā, mums ir investori un viņi nāks vēl. Būtu vērts pamācīties profesionalitāti no Lietuvas kolēģiem, to, kā tie stāsta investoriem Lietuvas labās ziņas, kā informē par Lietuvas priekšrocībām un pievilcību. Dažreiz tas robežojas ar to uzmācību, bet viņi cenšas pārbaudīt, vai ir vēl kāds, kas vēlas investēt Lietuvā. Lietuviešu komunikācija un darbošanās ir etalons, viņi ir līderi Baltijā. ... Latvijai vajadzētu uzlabot saziņu ar investoriem, padarīt spēles noteikumus skaidrākus un pārredzamākus, lai ārvalstu investoriem, it īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, būtu vieglāk un vienkāršāk investēt šeit; un radīt viņos sajūtu, ka viņi šeit ir gaidīti.” (Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Investoriem, kuriem šeit ir veiksmīgi ieguldījumi, vajadzētu pastāstīt savu stāstu, kam vajadzētu būt visnotaļ racionālam. Valdībai neviens īsti netic, tāpēc tā nebūs labākais komunikators. Vairāk būtu jādara ārlietu ziņā, identificējot uzņēmumus, kas būtu ieinteresēti Latvijā, un uzrunājot tos (noteiktus investorus noteiktās jomās).” (Tehnoloģiju un komunikāciju uzņēmums).

“Esošie investori ir labākie komunikatori: viņu veiksmīgākie gadījumi (piemēram, atrisinot kaut ko, paplašinoties, u. tml.), ir stāsti, ko vērts pastāstīt. Arī vietējo iedzīvotāju veiksmes stāstus, ja tādi ir. Ir jābūt tādiem gadījumiem, un kādam ir ar to jānodarbojas.” (Finanšu un juridisko konsultāciju uzņēmums).

“Mums ir LIAA un POLARIS. LIAA ir video, kas stāsta par pieciem Latvijā ieguldījušu investoru biznesa gadījumiem. Šo video vajadzētu rādīt arī Latvijas TV; es uzzināju par šāda video eksistenci, tikai piedaloties Latvijas biznesa delegācijas vizītē Somijā kopā ar prezidentu.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Ja jūs jautājat par īstermiņa iespēju - visefektīvākā ir likt ārzemniekiem interesēties par Latviju. Ir būs dažās tikšanās ārvalstīs, bet ārpus tā nav nekādu lielu sasniegumu tajā, kā tiek uzrunāti cilvēki, radīta interese. Es teiktu, tehnoloģiju un iekārtu izstādes ir vieta, kur uzņēmums varētu sākt interesēties un redzēt izmaiņas. Bet, lai ieguldītu, ir nepieciešams kas vēl. Ir jābūt reklāmām. Piemēram, stāstot par dažādiem labumiem, kas būtu, investējot Latvijā - izglītotiem cilvēkiem, algām, nodokļu atlaidēm. Es ar prieku varētu ielūgt viesus - te ir patīkama lidosta, izklaides iespējas, parki u.c. Bet ārpus tā nav nekā.” (Ražošanas uzņēmums).

“Attiecībā uz LIAA – būtu jāievēro zināma rotācija. Ir daudzi pozitīvi piemēri, kā veicināt Latvijas tēlu, - mums vajadzētu izmantot tos. Piemēram, Facebook lapas “I

love Latvia” un “I love Riga” ir lieliskas. ... Vajag pozitīvus stāstus un piemērus. LIAA mums (kā lielākajam investoram) būtu varējusi lūgt, lai mēs sniedzam prezentāciju par dalīto pakalpojumu centriem, un mēs ar prieku to darītu, turklāt par saviem līdzekļiem. Mēs nevaram darīt darbu LIAA vietā, bet mēs ļoti labprāt sadarbotos un iesaistītos. Kopumā, privātie uzņēmumi būtu jāiesaista vairāk. Jābūt uzaicinājumam komunicēt.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Singapūra šajā sakarā paveica ļoti interesantu darbu. Tajā bija integrēta mārketinga kampaņa valstī - iekšējā un ārējā. Tika stāstīts par valsti un tās pievilcīgajiem aspektiem gan viscaur valsts iekšienē, gan starptautiskajā sabiedrībā. Lai to paveiktu, viņi sadarbojās ar labākajām reklāmas aģentūrām visā pasaulē, un iztērēja diezgan daudz līdzekļu. Šī viņu pieeja ir ļoti svarīga valsts stratēģijas sastāvdaļa. Latvijas uzdevums būtu saprast, ka tai jābūt valsts stratēģijai, kas pirmām kārtām integrētu visus nodomus un plānus ar mērķi piesaistīt uzņēmējus un veicināt cilvēku atgriešanos valstī. Piemēram, Singapūra veica lielus ieguldījumus un attīstīja biotehnoloģijas nozari. Viņi radīja universitāti, importēja labākos šīs jomas speciālistus no visas pasaules, izdeva daudz naudas un 10 gadu laikā bija radījuši pasaules klases centru. Un tas, kā viņi stāstīja par to, bija satriecoši. Tas tika darīts profesionāli universitātēs un skolās, un caur uzņēmumiem gan valstī, gan starptautiskā mērogā, un izmantojot ierastās sistēmas, vai tā būtu prese vai sociālie mediji, u.c. Tas viss bija integrēts, savienots kopā un savstarpēji saistīts, un tieši tas pietrūkst Latvijai: pašlaik nekas nav saistīts, informēšana notiek fragmentāri. Ir maza, jauka kampaņa par to, kā Latvijā var pavadīt rāmas, atslābinošas brīvdienas; ideja ir pievilcīga, un tajā virzienā varētu vēl daudz ko darīt. Bet tam nav nekāda sakara ar uzņēmējdarbības sabiedrību. Latvijai vajadzētu ieguldīt sadarbībā ar kādu ļoti labi pazīstamu starptautisku reklāmas kompāniju, lai izstrādātu labākās idejas, kā piesaistīt biznesu valstī. Bet jāspēj arī attīstīt biznesa lietas. ... Piemēram, attiecībā uz latviešiem, kas atgriežas valstī: holandietis, kas ir strādājis ārzemēs un atgriezies Nīderlandē, pirmos 10 gadus saņem nodokļu brīvdienas par pirmajiem 30% no saviem ar nodokli apliekamajiem ienākumiem. Šādi tiek veicināts, lai cilvēki atgriežas atpakaļ. Viņi vēlas atgūt šos cilvēkus, jo tie ārvalstīs pelna vairāk naudas nekā mājās, un atgriežoties viņi savu nopelnīto atved līdzī. Atgriezušies viņi ienes savu pieredzi, viņi uzsāk biznesu, viņi attīstās un iegulda šos 30%, kurus viņi būtu samaksājuši nodoklī. Tamlīdzīgus piemērus vajadzētu apsvērt arī Latvijai. Singapūrā, ja cilvēks daudz ceļo, viņš maksā nodokļus tikai par laiku, kurā viņš ir atradies valstī. Tas veicina reģionālo centru izveidi, ko Latvijā būtu reālas iespējas darīt - kļūt par reģionālo pakalpojumu centru Skandināvijas tirgiem, kā arī Baltijai. Bet tam ir nepieciešami labi darbinieki un vēlme atrasties šeit; Singapūrā nodokļu sistēma ir ļoti atšķirīga, visiem ir vienāda nodokļu likme.” (Ražošanas/ vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmums).

“Tam vajadzētu būt biznesam, kas piesaistītu citus uzņēmējus investēt jēl kur. Tas nav kaut kas tāds, ko būtu jākontrolē vai jāpārvalda valstij. Uzņēmējdarbības pārstāvjiem būtu jāuzņemas vadošā loma, piemēram, redzot, ka iespējama sinerģija starp dažādiem biznesiem, kas atrodas šeit un kas varētu ienākt ar līdz ar ārvalstu

investoriem; [Latvijas] mārketingš - nosprausts vienošanās ietvaros - būtu uzņēmēju rokās. Labākais mārketingš būtu pelnoši uzņēmumi. Tas varētu darīt, piemēram, tirdzniecības kameras vai FICIL; FICIL ārzemēs varētu veikt mārketingu, kura adresāts būtu ārvalstu investori. Valsts to varētu sponsorēt vai atbalstīt. Atbalsts varētu būt, rīkojot ikgadējas tikšanās, kur piedalītos investori un tirdzniecības kameras; tajās varētu nākt klajā ar kopīgiem viedokļa ziņojumiem par svarīgākajām investīcijām Latvijā. Labākais mārketingš ir tas, kas notiek mutiskā saziņā, sarunā starp vienu biedru un otru.” (Uzņēmums finanšu un banku nozarē).

“Ja jūs dodaties uz semināru / izstādi, kurā kāds stāsta, ka, piemēram, Bulgārija ir laba valsts investīcijām, tas neizklausās ļoti uzticami. Bet kad es devos uz turieni (Bulgāriju), es redzēju un sajutu valsti, un tieši tas bija tas, ko man palīdzēja pieņemt lēmumu investēt tur. ... Aiciniet potenciālos investorus uz Latviju un, piemēram, piedāvājiēt tiem trīs dienu programmu Rīgā, lai viņi var redzēt un sajūt pilsētu, valsti. LIAA vajadzētu būt institūcijai, kas nodarbojas ar to. Mums Latvijā esam bijuši jau 25 gadus, bet cilvēki, kas atbild par investīcijām, joprojām vēlas ierasties un redzēt, kur lietas notiks un kur tiks ieguldīta nauda.” (Enerģētikas uzņēmums).

“Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra ir viens no galvenajiem faktoriem. Piedalījos divos darījumu braucienos (uz Filadelfiju un Ziemeļīriju). Viņiem jāturpina to darīt, izmantojot oficiālos kanālus - goda padomes, integrāciju ar ārzemju latviešiem; visas pasaules valstis to dara; mums ir milzīgs daudzums veiksmīgu cilvēki, mums ir jāsaprot, kā mēs varam izvērst no tā ieguvumus. To varētu darīt attīstības aģentūra vai līdzīga struktūra.” (Nekustamā īpašuma/ ražošanas uzņēmums).

Atsauces

T. Putniņš un A. Sauka (2015). Baltijas valstu ēnu ekonomikas indekss 2009-2014. Rīgas Ekonomikas augstskola, Ilgtspējīga biznesa centrs, Latvija.

1. pielikums: Temati, ko jāturpina apspriest attiecībā uz faktoriem, kas potenciāli ietekmē Latvijas konkurētspēju

Tēma	Apakštemati apspriešanai	Kvantitatīvā daļa
Ekonomika, iestādes un politika Ārējie faktori	<i>Uzņēmējdarbību regulējošie noteikumi & pārvaldība</i> -Negaidīti grozījumi Komerclikumā -Negaidīti grozījumi Civillikumā -ES direktīvas / normatīvie akti, kas var ietekmēt komerciālās iespējas Latvijā -Muitas sistēmas efektivitāte un pārredzamība - Birokrātija <i>Ar uzņēmējdarbību saistīto nodokļu režīms</i> -Nodokļu režīms kopumā, salīdzinot ar kaimiņvalstīm -uzņēmumu ienākuma nodokļa likme -Nodokļu sloga salīdzinājums ar kaimiņvalstīm -Sociālo nodokļu samazināšana -Darba devēja un darba ņēmēja sociālās apdrošināšanas iemaksu proporcijas mainīšana -Nodokļu sloga izaugsme -Progresīva iedzīvotāju ienākuma nodokļa sistēmas ieviešana -PVN pamatlikmes samazināšana un / vai zemāka PVN likme galvenajām patēriņa precēm -Nodokļu politikas konsekvence (spēles noteikumi)	Lūgums sarindot, kurus likumus būtu vissvarīgāk pārskatīt/ievieš Lūgums noteikt nodokļa režīma izmaiņu prioritātes
Infrastruktūr	- Ceļi	Lūgums sarindot valsts

a	- "Rail Baltica" - Tranzīta loma - Loģistikas risinājumi	infrastruktūras projektus pēc prioritātes
Demogrāfija / izglītība	- Jaunu, ar spožu prātu apveltītu cilvēku zaudēšana - Darbaspēka pieejamība kopumā - Darbaspēka efektivitāte - -Kā noturēt labus darbiniekus (ārējie) -Kā tikt galā ar kvalificēta darbaspēka trūkumu un ar to saistītajām augstajām izmaksām (ārējie) -Nekvalificēta darbaspēka trūkums un ar to saistītās augstās izmaksas (ārējie) -Kā noturēt labus darbiniekus (iekšējie) -Darbinieku produktivitātes uzlabošana (iekšējie) -Imigrācija, "jo vairāk, jo labāk"	Lūgums sarindot darbaspēka attīstības aktivitātes: • Profesionālā izglītība • Pār kvalificēšana • Nekvalificēta darbaspēka importēšana • Pār kvalificēšana
Demogrāfija / veselības aprūpe Ārējie un iekšējie faktori	<i>Novecošana un pensiju problēma</i> -Kā nākotnē finansēt pensijas, samazinoties darbaspēkam -Darbaspēka saglabāšana -Labākās iespējas medicīnā reģionos -Kā pareizi strukturēt valsts apdrošināšanu, lai darba devējs varētu būt pārliecināts par darbinieku drošību, bez raizēm par saslīmšanu -Krāpniecisku slimības atvaļinājumu novēršana	Lūgums sarindot aktivitātes, kas saistītas ar pensiju problēmas risināšanu
Tehnoloģija Ārējie un iekšējie faktori	- Inovācijas - Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā - Kļūšana par inovāciju centru Baltijā - Kā panākt, lai gaišākie prāti ir Latvijā, nevis MIT / Kembridžā / Silīcija ielejā	Lūgums sarindot galvenās jomas tehnoloģiju attīstībā
Uzņēmējdarbības prakse	- Ēnu ekonomikas prakse - Sadarbība / komunikācija starp politikas veidotājiem un uzņēmējiem Latvijā	

2. pielikums: Īsumā par uzņēmumiem / ārvalstu investoriem Latvijā, kuri piedalījās pētījumā

"Balta"/"PZU"

Pēc PFSA sniegtās informācijas, "PZU Grupa" ir viena no vecākajām un lielākajām Polijas apdrošināšanas uzņēmumu grupām parakstīto prēmiju ziņā, kas piedāvā plašu apdrošināšanas un finanšu produktu klāstu. PZU iegādājās "Baltu" 2014. gadā. "Baltā" strādā vairāk nekā 540 darbinieku.

"Bosch"

Vācijas inženiertehnikas un elektronikas uzņēmums 1993. gadā nodibināja meitas uzņēmumu Latvijā un pašlaik te nodarbina 56 cilvēkus. "Robert Bosch SIA" ir vairumtirdzniecības uzņēmums, kas pārstāv elektroinstrumentus, siltumtehnikas zīmolus "Junkers" un "Buderus", automobiļu tehniskās apkopes un diagnostikas tehnoloģiju produktus, un drošības sistēmu produktus.

"Bucher Schoerling"

"Bucher Group" ir globāls uzņēmums ar saknēm Šveicē; tas ražo ekonomiskas un modernas, dažādām vajadzībām paredzētas, iekārtas un ierīces. 2004. gadā uzņēmums atvēra filiāli Latvijā, kur tas ražo transportlīdzekļu detaļas, kā arī un nodrošina "Bucher Schoerling" Austrumu piegādes tīkla vadību; tas nodarbina vairāk nekā 100 cilvēku.

"Cytec Latvia"

"Cytec Industries Inc." ir globāls tehnoloģiju līderis speciālo ķīmisko vielu un materiālu ražošanā. 2010. gadā "Cytec" Rīgā izveidoja savu dalīto pakalpojumu centru, kurā strādā vairāk nekā 150 darbinieku.

"Ernst & Young"

"Ernst & Young" ir viens no vadošajiem revīzijas, nodokļu, vadības un darījumu konsultāciju pakalpojumu sniedzējiem pasaulē. Uzņēmums Latvijā darbojas kopš 1992. gada un nodarbina 170 cilvēku.

"Eversheds International Limited"

Zvērinātu advokātu birojs "Eversheds Bitāns" 2008. gadā kļuva par pasaules vadošā advokātu biroja „Eversheds” tīkla dalībniekiem; tas sniedz juridisku palīdzību visās ar komercdarbību saistītās tiesību nozarēs. Pašlaik tas Latvijā nodarbina 18 cilvēkus.

"EVRY"

"EVRY Latvia" 100% pieder Norvēģijas "www.evry.com". Uzņēmums sāka darboties Latvijā 2012. gada beigās. Tas ir IT uzņēmums ar palīdzības dienesta funkcijām. 100% pakalpojumu eksports Skandināvijas tirgū. Uzņēmuma lielums Latvijā: 120 darbinieku.

"Food Union"

"Food Union" apvieno lielākos piena uzņēmumus Baltijas valstīs, turpinot "Rīgas piena kombināta" (dibināts 1927. gadā) un "Valmieras piena" (dibināts 1971. gadā) tradīcijas. "Food Union" nodarbina vairāk nekā 800 cilvēku.

"Fortum"

"Fortum" ir elektroenerģijas un siltumenerģijas uzņēmums, kas darbojas Ziemeļvalstīs, Krievijā, Polijā un Baltijas valstīs. Uzņēmums Latvijā darbojas kopš 2007. gada, un tajā strādā 88 cilvēki (2014. gadā).

"Klasmann-Deilmann"

2011. gadā "Klasmann-Deilmann" iegādājās Latvijas uzņēmumu "SIA Blue Mountain Peat", kas ražo frēzkūdru un grieztu sūnu kūdru. Kopš tā laika kūdras ieguvi Zilākalnā, Rāķu purvā, Tēvgāršas purvā, Kocēnos un Ozolniekos pārvalda "Klasmann-Deilmann Latvia SIA".

"Knauf"

"Knauf" ir viens no pasaules vadošajiem mūsdienīgu izolācijas materiālu, sauso būvju sistēmu, apmetuma, siltumizolācijas sistēmu, krāsu, grīdu materiāla un grīdu sistēmu, kā arī būvniecības iekārtu un instrumentu ražotājiem. Uzņēmuma Latvijas filiāle ir dibināta 1994. gadā un nodarbina 190 cilvēku.

"KPMG"

"KPMG" Latvijā ir sniedzis revīzijas, nodokļu un konsultāciju pakalpojumus kopš 1994. gada un šobrīd nodarbina ap 100 revidentu un konsultantu.

"Latvijas Gāze"/"E.ON"

AS "Latvijas Gāze" ir vienīgais dabasgāzes pārvades, uzglabāšanas, sadales un pārdošanas operators Latvijā. Uzņēmuma lielākie akcionāri ir "E.ON Ruhrgas International GmbH", AAS "Gazprom" un SIA "ITERA Latvija". Latvijā uzņēmumā strādā 1275 darbinieki.

"Linstow"

"Linstow" uzsāka aktīvu darbību nekustamā īpašuma jomā Baltijā 1997. gada beigās. Iegādājoties 50% no vietējās nekustamā īpašuma holdinga kompānijas "SIA Varner Hakon Invest", "Linstow" uzsāka tīklu tirdzniecības centru attīstīšanu Rīgā. Uzņēmums 2004. gadā pilnībā izpirka "Varner Hakon Invest", un tagad viss uzņēmums pieder "Linstow AS".

"Neste"

"Neste Oil Corporation" ir degvielas pārstrādes un tirdzniecības uzņēmums, kas specializējas augstas kvalitātes degvielas nodrošināšanā, rūpējoties par tīrāku satiksmi. "Neste Oil" Latvijas uzņēmums tika dibināts 1990. gadā. Uzņēmums Latvijā nodarbina 51 cilvēku.

"Microsoft"

Tehnoloģiju uzņēmums, kas izstrādā, ražo, licencē, atbalsta un pārdod datorprogrammatūru, sadzīves elektroniku un personālos datorus, un sniedz saistītos pakalpojumus. "Microsoft Latvia" birojs Rīgā ir dibināts 1999. gadā. Tajā nodarbināti 34 cilvēki. 2014. gadā uzņēmumam bija aptuveni 500 partneru Latvijā.

"MTG"

"MTG" (Modern Times Group MTG AB (publ.)) ir starptautiska izklaides raidorganizācija, kas darbojas sešos kontinentos un nodrošina televīzijas kanālus un platformas, tiešsaistes pakalpojumus, satura producēšanas pakalpojumus un radio stacijas. MTG ir Latvijas tirgū kopš 2006. gada un nodarbina 409 cilvēkus valstī.

"Narvesen"

"Narvesen" ir vadošais preses, ātro uzskaiti un servisa pakalpojumu mazumtirdzniecības tīkls Latvijā; tas pieder Norvēģijas uzņēmumam "Reitan Convenience" ("Reitangruppen" daļa) un Latvijā tika nodibināts 1997. gadā. Latvijā ir 258 "Narvesen" tirdzniecības punkti (tie strādā uz franšīzes pamata), kas nodarbina vairāk nekā 600 cilvēku. "Narvesen" birojā strādā 60 cilvēku.

"Nasdaq"

Rīgas Fondu birža ir dibināta 1993. gadā. Somijas fondu biržas īpašniece "HEX Group" kļuva par tās lielāko akcionāru 2001. gadā. Baltijas valstu biržas pieder "Nasdaq", pasaulē lielākajam biržu uzņēmumam.

"NCH Advisors"

1993. gadā dibinātais uzņēmums "NCH Capital" pašlaik pārvalda 3,5 miljardus ASV dolāru, kas investēti Krievijas, Ukrainas un Austrumeiropas tirgos, ar fondiem 4 investīciju disciplīnās: uzskaitītais kapitāls, privātais kapitāls, lauksaimniecība un nekustamie īpašumi.

"NCH" investīcijas Latvijā pārsniedz 450 miljonus ASV dolāru.

"Norvik banka"

"Norvik banka" tika dibināta 1992. gada 29. aprīlī, tā ir viena no vecākajām Latvijas komercbankām. "Norvik banka" Vairākuma akcionārs "Norvik bankā" ir Londonas investīciju fonda "G2 Capital Partners" vadošais partneris un īpašnieks Grigorijs Guseļņikovs. Banka Latvijā nodarbina 606 cilvēkus.

"PwC"

"PwC" ir sniedzis finanšu, nodokļu un konsultāciju pakalpojumus kopš 1993. gada un

šobrīd nodarbina aptuveni 120 darbinieku.

"SEB banka"

AS "Latvijas Universālā banka" tika nodibināta 1993. gada 28. septembrī. Pēc 1998. gada finanšu krīzes Krievijā "Latvijas Unibanka" izvēlējās sadarboties ar "Skandinaviska Enskilda Banken" (SEB), kuras stratēģiskie plāni tobrīd lika veikt lielas investīcijas Latvijas un citu Baltijas valstu bankās.

2007. gada jūnijā SEB iegādājās atlikušās "SEB bankas" akcijas, tā kļūstot par vienīgo "SEB bankas" akciju turētāju. "SEB bankā" Latvijā strādā 1600 cilvēku.

"SPI Group"

1997. gadā dibinātais "SPI Group" ir viens no pasaules vadošajiem vīna un stipro alkoholisko dzērienu ražošanas, pārdošanas un izplatīšanas uzņēmumiem. Grupa arī vada 70 alkohola mazumtirdzniecības veikalu tīklu, attīsta plaša mēroga nekustamā īpašuma projektus un lauku saimniecības 5600 hektāros lauksaimniecības zemes. "SPI Group" Latvijā nodarbija 990 cilvēku.

"Statoil Retail & Fuel"

"Statoil Fuel & Retail" ir vadošais Skandināvijas autotransporta degvielas mazumtirgotājs, kas reģionā darbojas jau vairāk nekā 100 gadus. "Statoil" uzsāka savu darbību Latvijā 1992. gadā un visā valstī tajā ir 1340 darbinieku.

"Swedbank"

"Swedbank" ir vadošā banka Zviedrijā, Igaunijā, Latvijā un Lietuvā. Tās akcijas tiek kotētas "OMX Nordic Exchange" biržā Stokholmā. "Swedbank" atvēra savu pārstāvniecību Latvijā 1995. gadā. Latvijā uzņēmums nodarbina 1759 cilvēkus.

"TAV"

"TAV Airports" starptautiskajā lidostā "Rīga" pārvalda beznodokļu zonu un sniedz uz zemes veicamos pakalpojumus. Sadarbības līgums starp "TAV Airports" un starptautisko lidostu "Rīga" par komercplatību īri un beznodokļu zonas pārvaldīšanu tika parakstīts 2010. gada 30. septembrī.

"Vitol"

"Vitol Group" ir elektroenerģijas un preču tirdzniecības uzņēmums. 2006. gadā "Vitol" investēja "Ventpils naftā", un, caur to pastarpināti, tādus uzņēmumus kā "Ventpils naftas terminālis", "LatRosTrans" un "Latvijas Kuģniecība". 2014. gadā "Vitol" Rīgā atvēra savu pārstāvniecību Baltijas valstīs.

3. pielikums: Latvijas ekonomiskās konkurētspējas faktoru novērtēšanas rādītāji

Lūdzu, raugoties no pašreizējās perspektīvas, novērtējiet šos Latvijas ekonomikas konkurētspējas faktorus ar atzīmi no 1 līdz 5 (1 nozīmē, ka Latvija nav konkurētspējīga, bet 5 nozīmē, ka Latvija ir ļoti konkurētspējīga šajā faktorā).

Darbspēka kvalitāte

Darbspēka pieejamība (vadības līmenī)
Darbspēku ("darbaroku") pieejamība

Darbspēka efektivitāte

Darbspēka efektivitāte

Pieprasījums pēc produktiem un pakalpojumiem

Iekšzemes pieprasījums
Ārējais pieprasījums (eksports)
Nozares tradīcijas

Attieksme pret ārvalstu investoriem

Attieksme pret ārvalstu investoriem
Investīciju stimuli

Uzņēmējdarbības likumdošanas kvalitāte

Nodokļu sistēma
Tiesību sistēma
Monetārā politika

Izglītības un zinātnes kvalitāte

Izglītība un zinātne / inovācijas

Veselības aprūpes un sociālās aizsardzības kvalitāte

Veselības aprūpes sistēma
Sociālā aizsardzība

Pamata infrastruktūra

Infrastruktūra (ceļi, elektrība, u.c.)
Enerģijas resursi
Zemas ražošanas izmaksas
Aizsardzība

Nemateriālā infrastruktūra

Biznesa kultūra

Demogrāfija

Demogrāfija (iedzīvotāju skaita pieaugums)
--